

BANCA CRIȘANA

S. A.

BRAD

1891–1940

IOAN GHIȘA

DIR. GENERAL AL BĂNCII

BANCA CRIȘANA

S. A.

BRAD

1891-1940

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IOAN GHIȘA

DIR. GENERAL AL BĂNCII

P R E F A Ț A

MOTTO: „Ceice se cunosc pe ei însiși
știu ce trebură să facă; ei
ocolesc greșelile și rătăcirile.”

Socrates

Banca »Crișana« a împlinit vârsta de 50 de ani. Insufletirea, de care au fost stăpâniți fondatorii, atunci când au luat hotărârea înființării ei, și gândul bun, pe care l'au avut, de a veni într'ajutorul populației românești din zărand, — erau incomparabil mai mari, decât numărul, ce-l puteau aduna în vederea ajungerii scopului.

Situația era aceeași pretutindeni în finiturile românești de sub stăpânirea ungară de atunci. Băncile românești, creiate din sărăcia noastră și fără nici un concurs ori ocrotire, și-au început activitatea mai mult cu capitalul moral al fondatorilor și conducătorilor, decât cu un capital material. Aceste începuturi de întemeiere de bănci românești, au fost emanații spontane de jos în sus.

Creditul moral ce li s'a acordat a fost pe deplin justificat. Băncile românești au desvoltat o activitate constructivă foarte prudentă, grație căreia ele au și progresat, spre bucuria tuturor românilor. Succesele lor au întărit încrederea în noi înșine și ne-au sporit nădejdea într'un viitor mai bun.

Peste capul băncilor noastre au dat însă valurile crizelor monetare provocate de războiu, care crize în mod fatal, le-au slăbit forța financiară. Conducătorii lor — recrutați din tot felul de intelectuali, nepregătiți pentru a face față unor atari probleme epocale, — nu au fost în stare să evite, prin abilități profesionale, paguba, ce cauza în general băncilor

deprecierea monedei. De altfel paguba nici nu putea fi înconjurată, decât numai cu concursul statului.

Despre un concurs oficial în era maghiară nu putea fi vorba. În era de după războiu, adică după eliberarea noastră, ajungerea la conducerea țării a unor bărbați cu mentalități eterogene, recrutați prin sufragiul universal, a îngreunat orientarea financiară a guvernelor, cari se perindau prea des.

În primii ani, de după eliberare, când erau la ordinea zilei nu numai foarte deficiente probleme politice, ci și chestiuni economice-financiare de importanță epocală, în loc să se fi putut realiza o unitate de vedere în chestiunile mari, de fapt au făcut ravagii, mai ales în problema monetară, cele mai confuze și diametral opuse principii teoretice, reprezentate de prea încăpăținații »experți« financieri ai partidelor politice.

Acest haos atât de prielnic demagogiei, a adus în mod fatal la »conversiunea datoriilor«, care părtinind, pe cea mai improductivă și de multe ori chiar nevrednică și slabă categorie a debitorilor, — a cauzat o nouă anemie financiară a băncilor. Fără să se fi făcut vre-o selecțiune între singuraticile bănci, ele toate au fost așezate simplaminte pe banca acuzaților, judecate și executate.

Greșala de a fi tratați cu măsurile potrivite pentru partea de dincolo de Carpați a țării noastre, s'a produs și în alte domenii ale unificării. Pretutindeni unde s'a constatat acel tratament sumar. S'au produs legitime nemulțumiri.

Băncile românești de dincoace de Carpați, atât de numeroase, au fost dovada unei vrednicii românești. Ele reprezentau nu numai un curent de emancipare economică, ci au fost și expresia unei conștiințe de ridicare economică prin eforturile proprii. Acest fenomen în vechiul regat nu s'a produs în aceeași măsură extensivă și cu atâta vigoare ca și la noi, dincoace de Carpați.

Ori pentru țară, un cetățean și pentru stat un contribuabil, sunt cu atât mai valoroși, cu cât ei sunt în stare să se descurce singuri și în orice împrejurare. Și noi ne-am știut ajutama, chiar și în vremea oprimării de către unguri.

Atunci, când după catastrofa conversiunii datoriilor, băncile ardelenene s'au adunat în ziua de 28 Novembre 1935, la Cluj, într'un congres, susținut de toate straturile sociale, în frunte cu cele două Biserici românești, a fost vorba nu numai de recuperarea unei pagube nemeritate, de salvarea depunerilor, — ci de ocrotirea spiritului economisirii și de apărarea principiului inițiativei private în chestiunea înjghebării de bănci. Dar nu am fost înțeleși!

Efectul greșelilor centrale, cei ce nu vor cunoaște indeajuns problema, il vor găsi: când vor număra câte bănci, ca societăți ononime, s'au înființat în ultimele două decenii, și când vor aștepta numărând anii, de aici înainte, până la data când se va relua inițiativa înființării de noi bănci românești dincoace de Carpați!

Se înșală, cei ce cred, că rolul băncilor societăți anonime înființate din inițiativă locală ar putea fi îndeplinit de artificiale cooperative și bănci populare.

BCU Cluj / Central* University Library Cluj

Deslănțuirea regretabilă a luptelor fratricide dintre partidele politice, a contribuit la desvoltarea demagogiei pustitoare de suflete și răsturnătoare de ordine și ierarhie. Partima cu care s'au purtat luptele politice au turburat mințile prea multora. Ocrotirea ce au dat partidele politice neisprăviților și celor certați cu bunele moravuri și cu legile, au demoralizat. Urmările acestor stări de lucruri le-au simțit și băncile românești de dincoace de Carpați.

* * *

Scriind aceasta monografie vrem să servim cultul muncii creatoare și pilda s'o dăm și acelor, cari nici după două decenii dela eliberarea noastră nu și-au dat silința să cunoască și prețuiască așa cum se cuvine băncile românești din provinciile de dincoace de Carpați. Pentru aceste bănci năpăstuite nu s'a adus nici atâta sacrificiu, cât s'au făcut

pentru băncile evreești din capitală. Noi nu am fost împărțâșiși de alt tratament, decât acela, care a fost rezervat băncilor create de speculanții și aventurierii, cari nu au nici-o legătură sfântă cu glia noastră strămoșească.

Fie-ne permis, să vorbim sincer, măcar atât cât permit împrejurările, și să spunem unele lucruri, cari vor supăra pe unii, dar cari se cer spuse pentru combaterea unui fari-seism practicat cu atata perseverență de unele cercuri politice

Istoria acestor 50 de ani o prezentăm într'o extensiune a cărei citire să nu răpiască prea mult timp oamenilor atât de grăbiți ai zilelor noastre. Am fi bucuroși să le citească cât mai mulți din generațiile tinere, pentru a vedea ce lucruri frumoase și bune se pot înfăptui cu entuziasm, cu stăruință și cu muncă devotată și spre a le da pilda unei activități constuctive, sprijinită pe tradiții și iubirea de neam

Recapitulând evenimentele principale din acest trecut de 50 de ani, voim să cinstim opera și vrednicia înaintașilor noștri și să dăm expresie respectului ce le datorăm. Figura impunătoare a regretatului protopop Vasile Damian este vie

Prot. Vasile Damian

și azi înaintea ochilor noștri sufletești. În amintirea ei ne închinăm azi cu recunoștință.

Să nu se supere cititorul constatând repetarea unor

lucrururi în expunerile noastre, căci ceea ce repetăm are tălcul propriu.

Viitorul, spre care năzuim, va face uitate mizeriile momentane prin cari am trecut. Suntem convinși că stările generale se vor îndrepta și băncile ardelene își vor recâștiga prestigiul avut în trecut.

Urăm urmașilor noștri să ducă mai departe, cu deplină izbândă carul Băncii »Crișana« și la jubileul de 100 de ani, să poată sărbători cel mai desăvârșit triumf!

Introducere.

Ceva despre Zărand.

Bradul este un orașel situat în centrul fostului comitat (județ) al Zărandului. Acest județ cuprindea un colț de pământ strămoșesc, care a fost stăpânit dela descălecarea Romanilor în Dacia și până azi, numai de noi Români.

O mândrie etnica, iubirea libertății și dârzenia în luarea de atitudine și hotărâri, caracterizează firea populației de aici.

Zărandul era prea mic teritoriu pentru a avea veleități de independență politică, însă era destul de mare pentru a forma teatrul unor manifestări românești, de importanță istorică, cari au dat expresie năzuințelor spre un prezent mai demn și un viitor mai bun.

Răscoala dela sfârșitul veacului al 18-lea a celor trei eroi români: Horia, Cloșca și Crișan; apoi revoluția din 1848 a lui Avram Iancu și a tribunilor săi, — s'au desfășurat pe teritoriul acestui Zărand. Așa fiind, este ușor de înțeles, de ce Zărandul a devenit leagănul unor tradiții de eroism românesc, care a atras atenția Europei întregi asupra situației românilor oprimiți de poporul turanic al ungurilor, năpustit asupra noastră cu toată furia asiatică, adusă cu ei din patria de origină.

Tradițiile, cultivate de zărăndeni, nelinișteau pe asupritorii noștri unguri. De aceea, în credința, că vor distruge acest cuib de virtuți daco-romanice, ungurii au desființat în anul 1876 județul Zărandului, împărțindu-i suprafața administrativă între județele mărginașe. Apoi au înlocuit funcționarii publici de origină etnică română cu maghiari, aduși din toate unghiurile Ungariei; ne-au trimis pe cap jandarmi și meseriași unguri,

a venit apoi puhoiul speculanților evrei maghiarizați, carl au acaparat comerțul. Așa s'a pus la cale maghiarizarea orașelor și târgurilor locale românești.

Zărăndenii simțiau uneltirile vrajmașe ale ungurilor și le opuneau o rezistență dârză. Stăpânită de dorul de libertate, pentru care s'a răsculat de două ori într'un interval de timp mai puțin de 7 decenii, populația rurală a acestei Zărand se ocupa și sub durata războiului 1914/1918 cu gândul de a nu mai da soldați împăratului de Habsburg, pentru care sânge-raseră feciorii noștri pe câmpiile din Galiția și Volhinia, Acești Moți mahnîți de inutilitatea sacrificiului lor reconstituiau în mintea lor sub durata acestui războiu planul de bătăie a lui Avram Iancu dela 1848, pentru a opune rezistență armată. Iar după căderea Austro-Ungariei, tot pe plaiurile Zărandului s'a constituit primul Regiment de voluntari ardeleni, Regimentul »Horia« al Moților, care a înaintat spre Tisa alături de Armata română liberă.

Regiunea auriferă din Munții Apuseni regiune care era situată în cea mai mare parte pe teritoriul Zărandului, dacă nu-și revărsa bogăția asupra populației locale, la tot cazul însă a contribuit la cultivarea unui spirit de noblețe sufletească și mândrie etnică a Moților, Invățând ei cum se scoate și alege aurul din mine, au practicat ei singuri această industrie.

Origina Moților are la bază, după cum am mai spus, cel mai curat și reușit amestec etnic daco-roman. Moții sunt cele mai interesante tipuri de daco-romani. Aici nu a cucerit teren nici un alt neam, deși în mod trecător bogățiile regiunii au fost stăpânite de venetici streini. Sub durata luptelor politice contra ungurilor, aiei în Zărand s'au desfășurat cele mai însuflețite și reușite mișcări ale masselor țărănești,

Sperăm, că între atâți intelectuali, cari se vor ridica din toate paturile acestei populații a Moților, se va găsi unul, care să scrie istoria Zărandului și să descrie tipul Moțului, tip românesc vrednic de toată atenția. Acestor eroici români nu trebuie să li se aducă insulta de a li se rezolvi dezideratele vitale, prin măsuri filantropice, cum s'a obișnuit a se face de către

politicienii superficiali și demagogi. Moșii nu au nevoie de proteze morale, ci prin organizarea muncii lor și asigurarea unei ocupațiuni rentabile, demne de trecutul lor politic, potrivite vredniciei și aptitudinilor lor spirituale și morale, trebuie să se încurajeze vitalitatea unei ramure atât de viguroase și prețioase a neamului nostru!

Cel ce scrie aceste rânduri nu e zărăndean de origine, dar trăind aproape patru decenii în Zărând, îl cunoaște și-l iubește din adâncul sufletului; așa sărac cum se prezintă Zărândul din punct de vedere economic, dar atât de bogat din punct de vedere biologic.

Dacă am schițat aceasta prea fugitivă privire asupra trecutului Zărândului, am făcut-o, pentru a face mai ușor înțeleasă atmosfera în care a răsărit ideea înființării și s'a zămislit Banca »Crișana« din Brad.

I. Înființarea primelor bănci românești în Ungaria

1. Inceputul emancipării economice în general.

Secole de-a rândul au luptat românii din Ungaria împotriva tuturor atentatelor maghiare de desființarea noastră etnică. Noi nu am avut timp și liniște pentru a ne ocupa de problemele economice, decât cu o regretabilă, dar explicabilă întârziere. Astfel am rămas săraci și disprețuiți de asupritorii noștri Ungurii.

România liberă era prea mică, era hărțuită de vecinii harăpăreți și de prea multe ori prădată de hoardele barbare. Ea singură avea nevoie de bunăvoința și sprijinul țărilor și popoarelor mari apusene, pentru a-și consolida situația internă și pentru a câștiga între celelalte neamuri, locul ce i se cuvenia.

Opinia publică europeană era insuficient informată asupra gradului de asuprire, în care tânjeam noi românii din Ungaria. Primele eforturi de emancipare economică a trebuit deci să le facem sprijiniți numai pe puterile noastre proprii, atât de slabe!

La 1869 se face în Transilvania prima încercare de înființarea unei bănci românești, ca societate anonimă. Fericita inspirație, prudent și bine organizată realizare a ideii, au asigurat nu numai reușita inițiativei luate, pentru înființarea Băncii »Albina«, ci a încurajat și alte inițiative, în alte părți românești ale Ungariei. Astfel rând pe rând sunt chemate la viață o serie de bănci românești mai mari sau mai mici.

Deși sărăcia era tovarășa noastră seculară, în unele părți mai mănoase, totuși se găseau oameni cu dare de mână sau cu legături, încât cu ajutorul lor era asigurat rezultatul urmărit

în inițiativele de înființare de bănci românești Pentru a sublinia importanța național economică a acestor realizări, reproducem aici unele date, pe cari le scoatem dintr'un studiu apărut cu vreo zece ani în urmă în »Revista Economică« din Sibiu. Totalul capitalurilor sociale a acelor bănci reprezenta în 1912 o valoare de peste 1.5 miliarde Lei, depozitele spre fructificare 3.7 miliarde Lei, totalul activelor peste 8.25 miliarde de Lei, — socotind atunci 1 Cor. aur egală cu 33 Lei. Azi acele cifre ar trebui sporite cu 50% dacă socotim 1 Cor. aur egală cu numai 50 Lei de azi, ceea ce e mai mult decât real.

2. Primele inițiative de emancipare în Zărand.

Cu toate că Zărandul ascunde în măruntaiele solului său cantități atât de importante de metale nobile, fiind acestea valorificate numai în folosul propriu de către capitaliștii străini de sufletul Zărandului, populația locală a rămas săracă și trudită. Din acele exploatări minere atât de bogate (în Europa întreagă numai în Urali se găsesc mine mai bogate de aur, decât cele din Zărand) rămăneau aicea numai salariile moderate, pe cari le primeau muncitorii din mine. Puținele și modestele exploatări particulare de aur, făcute în condiții primitive și iraționale, nu dădeau randamentul, sigur și satisfăcător, care să contribue la înstărirea generală a regiunii întregi. Nu putem spune, că nu și-au creiat unii zărândeni averi considerabile, ci afirmăm numai atât, că numărul înstăriților este infim.

Și cu toate acestea stări vitrege, ba chiar în ciuda lor zărândeni iau lupta împotriva sărăciei prin chemarea la viață a Băncii »Crișana« din Brad.

II. Înființarea Băncii „Crișana” din Brad.

1. Brădenii trec la fapte.

Izbânda dela Sibiu, dacă nu constituia, în toate colțurile românești ale țării ungurești o pildă de imediată imitare, forma însă pretutindeni un subiect de discuții aprinse, care încurajau optimismul și indemnau la luarea de inițiative locale. Astfel și intelectualii români din Zărand se foloseau de prilejul intrunirilor în Comitetele bisericești, Eforiile școlare, Consiliile protopopești, ședințele organizațiilor culturale, a celor de interes social ori politic, apoi la întâlnirile din târgurile săptămânale ori cele ale târgurilor mari de sezon, — pentru a plănui punerea la cale a înființării unei bănci românești în Zărand. Sărăcia nu-i stingherea prea mult. Au înfruntat-o și învins-o. când au întemeiat gimnaziul greco-ort. român din Brad, cu două decenii în urmă.

Gimnaziul din Brad era, după liceul gr. or. român din Brașov, a doua școală secundară ortodoxă română din Ungaria. Alte centre românești nu au fost în stare să înființeze atare școală. pe care Zărandul sărac o înființase. Și dacă comparăm bogăția Brașovului, cu cunoscuții lui negustori români bogați și care era situat în vecinătatea principatelor românești de dincolo de Carpați, de unde au curs atâtea ajutoare generoase pentru acel liceu, ne dăm mai bine seama de curajul și spiritul de jertfă a Zărandului sărac, care a înființat gimnaziul său fără atât de prețiosul concurs, pe care l'a avut Brașovul. — Deci sărăcia materială era învinsă de bogăția sufletească.

În consfăturile locale, în continuare, din Brad, la care au

luat parte venerabilul preot Gheorghe Bogdan, Protopopul Va-

Preot Gheorghe Bogdan

sile Dămian, profesorii Ștefan Albu, și Dr. Pavel Oprișa; dascălii Petru Rimbaș și Ioan Gherman și medicul Ioan Rusu, părea că s'a ajuns, în desbaterea problemei înființării unei bănci în Brad — la un punct mort, când și-au dat seama, că la înființarea unei bănci totuși sunt necesari banii. Părea că nu e suficient și nu se poate înfrunta imposibilul numai cu proverbiala însuflețire a zărăndenilor. În discuțiile repetate și foarte aprins, intervine însă categoric medicul Rusu, spunând, că tocmai pentru că regiunea e atât de săracă este necesară o bancă, pentru ajutorarea țărânilor și populației locale de toate categoriile și că dacă nu se poate aduna un capital social suficient, să nu se renunțe la idee, ci să se înființeze o băncuță mai mică, potrivit situației și posibilităților locale, dar să nu se mai amâne data înființării, cu prea multe consfătuiri sterpe.

Observația judicioasă a medicului Rusu, care avea și reputația de priceput om de afaceri, face deosebită impresie. Lucru simplu, ca și chestiunea oului lui Columb. În scurt timp toți sfetnicii lui mai sus înșirați își însușesc aceea părere și hotărăsc să întemeieze o bancă oricât de mică. Se și iau măsuri de realizarea ideei. În fruntea mișcării se așează protopopul Vasile Dămian, care până la înființare rămâne principalul animator pentru realizarea hotărârii luate cu atâta în flăcărare.

Inițiatorii înființării băncii după ce s'au convins reciproc și s'au însuflețit unanim pentru idee, au început o propagandă dela om la om.

2. Convocarea Adunării de constituire.

Văzând, că lumea primește cu multă încredere propunerea lor de înființarea unei bănci în Brad, protopopul Damian convoacă la Brad pentru ziua de 19 Martie 1891, o adunare a fruntașilor din Brad și jur. Le explică oportunitatea înființării unei bănci românești, serviciile și foloasele economice, ce le poate aduce și cere adeziunea adunării pentru înființarea băncii, îndemnând ascultătorii să semneze cât mai multe acțiuni și să persuadeze a convinge cunoșcuții lor, pretenii, și rude- niile, ca să semneze și ei!

Apelul are un deosebit efect, mai ales când prot. Damian arată, că banca se va înființa numai din puterile proprii ale zărăndenilor, adunarea izbucnește în urale și ovațiuni însuflețite.

Prot. Damian concludă, că adunarea a și aprobat înființarea și după aceasta hotărîre principială, merge cu un pas mai departe citind textul proiectului de statute pregătit, care este adoptat cu acelaș entuziasm. Se îndeplinesc apoi toate formele legale, recerute pentru înființarea băncii și astfel adunarea se transformă în adunare generală de constituire. Banca »Crișana« ia forma juridică a unei însoțiri (cooperative) pentru a se încadra și din acest punct de vedere în haina modestiei, care corespundea și capitalului mic ce s'a putut aduna, din prisosurile atât de moderate ale localnicilor.

Fondatorii băncii sunt următorii: Ștefan Albu, profesor, Brad; Simion Băcilă, preot, Ormindea; Nicolae Bedea, notar Mihăleni; Gheorghe Bogdan, preot, Brad; Vasile Boneu, profesor, Brad; Ioan Câmpian sen. preot, Rovina; Ioan Cutean, sen. negustor Brad; Vasile Damian protopop Brad; Alexandru Draia învățator Criștior; Ioan Gherman și Petru Rimbaș învățatori Brad; Dr. Pavel Oprea profesor Brad; Mihail Rimbaș agricultor Hunedoara și Ioan Rusu medic Brad. (Dintre toți aceștia este între noi numai veneratul dl. Alexandru Draia, care este actualmente președintele Comitetului de Cenzorii.

3. Primii acționari.

Conform hotărârei inimoase dela 19 Martie 1891, nu era important cât capital social se va aduna, ci ca însoțirea (banca) »Crișana«, să adune cât mai repede un capital, cu care să poată începe activitatea. Ne fiind capitalul social limitat, fondatorii erau siguri, că el se va spori pe măsură ce banca va desfășura o activitate rodnică. De aceea nu au colindat pentru achiziționarea de acțiuni în alte părți locuite de români ale Ungariei, ci au adunat cât s'a putut dela localnici și s'au pus la treabă.

Iată cari au fost primii acționari ai »Crișanei« :

Abrudean Dumitru proprietar în Fizeș-Barbura; Albu Ștefan profesor în Brad, Băcilă Simion preot în Ormindea, Bănicu Ioan primar Bănești, Bedea Nicolae administrator notarial în Mihăleni, Birău Ioan preot în Buceș, Bocan Gheorghe proprietar în Crișcior, Bogdan Andron învățător în Vaca, Bogdan Aron agricultor și jurat în Brad, Bogdan Gheorghe preot în Brad, Bogdan Inocențiu învățător în Valea-Brad, Bogdan Ioan agricultor în Brad, Nicolae Bolboca preot în Baia de Criș, Boneu Vasile profesor în Brad, Câmpian Ioan preot în Rovina, Cioflica Petru croitor în Brad, Cozma E. Iuliu preot în Crăciunești, Costin Constantin profesor în Brad, Cutean Ioan sen. comerciant în Brad, Damian Vasile protopresbiter în Brad, Draia Alexandru învățător în Crișcior, Feier Aron proprietar în Brad, Felea Ioan paroh în Valea-Brad, Florea Nicolae paroh în Rișca, Frâncu Estira comerciantă în Brad, Fugătă Nicolae notar în Luncoiul de jos, Gherman Ioan învățător în Brad, Gherman Nicolae ciobotar în Brad, Giurgiu Militon măestru în Brad, Glava Gheorghe preot în Sesuri, Gligor Petru portărel în Baia de Criș, Groză Ioan protopop în Hălmagiu, Iganton Gheorghe învățător în Ormindea, Impărat Gheorghe sen. proprietar în Brad, Irhaș Adam comerciant în Băița, Irhaș Petru comerciant în Hălmagiu, Joldea Enea învățător și diacon în Hălmagiu, Juga Laurențiu preot în Măgulicea, Jurca Ioan preot în Tebea, Lesing Iov primar în Cărăstău, Mihut Avram învățător în Băița, Dr. Cornel Moldovan medic în Băița, Dumitru

Moldovan administrator notarial în Băița, Gheorghe Moldovan notar în Băița, Dr. Silviu Moldovan avocat în Baia de Criș, Nicolae Obădău măcelar în Brad, Fani Olar croitoare în Brad, Augustin Onițiu notar în Mihăleni, Dr. Pavel Oprișa profesor în Brad, Toma Oțel măiestru zidar în Brad, Gheorghe Părău profesor în Brad, Ioan Perian preot în Crișcior, Petru Perian preot în Trestia, Nicolae Pop capelan în Ormindea, Teodor Pop avocat în Baia de Criș, Petru Popa preot în comuna București, Iosif Popescu învățător în Vălișoara, Nicolae Popescu preot în Luncoșoara, Maria Rimbaș nasc. Fărcaș Hunedoara, Mihail Rimbaș iun. cassar opidan în Hunedoara, Mihail Rimbaș sen. proprietar în Hunedoara, Petru Rimbaș învățător în Brad, Ioan Roșu medic în Brad, Nicolae Sârbu maiestru zidar în Alba-Iulia, Nicolae Stanca proprietar în Băița, Ioan Stanciu arendator în Brad, Ioan Stănilă preot în Bulzești, Aron Suciu preot în Dealul Mare, Petru Tisu avocat în Panciova, Gherasim Toda proprietar în Crișcior, Petru Trif comerciant în Crișcior, Teodor Zeriș preot în Tebea, Lazar Perian primar în Băița, Dionisie Sida notar Ribița, Francisc Vane ing. de mine în Băița, Paul Bordeaux comerciant în Deva.

4. Statutele adoptate la Adunarea de constituire.

Textul de statute aprobate în însuflețita Adunare Generală de constituire, ținută la 19 Martie 1891, a fost înaintat în formele legale Tribunalului din Deva, care le-a aprobat.

5. Primul Consiliu de Administrație și primul Comitet al Cenzorilor.

Primul Consiliu de Administrație este compus din următorii acționari:

Vasile Damian protopopul Zărandului, Dr. Pavel Oprișa profesor la gimnaziul gr. or. român din Brad, Aron Feier, proprietar Brad, Nicolae Obădău, negustor Brad, Vasile Boneu profesor Brad, Gheorghe Impărat senior, proprietar Brad, Ioan Cutean senior negustor Brad, Ioan Câmpean preot Rovina,

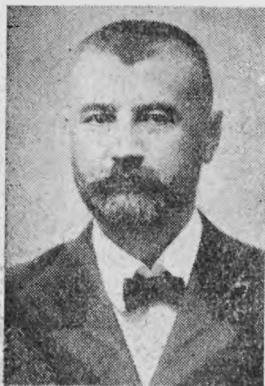
Dr. Silviu Moldovan avocat Baia de Criș și Nicolae Stanca proprietar Băița.

(Dintre toți aceștia mai este azi în viață numai Dr. Silviu Moldovan, primpreședinte de Tribunal pensionat, care locuiește în Băița.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj
• *Prof. Vasile Damian*

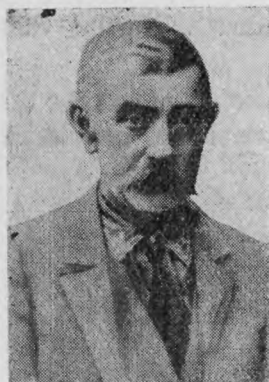
Iar în Comitetul Cenzorilor au fost aleși acționarii Teodor Pop, avocat Baia de Criș, Petru Gligor, portarul Baia de Criș și Simion Băcilă, preot Ormindea. (Toți au trecut la cele eterne.)

Dr. Pavel Opriș

Aron Feier

Nicolae Obădău

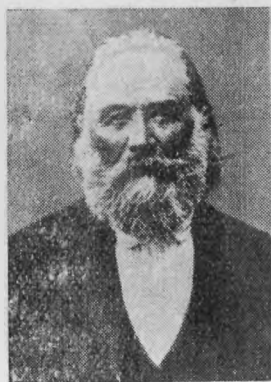

Vasile Boneu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ioan Cătean

Ioan Câmpean

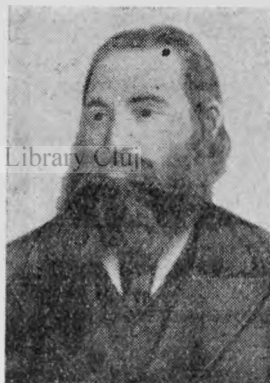
Dr. Silviu Moldovan

Nicolae Stanca

Teodor Pop

Simion Băcilă

6. Primii funcționari.

În ședința dela 14 Maiu 1891, Consiliul de Administrație delegă pe următorii acționari, pentru a îndeplini funcțiunea arătată în dreptul fiecăruia: Prot. Vasile Damian, director; Prof. Gheorghe Parău, subdirector; Inv. Petru Rimbaș, contabil; medicul Ioan Rusu, cassier; Prof. Ștefan Albu, controlor și Inv. Ioan German, secretar.

Toți funcționarii au servit în primul an cu totul gratuit, iar în anul al doilea (1892) numai pe la finea anului, când se constatasese, că s'a realizat un profit corespunzător, li s'a acordat unele remunerații modeste pentru munca prestată și devotamentul arătat.

Petru Rimbaș

Ștefan Albu

Ioan German

Gherasim Candrea

Dr. Ioan Papp

III. Începerea activității

1. Primele operațiuni. Primul bilanț.

După ședințele de pregătirea organizării funcționarii Băncii și de asigurarea aparatului administrativ, ședințe ținute în luna Maiu, se constată că din capitalul social semnat s'au vărsat 5.860 florini aur (1 florin aur era egal cu Lei 2,10 aur), socotiți la valoarea de azi, ar face circa 586.000 Lei. Nefiind șanse pentru a se aduna mai mult se începe activitatea și cu atât.

Banca închiriasse dela preotul Gheorghe Bogdan, din Brad două camere cu o chirie de 6 florini lunar și aici și-a instalat birourile, la început cu mobilier împrumutat. Mai târziu s'a mutat în imobilul mai spațios al medicului Ioan Rusu, de lângă podul Crișului, până în anul 1903, când cumpărând casele lui Ioan Pataky s'a mutat aici. Acest imobil a fost apoi demolat în anul 1937 și s'a construit în locul lui actualul edificiu, care exteriorizează dezvoltarea și progresul realizat.

Acest început modest, sprijinit pe puterile proprii, oricât de modest a fost, este caracteristic pentru bancă. Încrederea în puterile proprii a devenit o tradiție, care a fost de mare folos în momentele critice ale existenței bancii. Cei ce au urmat la conducerea ei, nu s'au intimidat nici atunci, când autoritățile ungurești căutau nod în papură, pentru a avea motive de închiderea băncii; nici atunci, când nu obțineau suficiente credite de reescont dela băncile din Budapesta și nici atunci când conduși de teorii făcute la masa verde, conducătorii vremelnici ai Băncii Naționale Române ne condamnase la fuziune forțată cu alte bănci, (cari se anemiaseră prea mult, din cauza descăderii modei). Am renunțat totdeauna la creditele, cari

ni se ofereau în condiții neacceptabile. Am rămas singuri, și cu soluțiuni ferite de otravă politică și fără aparență savantă, ne-am descurcat cum am putut și trăim și azi! Să sperăm că vom putea să ne menținem și de aci în colo, cu toate că prin slăbirea monedei, — efect al momentelor critice, prin care trece țara ajunsă în război, — vedem din nou amenințată vitalitatea băncilor în general.

Primul împrumut acordat e acela de 200 florini, scont cambial, dat agricultorului Ioan Brana din comuna Vaca, jud. Hunedoara.

Prima depunere spre fructificare s'a făcut pentru fondul Gimnazial în suma de fl. 1.000.

Drept expresie a începuturilor modeste, redăm aci, în textul lui original, primul Bilanț și primul Cont de Profit și Pierdere.

2. CONTUL BILANȚULUI

încheiat la 31 Decemvrie 1891.

Activa

Pasiva

	Fl. cr.		Fl. cr.
Cassa în numerar. . .	1.311 56	Capital social . . .	
Cambii de bancă es-		Părți fundametale .	7.228 —
contate	9.751 —	Interese la părți	
Împrumuturi pe obli-		fundamentale . . .	132 21
gațiuni cu cavenți. .	3.935 —	Depuneri pentru	
Mobiliar . . 135 fl. 48		fructificare	7.290 28
cr. după amortizare de		Interese anticip.	
10% de 13 fl. 55 cr.	121 93	pro 1892	187 20
Diverse conturi debi-		Profit curat	305 08
toare	23 28		
	15.142 77		15.142 77

Brad, în 31 Decemvrie 1891

Vasiliu Damian m. p. Ștefan Albu m. p. Ioan Rusu m. p. Petru Rimbaș m. p.
 director executiv controlor cassar comptabil

Subsemnatul Comitet am examinat bilanțul prezent și confruntându-l cu registrele principale și auxiliare ale societății

ținute în bună regulă, l'am găsit în consonanță cu aceleași și exact.

Brad, în 18 Februarie 1892

Comitetul de supraveghere:

Teodor Pop m. p. P. Gligor m. p. S. Băcilă m. p.

3. CONTUL DE PROFIT ȘI PIERDERE

Eșite:	Fl. cr.	Venite:	Fl. cr.
Interese pentru depu- neri spre fructificare.	101 15	Interese dela cambii de bancă escomptate	403 92
Chirie	36 —	Interese dela împrumu- turi pe oblig. cu ca- venți	89 95
Amortizare.	13 55	Proviziuni	94 12
Interese la părți funda- mentale.	132 21		
Profit curat	305 08		
	<u>587 99</u>		<u>587 99</u>

BCU Brad, în 31 Decembrie 1891 Cluj

Vasiliu Damian m. p. Ștefan Albu m. p. Ioan Rusu m. p. Petru Rimbaș m. p.
director executiv controlor cassar comptabil

Subsemnatul comitet am examinat contul prezent al pro-
titului și pierderilor și confruntându-l cu registrele principale
și auxiliare ale societății ținute în bună regulă, l'am găsit în
consonanță cu aceleași și exact.

Brad, în 18 Februarie 1892

Comitetul de supraveghere:

Teodor Pop m. p. P. Gligor m. p. S. Băcilă m. p.

4. Felul operațiunilor dela începutul activității

Iniințată această bancă pentru a sta în serviciul popu-
lației românești din regiunea Zărandului ea a căutat a cultiva
astfel de operațiuni bancare, cari se potrivesc cu natura ocu-
pației profesionale ale acestei populații, constituită din țărani,
dintre cari prea puțini erau știutori de carte. Împrumuturile se
acordau cu preferință pentru scopuri de investiții în gospodăriile
lor rurale: cumpărări de pământ, de vite, de unelte; dar se

acordau și pentru alte nevoi, chiar de consum, dacă motivul era binecuvântat.

Forma, sub care se lichidau aceste credite era: împrumut dat în baza unei recunoașteri scrise a datoriei și a condițiilor de restituire, de plata dobânzilor convenite și pe cari se obligă debitorul să le achite la termene fixe (3—6 luni); se mai arăta garanția ce oferă debitorul și se autoriză banca să i-și transforme creanța cu garanție personală, în una cu garanție ipotecară, intabulată pe averea debitorului principal. De regulă astfel de «*obligațiuni*» erau *garantate* și *de câte 2—3 »cavenții*. Aceștia pentru cazul că datoria nu se achita la timp și integral, răspundeau față de banca creditoare cu întreaga averea lor mobilă și imobilă, ca și când ei ar fi ridicat împrumutul pentru uzul propriu. Deci răspunderea era solidară și nu i se putea opune alte excepții, decât condițiile din obligațiune, cari însă aveau un text unic, redactat de avocatul băncii. Formularele se tipăreau de către bancă, încât debitorul nu avea decât să le completeze cu suma creditului obținut, cu datele de carte funduară ale averii sale imobile și să le semneze, dinpreună cu garanții (cavenții), la locul indicat. Împrumuturile nu se prenotau la cartea funduară pe averile debitorilor. Omenia notorică a țăranului român, care nu se eschiva dela plata datoriei contractate, a dispensat banca de a redacta acte de debitor prea complicate, așa cum e obiceiul să se facă azi (pentru a corespunde riguroaselor legiuri moderne și pentru a preîntîmpina riscurile și reacredința).

Se acordau și *împrumuturi ipotecare*, cari erau intabulate pe averea debitorului, când era vorba de sume mai importante, ori când solicitatorul nu voia să se încurce în angajamente cu garanții («cavenții»). În mod explicabil recurgerea la ajutorul garanților (cavenților) aducea cu sine obligațiunea reciprocității. Aceasta de multe ori era însă producătoare de neplăceri și pagube, când debitorul principal se încurca în datorii. Intabularea ipotecii se făcea pe cheltuiala debitorului, dar îl scutia de surprize.

Al treilea fel de împrumuturi erau acelea acordate în forma de *scont de polițe*, care deasemenea era cu garanți (cavenți).

Ca să nu i se cauzeze debitorului, atunci neînvăţat la punctualitate, spese de protest la scadenţă, s'a adoptat şi la poliţe, sistemul cavenţilor în locul giranţilor, cari prin efectul legii eşiau din obligament la scadenţa poliţei, dacă nu se protesta în termenul legal.

Cererile de împrumuturi se făceau pe unele formulare întocmite de bancă. Ele erau semnate atât de debitor, cât şi garanţi, cari de regulă rămăneau aceiaşi până la sfârşit, dacă nu cumva banca îi excepţiona, din motive de bonitate, la proxima scadenţă a dobânzilor, sau când însuşi debitorul i-a înlocuit din oarecare motive, acceptate de bancă.

Dobânzile după primele două feluri de împrumuturi se confirmau în unele carnete, pe cari le primeau debitorii cu ocazia lichidării împrumutului; la poliţe ele se achitau prin inoire de poliţe, cu care ocazie pe dosul celei preschimbate banca nota totdeauna restul datoriei şi proxima scadenţă.

Împrumuturile erau de lungă durată. Niciodată restituirea lor nu avea un termen fix. Ele fiind cerute pentru scopuri de investiţii sau alte nevoi excepţionale, cari nu puteau fi satisfăcute din câştigul curent al debitorului, banca pentru a nu răsturna socotelile ţăranului, lăsa la latitudinea lui alegerea termenului de plată a dobânzilor şi de restituirea integrală a datoriei. Altcum binefacerea acordării împrumutului putea deveni o nenorocire. Numai când debitorul întârzia prea mult, sau se primiau veşti nefavorabile despre felul cum gospodăreşte acasă, atunci i se trimitea vorba, cu un vecin sau consătean, venit la bancă ori la târgul săptămânal, şi i se atrăgea atenţia, ca a trecut de mult termenul de plată dobânzilor. Iar restituirea din capitalul împrumutat deasemenea nu se cerea, decât pentru a deprinde debitorul să nu neglijeze obligamentele faţă de creditor, sau când soseau despre el veşti nefavorabile; ori când înşişi garanţii lui interveniau confidenţial, ca să fie „strâns” debitorul, ca să plătiască, fie din motive de uşurinţă în traiul lui, fie pentru că a ajuns omul la bani.

Dobânzile ce se încasau după aceste împrumuturi erau de 8% + 2-4 % comision. Să ne transpunem cu gândul în acele vremuri când Banca „Crişana” începuse activitatea cu un capital de

5.860 florini și acorda împrumuturi mici. Ea avea de suportat o regie apăsătoare și dacă mai avem în vedere, că împrumuturile, ce ridicau țăranii noștri dela cămătarii de profesie ori ocazionali, plăteau zece creițari pe săptămână după fiecare florin împrumutat (se zicea atunci de către acei cămătari zlotu*) și pițula*) pe săptămână) ceea ce constituia o dobândă anuală de 520 %. Dacă avem în vedere aceea situație, ne dăm seama, că dobânzile Băncii „Crișana” erau o binefacere cerească, și constituiau o salvare dela ruina sigură. Ele reprezentau o ușurare, pentru care debitorii aduceau mulțumită și rugăciuni de recunoștință fondatorilor și conducătorilor băncii „Crișana”!

Aceste dobânzi au scăzut cu timpul. Azi banca acordă împrumuturi mărunte la țăranii, în aceleași condiții, în cari le dau băncile din capitală clienților lor, în sume de milioane și multiplul lor!

5) Prima dividendă.

Capitalul societății adunat dela oameni, cari de ceie mai multe ori ei singuri aveau nevoie de el, și de care s’au dispensat numai sub efectul apelului cald făcut de fondatorii băncii, trebuia să i se asigure o rentabilitate minimală. Pentru primul an de gestiune, despre așa ceva nu putea fi vorba. În acel an toți funcționarii lucraseră fără remunerație, din pură însuflețire. Cum către finea anului 1892 li se acordă acestora oarecari onorarii, mai mult simbolice, decât remuneratorii, — Consiliul de Administrație, care păzea cu atâta grije măsura echității, se gândește și la acordarea dividendului pentru acționari. Astfel în Adunarea generală ținută la 12 Martie 1893, se acceptă propunerea Consiliului de Administrație de a acorda acționarilor un dividend de 5%.

Plătirea dividendului constituie o dublă victorie pentru fondatori și conducătorii Băncii „Crișana”! Ea și-a început activitatea cu un capital social atât de modest și cu cheltueli de regie proporțional mari, și totuși a putut da și dividend! Acest

*) Zlot ii ziceau țăranii la florin, moneda atunci în circulație în Austro-Ungaria, iar pițula ii spunea la moneda de 10 creițari (100 creițari = 1 florin).

lucru era imperios necesar, fiindcă dacă acționarii s'ar fi văzut ajunși într'o situație mai desavantajoasă, decât depunătorii atunci ei ușor s'ar fi transformat în depunători, căci statutele, le da posibilitatea de a se retrage oricând din însoțire, pe lângă preavizul statutar.

6) Depunerile spre fructificare.

Prestigiul moral al conducătorilor băncii, a atras deja din primul an de gestiune pe depunătorii de numerar pentru fructificare. Acest capital complecta pe acel modest al acționarilor și făcea posibilă desvoltarea activității băncii. — Probitatea sufletească și dinamismul conducătorilor a fost cel mai valoros motor al desfășurării activității bancii. Ea începuse activitatea cu un capital infim. Acționarii puteau intra și eși din însoțire când voiau. — Ar fi și eșit la auzul primului zvon, că afacerile nu merg bine. Dar acest lucru nu s'a întâmplat. Din contră, fiecare zărândeau adună economisind purale, pentruu a semna la însoțirea „Crișana”, măcar o parte fundamentală (recte parte socială ori acțiune), căci simția, că această faptă constituie în sine dovada de bun român! Și toți intelectualii zărândenii țineau să aibă acest certificat!

În spiritul altruist, ce stăpânea la conducerea băncii »Crișana«, s'a purtat și grija dedunătorilor. Lor li s'a acordat o dobândă de 5% după sumele depuse, cu dreptul de retragere fără nici un preaviz și de 6% după depunerile, la cari se convenea un preaviz de ridicare de cel puțin 30 zile.

Astfel bisericele, școlile și particularii, cari aveau bani economisiți, îi aduc la banca »Crișana« spre păstrare și fructificare. Banca la rândul ei este adusă în situația de a putea lărgi volumul creditelor solicitate atât de stăruitor de către țărani și intelectualii români, — căci negustori și meseriași aveau mai puțin.

7. Legătura cu satele

Din felul cum am redat natura raporturilor dintre bancă și debitorii ei țărani, rezultă că situația reoglindea un patriar-

chalisism sadea. Da așa e. Dar banca înființată din entuziasm și sărăcie, își propusese drept obiectiv al năzuințelor și activității sale, servirea nevoilor practice. Deci ea trebuia să se acomodeze situației reale și nu să o constrângă a se conforma aceasta unor artificii de viață bancară modernă. Atunci în loc să fie ajutor, ar fi devenit o povară de formalități biurocratice, cari nu pot fi înțelese de clientela țărănească. Din contră țăranul ar fi crezut că e persecutat și că concursul intelectualilor este prea obositor și costisitor pentru el!

Pentru a avea cel mai apropiat contact cu clienții ei, banca »Crișana« atrage în rândul colaboratorilor pe preoții, dascălii și fruntașii satelor, pe cari ii investește cu calitatea de reprezentanți ai băncii. Aceștia, la rândul lor, propun cererile de împrumuturi și informează banca despre situația singuraticilor debitori. Era o cinste să fie cineva reprezentant al băncii »Crișana«, căci aceasta calitate nu se putea obține prin legături interesante ori protecție, ci era consfințirea unor calități și virtuți notorice.

La sfârșitul acestei monografii arătăm șirul lung de reprezentanți ai băncii »Crișana«, cari toți s'au bucurat, și cei în viață mai sunt și azi părtași ai unei considerațiuni sociale generale. Ei încă au contribuit la ajungerea rezultatelor cu cari ne mândrim și amintindu-ne de concursul lor prețios le exprimăm aci recunoștința băncii pentru partea lor de merite.

8. Greșeli constatate și reparate la timp

Banca »Crișana« tocmai fiindcă era înființată cu un capital mic, nu-și putea permite să țină un aparat funcționăresc corespunzător. Diferitele servicii administrative erau susținute de intelectualii locali, cari pe lângă treburile lor profesionale, cari de cele mai multe ori nici nu aveau vre-o înrudire cu acele bancare, îndeplineau anumite zile pe săptămână, mai ales Joia, — care era zi de târg săptămânal — și Dumineca, rolul de funcționari ai băncii »Crișana«, pentru unele remunerațiuni modeste.

Natural că Banca condusă mai mult cu entuziasm decă

cu pricepere profesională, administrația făcută de diletanți, era fatal, ca să cadă în greșeli, tocmai din cauza altruismului, pe care îl profesau conducătorii ei, cu atâta bunăcredință și cu atât de înflăcărate bune intenții.

S'a întâmplat, ca după 8 ani de activitate, adică în anul 1899, Banca »Crișana« avea cumpărate la licitațiile publice cerute de alți creditori (mai ales bănci neromânești) 54 moșii din comuna Hărțăgani și 15 moșii din comuna Vălișoara și altele din alte comune rurale.

Ce se întâmplase? Numitele comune rurale sunt unele din cele mai sărace. Bieții țărani neajutorați și lipsiți de sfaturi și de îndrumări părintești, neavând posibilități satisfăcătoare de câștig, au crezut că-și pot ajuta momentan contractând datorii. Apucați pe acest drum, într'un timp, când băncile streine, cari practicau cămătăria, se sporeau, — s'au încurcat în datorii peste puterile lor. Atunci, când creditorii le-au scos averile la mezat, Banca »Crișana« intervenia cumpărându-le, pentru ca să nu ajungă în mâinile cârciumarilor evrei și a streinilor.

Fapta în sine era frumoasă, căci se încadra în altruismul, care caracteriza mentalitatea conducătorilor Băncii și de care altruism regiunea întreagă avea atâta nevoie. În jurul Băiței, unde sunt situate cele două comune rurale sus pomenite, și altele nepomenite, ajunsese în strâmtoare populația rurală din mai multe sate, după ce minele de aur din Băița și Crăciunești își opriseră exploatarea.

Greșala Băncii era alta. Ea se lansase în aceste intervenții de salvare, până dincolo de puterile ei financiare și nu stăruise cu destulă autoritate pentru dedarea debitorilor proprii la punctualitate, pentru plățirea ratelor scadente și a dobânzilor. Starea aceasta patriarhală era inevitabilă în primii ani, dar ea ar fi fost extrem de dăunătoare, dacă s'ar fi perpetuat, — căci putea pune în primejdie înșă-și existența Băncii, prea slabă și ea.

Banca »Crișana« își plasase întreg capitalul social în moșiile din Hărțăgani și Vălișoara, ba chiar mai mult decât atât, fiindcă prea superficialilor săi debitori rurali din acele comunele mai avansase, pentru a-i salva deplin, și speșele de pro-

ces avute în legătură cu vânzarea averilor lor la licitație de către creditorii, cari le acordaseră împrumuturile cu ușurință vinovată.

Pentru a ilustra și mai bine situația momentană a băncii, amintim aci, că în bilanțul din anul 1900 se arăta un profit net de Cor. 21.994.—, iar dobinzi restante Cor. 24.873.—; în anul 1901, profitul net era Cor. 19.133, iar dobinzile întârziate erau cifrate cu Cor. 27.145.—; în anul 1902, profitul a fost de Cor. 16.653.—, iar dobinzile după creanțele în suferință erau evaluate între active cu suma de Cor. 27.746.—; în anul 1903, profitul net e de Cor. 17.008. — iar dobinzile restanțierilor Cor. 15.164. — După cum vedeți, se distribuia an de an câștig ne-realizat și acest lucru se face de către conducătorii băncii cu cea mai bună credință, însă fără experiență și fără prevederea omului de specialitate.

Atunci conducătorii dându-și seama, că treburile se pot încurca, ei singuri și-au angajat funcționari pricepuți și au trecut conducerea în mâinile experților de carieră. Incepând cu anul 1905, funcționarii de carieră au reușit a îndrepta lucrurile și a deda succesiv debitorii la respectarea angajamentelor și în special a »punctualității«. Aceasta noțiune însă nu era prea riguros interpretată, căci nu se putea schimba așa ușor nărvurile vechi. Totuși ea a fost făcută accesibilă succesiv debitorilor, încât azi ea are o accețiune integrală !

Pentru demonstrarea ameliorării situației, amintim aci, că bilanțul anului 1905 arată un profit net de Cor. 23.955.— iar dobânzile restante sunt numai de Cor. 6.608.—, iar în anul 1907, profitul net este de Cor. 46.617, dobizile restante nu mai apar între active; în schimb găsim la pasive dobânzi cuvenite anului următor, în suma de Cor. 22.732.—

IV. Desvoltarea băncii.

Fondatorii mobilizaseră toate conștiințele românești din Zărand, cu ocazia strângerii capitalului social. Ei au așezat la conducere pe cei mai reprezentativi intelectuali locali, aleși din toate păturile sociale. Altruismul cel mai autentic era componentul mentalității susținătorilor acestei inițiative. Consiliul de Administrație și-a recrutat apoi „funcționarii” necesari pentru a pune aparatul administrativ în funcțiune. În sfârșit după ce Banca „Crișana” a știut să se încadreze cu reprezentanți în toate satele de frunte din raionul de activitate, — și-a început activitatea, înregistrând chiar și în atmosfera atât de dușmănoasă nouă românilor în Ungaria asupraitoare de minorități etnice, — numai succese și progrese.

A) Capitalul social.

Capitalul social a fost în continuă creștere până în 1908, când însoțirea „Crișana” schimbându-și firma în „Crișana” institut de credit și economii, societate pe acții, — (după modelul Băncii „Albina” din Sibiu, care își păstrează și azi acel text original), — se transformă în societate anonimă cu capital stabil. Acest fapt este, după cum am mai spus alt undeva, dovada încrederii generale, de care s'a bucurat Banca „Crișana”. Dacă nu ar fi fost bine condusă aceasta bancă, tot așa putea să-și piardă acționarii, ei având latitudinea de a intra și eși din însoțire, când ei voiau.

Aruncând o privire asupra datelor generale, statistice publicate la finea acestei broșuri, vom vedea, că capitalul de

Cor. 14.456. (7.228 florini) a crescut la dublu în anul următor, iar în anul al treilea crește cu alte 22.76%, apoi în cei următor cu 12.70 %, 4.75% și 7.87 %, iar în anul 1905 se dublează din nou. În anul 1908, când se transformă însoțirea „Cțișana“ în s. a. „Crișana“ Institut de Credit și Economii, capitalul social se sporește din nou la dublu, iar în anul 1912 încă odată la dublu, încât la finea anului banca „Crișana“ avea un capital social de Cor. 400.000 aur (ceceace ar echivala azi cu Lei 20.000 000,— dacă calculăm rotund Cor. aur egală cu 50.— Lei de azi); iar totalul activelor e aproape 28.000.000 Cor. aur,

În anul 1920, la preschimbarea Coroanelor în Lei în raportul de 2:1, se face o nouă emisiune, care nu numai, că menține capitalul la cifra veche, ci'l sporește cu peste 21%. Și pentru a ridica Banca la forța financiară veche, în 1924, 1926, 1927, 1930 se sporește cu fiecare ocazie capitalul la dublul celui din anul precedent, încât în acel an (1930) se ajunge la suma de Lei 10.000.000.— capital social, plus Lei 7.645.073.— rezerve, cu un total de Lei 68.819.004.— la active.

În anul 1935, pentru a se conforma dispozițiunilor imperative ale Legii Bancare, S. A. „Crișana“ Institut de Credit și Economii își modifică radical statutele și ia atunci numele de Banca „Crișana“ Societate Anonimă Brad, pe care îl păstrează până azi.

B) Depozite spre fructificare.

O dovadă a încrederii de care se bucură Banca „Crișana“ o constituie cifra depozitelor spre fructificare. În primul an de gestiune ele se urcă la o cifră egală cu capitalul social, ca pe urmă să crească în al 2-lea și al 3-lea la peste dublul capitalului social în creștere continuă și acesta. În anul al 4-lea au ajuns la de 3 și jumătate ori capitalul social, în al cincilea la de 5 ori, în al 8-lea (1904) la de 10 ori și într'al 14-lea an (1906) de existență, la proporția de 16 ori capitalul social.

În anul 1911 depozitele spre fructificare ating cifra de 1.508.065.64 Cor. aur, adică într'al 21-lea an de existență aceste economii ale populației sărace din Zărand au crescut la mai mult decât de 100 ori cele din primul an.

În a. 1919, primul an al eliberării, depozitele ating cifra de $3\frac{1}{4}$ milioane Coroane; crescând an de an, până a atins cifra de aproape 38 000.000 lei în anul 1930!

Au început apoi a scade în anul următor, ca urmare a alarmării depunătorilor prin legiferarea conversiunii datoriilor în paguba creditorilor.

Ce însemnează să scoți din ascunzișurile sale acest capital și să-l pui în funcțiune economică conștientă, va înțelege nu numai economistul expert, ci și oricare intelectual cu judecată. Banca »Crișana« pe lângă faptul, că a dat firmei sale reputație, — corectitudinea desăvârșită a conducătorilor ei, apoi altruismul constructiv în concepțiile lor economice, — mai are meritul de a fi făcut educația nu numai a debitorilor, — lucru cu care ne vom mai ocupa în altă parte, — ci ea a propagat, și încurajat spiritul economisirii. Numai grație acestui rezultat s'au putut scoate din sărăcia acestui ținut sume atât de importante, care capătă expresie mai ales la cântărirea activelor băncii. Depozitele spre fructificare s'au menținut la o cifră totdeauna egală cu multiplul capitalurilor proprii. Cu aceste capitaluri banca a putut lucra totdeauna în liniște și spre folosul ei și servind interesele economice românești ale ținutului.

C) Activele.

Pentru a ilustra volumul operațiunilor, vom face aci câteva comparații între totalul activelor la diferite epoce.

În anul 1891 totalul activelor Băncii era de Cor. 30.285,54. În anul proxim ele sporesc la împătritul acestei cifre, în al cincilea an la înzecitul, la finea anului al 8-lea la de 20 de ori, în al 15-lea la de 36 ori, iar în al 21-lea (1911) la de 92 de ori volumul inițial. Totalul activelor din 1912, era de 2.788,384.35 Cor. aur.

În primul an după eliberarea noastră din robia politică (1919), aceste active se cifrează cu Lei 4,374,371.14 și cresc până la aproape 70 Mil. Lei în 1930, care este epoca apogeului.

Pe urmă, sub efectul decimării creanțelor, a rezervelor proprii și a depozitelor spre fructificare, prin efectul Legii con-

versiunii datoriilor, încep să scadă până la 311/2 mil. Lei. În anul 1935.— Apoi încep din nou să crească, ajungând cifra de aproape 40.000.000 lei în 1940!

D) Desfășurarea operațiunilor bancare și cultivarea afacerilor comerciale.

Ramurile de operațiuni bancare, practicate de Bancă de la de la înființare, erau deoparte achiziționarea de depozite spre fructificare, în scopul augmentării capitalurilor de plasat, de altă parte se acordau, mai ales țărânilor române, împrumuturi pe termen lung, fie pe obligațiuni cu garanți, fie pe ipotecă, ori ca și scont de polițe. Mai târziu, când s'au putut obicinuî țărâni la oarecare punctualitate, operațiunile acordării de împrumuturi pe obligațiuni, cu acoperire ipotecară, ori pe obligațiuni cu garanți (cavenți) s'au redus până la dispariția totală, întâmplată în anul 1922, resp. 1928 și 1929. În schimb s'au sporit operațiunile de scont de polițe cu garanți și pentru negustori și întreprinderi s'au deschis credite în cont curent, cu diverse acoperiri ori garanții.

Comerțul în provinciile românești eliberate, era în mâinile străinilor. În lunile următoare încheierii păcii din 1918/1919 aceștia, fie că erau desorientați, ori că așteptau carecare osândă pentru isprăvurile lor din trecut, fie că voiau să saboteze regimul românesc, erau rezervați; nu mai alergau după afaceri.

Băncile românești din aceste provincii, cunoscând cât de mănoasă era profesiunea negustoriească și simțind obligația de a interveni pentru românizarea comerțului și pentru eliberarea poporului rural din ghiarele exploatatorilor lor evrei; mai ales acele bănci, cari au avut conducători destul de inițiați în treburile comerciale, au cultivat atunci negustoria, în cont propriu făcând afaceri bune, cari s'au soldat cu apreciable profituri. Celelalte, cari fie că nu s'au priceput la comerț, fie că s'au întovărășit cu elemente nepregătite sau incorecte, au încheiat experimentările cu rezultate amare. Din aceste experiențe rele s'au tras concluzii prea sumare, căci au înființat

pe lagiuitor, atunci, când a redactat Legea reglementării comerțului bancar, întrucât a oprit băncile de a face comerț cu mărfuri în cont propriu,

Banca »Crișana« încă a practicat unele ramure comerciale. La îmbrățișarea lor ea ne fiind condusă de intenții speculative, nu a pierdut parale, ci din contră le-a încheiat cu câștiguri satisfăcătoare.

Iată în cari ramuri comerciale a intervenit banca :

1. **Comerțul cu cereale.** Producția locală de cereale fiind deficitară, populația săracă dela sate și muncitorii, deja din luna Februarie cumpără pe datorie cereale: ca porumb, grâu, făină, etc, Negustorii, în ceeace mai mare parte evrei, se folosiau de situație. Cerealele erau cumpărate de către țărani într'un anotimp când nu aveau nici un venit. — Astfel ei le cumpărau pe datorie și cu termen de plată pe jumătatea a doua a lunii August. Negustorii streini de neamul și legea noastră, profitau de strâmtoarea țăranului, stabilind prețuri urcate, și astfel realizau un câștig exagerat. Banca »Crișana« a cumpărat anual 60—70 vagoane cereale, spre a le vin de cu prețuri normale. Banii necesari ii acorda ca imprumut, cu dobânzile bancare legale. — Acest lucru a constrâns pe negustorii amintiți să se acomodeze, temperându-și pofta de câștig.

1. **Cumpăratul de fructe și ierbarea țuicei.** Altă ramură comercială care interasa populația din Zărand, era valorificarea fructelor. Fructele se produc aici, în unii ani în remarcabilă abundență. Ne ocupându-se cu acest comerț decât cârciumarii evrei Banca »Crișana« a intervenit masiv, acordând prețuri omenеști. Prin intervenția ei a reușit să-și câștige un rol de reguloatoare a prețurilor în favorul producătorilor. Banca s'a organizat și pentru fiertul de țuică, ramură monopolizată de evrei. A urcat prețul prunelor răsturnând socotelile speculanților.

3. **Comerțul cu nuci,** încă era monopolizat de evrei, cari câștigau importanta sume la export. Banca »Crișana« intervine și la valorificarea acestui produs rural din regiune și urcă prețurile.

Și ar fi continuat cu aceste intervenții binefacătoare practicând un comerț cinstit, în folosul tuturor și mai ales al producătorilor rurali, ori a consumatorilor țărani, — când era vorba de hrana lor, — realizând și ea beneficii multumitoare.

Amintim acestea pentru a demonstra, că nu se potrivesc totdeauna teoriile cu practica, și special în domeniul economic prea mult se dirijează și reglementează după ideile sau pările individuale al reformatorilor pripiti, o specialitate de «economisti» cu care Dumnezeu a inzestrat prea imbelșugat țara noastră.

Noi amintim aci și contiporanii locali ne pot verifica intru toate, că comerțul exercitat de Banca »Crișana« a fost pentru Zărand o binecuvântare. Nu purtăm nici o vină, pentru că azi nu'l mai putem continua.

În acel timp ne-am putut augmenta din câștigurile realizate, fondurile de rezerva și concomitent am scăpat populația din ghiarele speculanților. Legea bancară din 1934, care nu cunoaște excepții, ne-a oprit de a mai continua o operă atât de constructivă și folositoare.

BCC Cluj Central University Library Cluj

E) Reescontul.

În trecutul mai îndepărtat, când capitalurile, de cari se spuneam, deveniau insuficiente în anumite epoci ori în sezonul de toamnă, Banca „Crișana recurgea la creditul de reescont. Primul astfel de credit l'am obținut dela Banca »Albina« din Sibiu, ocrotitoarea de totdeauna a băncilor românești mai mici. Acest credit l'am primit deja într'al doilea an de existență, în Martie 1892 și era de 10.000 Florini, adică mai mare decât capitalul social! În anul următor a fost sporit la Fl. 20.000. — iar în anul 1912 era de 200.000 Cor. aur, egal cu mărimea capitalului nostru social.

Deodată cu creditul de reescont primit dela Banca »Albina«, am mai avut astfel de credite dela Banca Austro-Ungară 100.000 Coroane; dela Banca Cehă »Ustredni Banka« Sucursala Brno 300.000 Cor.; dela Banca Laczko & Popper din Budapesta 200.000 Cor.; dela Pesti Kereskedelmi Bank din Budapesta 200.000 Cor.; și dela Magyar Általános Hiteibank

tot din Budapesta 100.000 Cor.; precum și dela alte bănci.

De aceste credite Banca »Crișana« făcea uz cu multă prudență; ele nu erau niciodată folosite până la epuizare, ci constituiau rezerve pentru întrebuințat în momente dificile, sau când Banca avea de finanțat vre'o acțiune mai importantă, ori când cererile de credite sporiau peste normal. Cel mai mare credit de reescont întrebuințat îl găsim în anul 1911, când Banca »Crișana« avea o datorie de reescont de Cor. 740.164.—

În anii următori a început a se simți o oarecare nervozitate pe piața financiară, nervozitate, care s'a accentuat, pe măsură ce ne apropiam de izbucnirea războiului european. Aceasta neliniște a determinat Banca să-și restrângă operațiunile, pentru a-și achita acele datorii. Astfel sub durata războiului, prin 1916, toate angajamentele de reescont erau complet achitate.

Prudența în întrebuințarea acestui fel de credite era dictată de împrejurări și de calitatea noastră de bancă românească, fără legături în cercurile bancare din Budapesta. De altcun precauțiunea noastră ne-a ferit de orice emoții, ori surprize în legătură cu întrebuințarea lor încât putem afirma, că nu avem de exprimat nici o nemulțumire concretă în legătură cu creditele de reescont folosite în era robiei politice.

Ni-e extrem de penibil să descriem în amănunte unele dificultăți întâmplare la obținerea unui credit dela sucursala Arad a unei bănci mari din București, în anul 1925 și că Institutul nostru de emisiune, unde avusesem mai mulți ani de-arândul un credit de 12 mil. Lei, dar pe care am încetat a-l întrebuința în anii de după conversiune, — la cererea de reactivarea lui, exprimată în diferite rânduri, nu am primit nici un răspuns! Ori în anul 1940 voiam să cucerim terenul de operațiuni dela sucursala unei bănci maghiare, care-și extinsese activitatea într'o regiune, Șebiş jud. Arad, unde nu sunt unguri nici 5 % din populație. — Nu e oportun, nici nu e bine, ca într'o monografie să facem comentarii și comparații. Suntem obicinuiți dela înființarea Băncii, să ne sprijinim pe puterile noastre, și înghițim cu amărăciune umilințele și jignirile, pe cari ni le-au cauzat frații noștri, fiind siguri, că nu noi vom

și cei condamnați!

Simțul de demnitate și trecutul nostru, care arată că ne-am ridicat prin noi înșine, nu permite să primim ordine de fuzionare, cu bănci cu cari nu avem nimic comun. Bizuindu-ne pe vitalitatea noastră, așteptăm satisfacția, care oricât va întârzia, suntem siguri, că nu va lipsi!

Asigurăm pe toți ceice dictează dela masa verde, că oricât de mică e Banca »Crișana«, ea este una dintre cele mai viguroase bănci românești din provinciile de dincoace de Carpați și că nu suntem capabili de a comite încorectitudini.

Reținem numai atât, că'n era libertăților nu am obținut sprijinul reescontului, — calculat la baze aur, — nici măcar în limita avută în era robiei politice, dela bănci ostile românismului!

F) Cumpărarea imobilelor pentru birourile Băncii.

După cum am mai amintit la începutul acestei monografii, în anul 1903 Căpitanul / Cumpărativ dela maghiarul Ioan Pataky

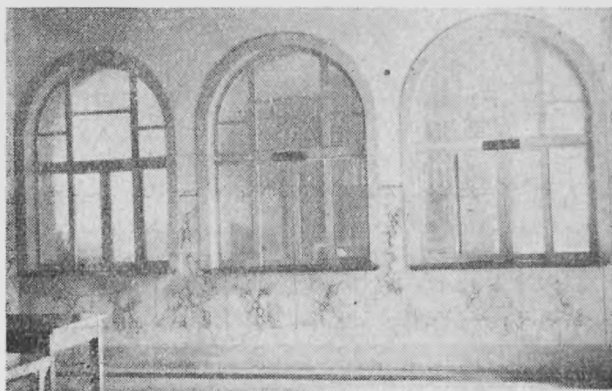

Clădirea de azi a Băncii »Crișana«.

Interiorul curții cu cele 4 prăvălii.

Imobilul din Piața Principală din Brad și aici au și fost mutate birourile Băncii. Imobilul a costat 50.000 Cor. aur. Edificiul cuprindea trei localuri pentru prăvălii și o locuință, care a fost transformată în birou pentru Bancă. În anul 1937 edificiul vechi a fost dărâmat și în locul lui a fost ridicat unul

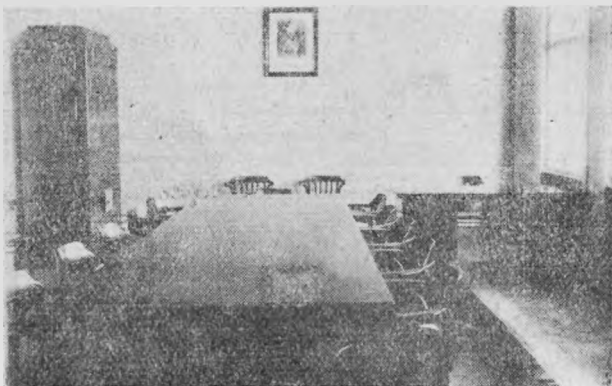

Ghișeurile băncii.

Biroul de lichidatură.

nou, construit anume pen'ru birourile Băncii, și care mai cuprinde o locuință pentru director, 7 prăvălii de diferite mărimi, locuință pentru omul de serviciu, garaj și toate celelalte dependențe. Aceasta construcție a costat aproximativ 4 000.000 Lei. Inaugurarea nouilor birouri s'a sărbătorit la 20 Octombrie 1936.

Sala pt. ședințe.

La 1 Aprilie 1908 Banca »Crișana« a cumpărat cu 20.000 Cor. aur dela ungușorul Marosi Antal din Halmagiu, imobilul, în care a așezat sucursala din Halmagiu.

Clădirea Sucursalei din Halmagiu.

La 10 Februarie 1924 s'a cumpărat cu Lei 50.000. — dela Zaharia Oarcea din Gurahonț, casa, în care am instalat sucursala noastră de acolo.

În anul 1923 devenisem proprietarii imobilului Băncii minoritare »Boiczaer Sparcassa«, pe care am lichidat-o, după cumpărarea acțiunilor. În acest local a funcționat sucursala noastră.

În anul 1927 prin fuzionarea Casei de Păstrare minoritare: »Körösbánya és vidéke« cu noi, devenim proprietarii imobilelor din Baia de Criș și din Hălmăgiu a acelei bănci. În imobilul din Baia de Criș funcționează și azi sucursala noastră, care a luat locul susamintitei bănci ungurești. În apartamentele de locuit sunt așezați funcționarii dela aceea sucursală.

Clădirea sucursalei din Baia de Cris

Locuințele funcționarilor dela Sucursala din Hălmăgiu

V. Formarea rezervelor.

a) Rezerve proprii.

Banca »Crișana« începuse activitatea cu un capital vărsat de Cor. 5.860.— Tocmai pentru acest modest început, ea nu luase altă structură juridică, decât aceea de însoțire (cooperativă). Din rândul fondatorilor și-a recrutat pe primii funcționari, pentru că aceștia aveau să și îndeplinească serviciul în primul an de existență a băncii în mod gratuit. Deși am arătat și la alt loc acest lucru, îl repetăm și aci, spre lauda acestor oameni atât de însuflețiți pentru treburile obștești și spre a arăta, că conducătorilor băncii nu li s'a oprit gândul în primul rând la remunerarea muncii lor, ci au avut în vedere interesele băncii.

Deja din venitul anului al doilea de activitate (primul fusese numai de 7 luni), au pus la o parte o sumă proporțională pentru fondul de rezervă. În fiecare an apoi s'a dotat fondul rezervelor, creând sub diferite numiri noi fonduri de rezervă, în scopul întăririi acestei cetăți economice românești. În anul al 8-lea de existență, fondurile de rezervă sunt deja mai mari decât capitalul social. La finea anului 1915 capitalul social a ajuns la suma de Cor. 400.000.—, fondurile de rezervă sunt de Cor. 250.000 + 55.000.— Când se sporește în anul 1930 la 10.000.000.— Lei capitalul social, rezervele ajungeau la cifra de aproape 6 mil. Lei. Iar în al 50-lea an pe existență și după toate sacrificiile impuse de legea conversiunii datoriilor totuși Banca »Crișana« mai avea fonduri de rezervă de 6 $\frac{3}{4}$ Mil. Lei, în afară de alte fonduri, despre care vom

vorbi la alt loc. — În anul 1934 — adică premergător operațiunii reducerii creanțelor, prin aplicarea Legii conversiunii datoriilor — fondurile de rezerva ale Băncii arătate în bilanț, erau de Lei 8.823.154.—

Mai amintim aci, că cu ocazia preschimbării Coroanelor în Lei, deși aceea operațiune însemna cifric reducere la jumătate a capitalurilor ei (schimbul coroanelor în Lei sa întâmplase în proporția de 2 Coroane = 1 Lei), Conducătorii Băncii »Crișana« au purtat grija ca acel sacrificiu să nu capete expresia unui regres. Astfel în 1920, când ar fi urmat, ca să scadă la jumătate capitalul, și rezervele, Banca »Crișana« printr'o emisiune nouă nu reduce cu 50% acele sume, ci le sporește: capitalul social cu 150%, fondul general de rezervă cu 100%, fondul special de rezervă și fondul casei de pensii rămân aproape la aceleaș cifre în Lei, la care erau în Coroane la finea anului 1919 (ultimul în valuta Coroanei).

b) Fondul de rezervă pentru pensii pe seama salariaților.

O altă dovadă a prevederii sociale și în acelaș timp o expresie a prețuirii muncii aceloră, cari și-au pus vloga lor în serviciul Băncii și a scopurilor ei altruiste, este și grija ce au avut-o conducătorii Băncii pentru salariații ei. Chiar și din acele modeste surse financiare, de cari dispuneau, au pus la o parte ceva pentru crearea unei case de pensii a salariaților ei.

În anul 1907 s'a pus baza unui »Fond de pensiuni« cu suma inițială de Cor. (aur) 2.396.42, care a fost apoi augmentat an de an, până a ajuns în anul 1918 totalul de Cor. 96.436.24; s'a transformat apoi în anul 1920 în Lei cu suma de 110.662.86 și a ajuns în anul 1940 adică în al 50-lea an de existență a Băncii »Crișana«, frumoasa sumă de Lei 3,489.631.—, cu toate că oarecare mentalitate biurocratică, care a căpătat expresie la Casa Centrala de Asigărări Sociale, pusese pe gânduri conducătorii Băncii, și i constrânsese să-și pună întrebarea, că oare să mai continue dotarea, ori s'o sisteze. Anume se preconiză în Legea asigurarilor sociale din 1937, că toate

casele de pensii create de societăți particulare, să fie văr-
sate în sacul fără fund al Casei de Asigurări Sociale. Și-n
aceasta problemă se ignorase stările din provinciile de din-
coace de Carpați. Numai după o luptă stăruitoare și indelun-
gată, în care au fost angajate toate organizațiile și instituțiile
profesionale, s'au putut salva casele de pensii. Sperăm că în
scurt timp fondul nostru de pensii să devină o casă de pen-
sii a salariaților noștri, având un fond, care să ajungă mări-
mea actuarială, capabilă de suporta sarcinile, ce vor cădea
asupra acestei case de pensii, cu care ne mândrim, că e creată
din puterile noastre proprii. Astfel Banca „Crișana” va avea
o realizare în plus; care să-i justifice încrederea în sine însăși.

* * *

Fazele prin care a trecut dezvoltarea Casei de Pensii până
a ajuns la starea de azi, sunt următoarele:

După ce se alocase în 1907 prima donațiune pentru for-
marea fondului de pensii, în suma de Cor. 2396.42, Adunarea
Generală din 7 Martie 1909, adoptă Regulamentul Casei de Pen-
sii a salariaților, din care relevăm art. 13, care dispune: „Fondul
de Pensii, deși e averea băncii, se declară capital neataca-
bil și cu destinație specială. Drept aceea se administrează prin
Direcțiunea (recte Cons. de Administrație) societății, după aceleași
principii și reguli, cum și sub același control, ca și cealaltă avere
a băncii, — însă în cont separat.”

Adunarea Generală a Băncii „Crișana” modifică la 3 Oc-
tombrie 1935, statutele Casei de Pensii, declarând fondul ca pro-
prietate a funcționarilor și oamenilor de serviciu cu contract de
finitiv. Acest fond se administrează și pe mai departe tot de
către Consiliul de Administrație al Băncii, consultând însă Comi-
tetul de 3 membri, format din sânul membrilor fondului. Averea
acestei Case de Pensii se administrează însă separat de cealaltă
avere a societății.

Din fondurile Casei de pensii se plătesc deja pensii func-
ționarilor trecuți la pensie și la doi văduve de funcționari.

Starea fondului per 31 Decembrie 1940 este de Lei 3.489.631.—
constituit din acțiuni ale fabricii de hârtie „Letea” acțiuni ale
Soc. minere „Mica”, din titluri de Rente de înzestrare 4½ % și
din depozite spre fructificare la Banca „Crișana”.

VI. Cucerire de teren.

a) Achiziționare de bunuri imobile.

În afară de imobilele necesare comerțului de bancă, Banca „Crișana“ a mai cumpărat din mână liberă, ori la licitații publice, cerute prin justiție de către alți creditori câteva imobile și moșii rurale. Cele cumpărate prin bună învoială, erau achiziționate dela proprietarii lor streini de neamul nostru, cari au preferit să-și prefacă avutul în numerar și să părăsiască meleagurile românești stăpânite până atunci, cu concursul autorităților publice ungare, câteva veacuri, cu intenția de a le maghiariza. Amintim mai jos pe cele mai importante:

Astfel în anul 1909 s'a cumpărat în Brad dela soția ungurului Szabó István născ. Porsch Janka, moșia de circa 107 jug. cadastrale cu prețul de Cor. 71.250.— Teritoriile aflătoare în afară de comună s'au parcelat și s'au vândut țăranilor și altor amatori. Băncii i'au rămas într'un preț mai redus casele (în cari se află azi judecătoria rurală), magaziiile de cereale și 2 intravilane precum și circa 6 jughăre pădure pentru lemn de foc.

O altă moșie mai importantă s'a cumpărat în licitație în anul 1917, în comuna Bontêști. Banca »Magyar Leszámitoló« din Budapesta a scos la licitație moșia din Bontêști, a proprietarului ungur Varga Emeric, domiciliat în Macău. Cum aproape toți bărbații din comuna Bontêști erau mobilizați în marile răboaie mondiale, nimeni nu s'a interesat că aceasta moșie să fie cumpărată de către localnici, sau de o persoană care mai târziu să facă înlesnire țăranilor români să ajungă ei pro-

prietari ai moșiei. S'a prezentat la licitație Banca »Crișana« cumpărând moșia cu prețul de Cor. 86.330. — Moșia avea o extensiune de peste 230 jugăre, majoritatea arător și grădini. O singură grădină aflătoare în locul numit »Livada« era de 14 jug.. plantată cu peste 700 pomi roditori.

La sfârșitul anului 1918, izbucnind revoltele cunoscute, prin comunele rurale, ba la începutul anului 1919, apropiindu-se de Munții Apuseni armatele roșii ale lui Kun Béla acestea au pus stăpânire pe comuna Bontêști. Aci șeful armatei roșii care staționa în această comună, a parcelat cu dela sine putere moșia cumpărată de noi, a introdus ca proprietari fără plată pe toate haimanalele comunei, iar pentru că asupra grădinei împrejmuite și plantate cu pomi fructiferi nu au putut cădea de acord la împărțire, au hotărît și săvârșit tăiatul pomilor și devastarea gardurilor de împrejmuire. În anul 1922 s'au aplicat dispozițiunile reformei agrare, expropriindu-se 187 jugăre din totalul averii, lăsându-ne o pădure defrișată și 2 intravilane, pe cari mai târziu banca le-a vândut cu o sumă minimală lui Toma Ciaba din Bontêști. (Pentru teritoriul de 187 jug. nu a primit Banca până azi nici o contravaloare, pe motiv, că nici până acum nu s'a făcut încă oficial defalcarea terenului expropriat).

În afară de aceste două cazuri, Banca a mai cumpărat din mână liberă și alte imobile cari le-a parcelat și vândut țăranilor pe termene lungi de plată, prin bună invoială fără intervenția unei autorități. — Aceste cazuri nu le enumărăm am pomenit numai pe cele mai importante.

b) Extinderea razei de activitate

Felul cum își desfășura Banca »Crișana« activitatea, a fost apreciat pretutindeni în Zărand. Din toate părțile sosiau cereri de împrumuturi și conducătorii bănci își dădeau silința, de a le satisface.

Dând urmare cererei repetate și foarte stăruitoare a preoților, dascălilor și fruntașilor țărani din Hălmagiu și jur, Consiliul de Administrație hotărăște în anul 1908 deschiderea unei

sucursale în Halmagiu. Vestea acestei hotărîri este primită cu bucurie generală. În jurul acestei sucursale se grupează preoții și dascălii din întreagă regiunea Hălmagiului. Ei au creat sucursalei o deosebit de prielnică atmosferă; în cadrele acestei atmosfere se și începe o foarte promițătoare activitate.

Peste 3 ani, în anul 1911, se deschide o nouă sucursală în Gurahont (jud. Arad), în aceleași condițiuni de simpatie și încredere generală, ca și la Hălmagiu. Aci Banca găsește concurența unei bănci evreești. Însă în scurt timp o constrânge să-și mute sediul la Arad. Banca »Crișana« acordă împrumuturi mai ieftine și în condiții neonerose pentru țăranii noștri, exploatați de băncile evreești și de cârciumarii de aceeași origine etnică.

După războiul mondial, Banca »Crișana« cumpără în 1923, toate acțiunile Băncii »Boiczauer Sparcassa«, o creațiune germano-evrească. O desființează și preia regiunea Băiței în grija sa, deschizând acolo o sucursală (a treia).

În anul 1927, Banca »Crișana« reușește să cumpere majoritatea acțiunilor dela Banca evreo-maghiară din Baia de Criș »Körösbánya és vidéke tptár«, și o constrânge să fuzioneze cu ea, preluându-i teritoriul de activitate, pentru a înființa aici a patra sucursală.

În sfârșit în anul 1928, dând ascultare cererei stăruitoare a unui grup de intelectuali români din Sebiș (jud. Arad) și jur. Banca »Crișana« deschide și aici o sucursală (a 5-a).

În felul acesta Banca pune stăpânire pe întreaga regiune din Brad și Sebiș, și Băița până la Abrud. Constrânge băncile minoritare (case de păstrare) din această regiune, să-și înceteze activitatea, lăsându-le să aleagă între vinderea acțiunilor ori fuziune forțată cu Banca »Crișana«.

Această cucerire de teren nu constituie un monopol în exploatarea terenului, fără concurență și fără control, ci este cea mai frumoasă izbândă românească; ea însemnează, că Banca »Crișana« a reușit să realizeze una dintre cele mai laudabile idei ale sale, anume: disciplina economică, care îi dădea posibilitatea de a controla debitorii, asupra scopului pentru care cer și primesc împrumuturi, lucru atât de necesar într'o regi-

une de populație săracă și cu puține posibilități de câștig, — deci predispusă a face datorii. Banca »Crișana« și până aici exercita acest control asupra clientelei proprii. Inșă nu putea ține în frâu elementele ușuratece, în vremea când în regiune mai existau și alte bănci streine concurente. Aceste nu purtau în suflet cheștiunea educării țărănimei noastre, ca să nu întreprinzeze banii împrumutați pentru cheltueli de consum. Acum dupăce aceea concurență bancară, — care urmăria numai profitul propriu și care atunci, când debitorii se înglodau în datorii, le vindeau cu preț derizoriu întreg avutul la licitații fără să le pese de soarta lor, — a dispărut, activitatea binefăcătoare a Băncii »Crișana« putea fi desăvârșită în liniște și cu rezultate sigure.

De când »Crișana« a devenit unica bancă în regiune, ea își poate supraveghia mai sigur și mai ușor clientela, ne lăsându-o să se încurce în datorii, constrângând-o să se dedea la o viață mai serioasă și mai sobră.

Și toate acestea le-a realizat Banca »Crișana« fără sprijin material ori moral din afară, fără să i-o fi impus vre-o autoritate, ori vre-un for, ci numai din propriile sale îndemnuri.

VII. Disciplină și ordine între debitori.

a) Concluzii din primele experiențe.

Experiențele din primii 10 ani de existență Băncii au convins și pe conducătorii laici, că starea patriarhală, oricât de mult îi convine agricultorului, nu e una ideală, care să asigure progresul tuturor. Deaceia s'a început a se acorda împrumuturile cu mai multă scrupulozitate și țăranilor li s'a făcut înțeleasă rânduiala nouă, atrăgându-li-se atenția, că Banca »Crișana« nu e o instituție de ocrotirea celor ușuratici, cari contractează fără nici un criteriu de prevedere, datorii cari li se urcă până la gât, — ci ea are menirea de a ajuta pe oamenii de ispravă, cari în primul rând ei singuri se știu ajuta. Li s'a spus, că numai așa vom putea propăși, ca neam, și că dacă banca ar continua să practice filantropia rău înțeleasă, și de care se abuzează de multe ori, — este expusă de a se ruina. Prin întreținerea spiritului de filantropie, ar induce în eroare pe oamenii nesocotiți și ar ajunge și aceștia la dezastru sigur.

Aceste sfaturi de fiecare zi, date cu multă stăruință și bunăvoință părintească, au prins. Atunci când au dispărut băncile neromânești din regiune, disciplina și punctualitatea debitorilor a devenit o realitate. Numărul proceselor a scăzut an de an, până ce în anii de după războiu creanțele improcesuate constituie un procent infim al totalului plasamentelor Băncii.

b) Serviciul de informații.

Între timp constatând Banca »Crișana«, că unii dintre reprezentanții ei și-au transformat aceasta calitate în profe-

siunea de mijlocitori interesați, de împrumuturi, încărcând solicitatorii cu nejustificat de mari taxe de redactarea cererii de împrumut adresată băncii, — în anul 1936 Banca »Crișana« și-a organizat un serviciu propriu de informațiuni. De atunci începând ea poartă evidență despre toți locuitorii din cele 4 plase, Brad, Baia de Criș, Hălmagiu și Sebiș (partea Gură-
bonțului), cari constituiau pe vremuri județul româneasc al Zărandului.

În aceste evidențe, cari sunt un fel de cadastru, care conține numele capului de familie, numele soției, a copiilor necăsătoriți, etatea fiecăruia, caracterizarea capului de familie, constatarea averii mobile, a numărului și felul vitelor, averea imobilă, cu menționarea suprafeții grădinii, a stării ei și descrierea casei de locuit, din ce material e construită și cu ce e acoperită (țiglă, șindrilă, paie, etc.), apoi înșirarea edificiilor laterale ale gospodăriei și starea lor; se arată suprafața pământului și felul lui (arător, fânaț, pășune, pădure, etc.) Aceste evidențe, a căror întocmire a reclamat multă muncă și a costat multe parale, — sunt revizuite an de an, la fața locului în concursul primăriilor, preoților și învățătorilor și a omului de încredere (reprezentantul local) al Băncii, dacă nu cumva el este unul dintre fruntașii amintiți mai sus. Astfel aceste evidențe oferă azi direcțiunii Băncii o siguranță de orientare în examinarea obiectivă a cererilor de împrumuturi eliminând informarea subiectivă și poate chiar interesată a redactorilor lor. În acelaș timp ele constituie și o oglindă fidelă a situației generale economice, a progresului ori regresului constatat. Sistemul, credem a fi o întrupare practică, în vederea atingerii intențiilor urmărite de fondatorii băncii, cari au urmărit ridicarea economică a Zărandului.

Dela introducerea acestui sistem de supraveghere părintească a ținutului, împrumuturile (folosim aceasta expresie în loc de »credite«, tocmai pentru a fi credincioși urmași ai înaintașilor noștri, atât de entuziasmați, pentru românism, în acest Zărand de frumoase și înălțătoare tradiții românești) s-au dat cu un scop constructiv și felul cum au fost acordate a constituit și pentru Bancă o garanție de securitatea creanțe-

lor sale. Astfel am ajuns ca azi creditele acordate să aiba repartitia de 80% pentru promovarea agriculturii și a creșterii de animale, pentru cumpărări de pământ, îmbunătățir de terenuri, plantații etc. In unele comune s'a sprijinit pomăritul, în altele dezvoltarea grădinăritului, cum sunt comunele: Tebea, Rișca și Cărăstău, etc. Apoi din restul creditelor acordate, 15 % privesc comerțul și meseriile, iar 5% pentru consum.

c) Ocrotirea regiunii.

Conducătorii Băncii »Crișana« îndurerați de starea de miserie generală și dându-și seama, că ea roade la tulpina vitalității locale a neamului, examinau cu părintească bunăvoință dar cu severitate, cererile de împrumut, onorând în general numai pe cele cu destinație productivă, de investiții, cumpărare de pământ, cumpărări de vite și tot felul de animale de casă, etc. Cu acele ocazii se dădeau sfaturi și îndrumări, sau se dojeniau cei ce cereau pentru scopuri superficiale împrumuturile.

De altcundă aceste instrucțiuni le aveau și reprezentanții Băncii din toate părțile, din toate satele, căci aceștia erau în măsură de a verifica și controla pe solicitatorul țăran.

Natural, că Banca »Crișana« nu refuza să vină într'ajutorul acelor țărani români, cari — încurcați în datorii, din cauza ușurinței, cu care au cerut creditul și a vinovăției, cu care i l-au acordat creditorii (mai ales bănci neromânești), — ajungeau să li se vândă la licitație publică averea de către creditori. Ne numărăți țărani români, ajunși pe aceea cale în strâmtoare au fost salvați de către Banca »Crișana«, care le-a cumpărat averile și le-au lăsat în procesiunea lor acordându-le condiții acceptabile de restituirea prețului fixat la licitațiile publice cu vânzare forțată.

Toată educația debitorilor, ce o făcea Banca »Crișana« direct și indirect prin reprezentanții săi de prin diferitele comune rurale, nu a dat rodul așteptat atâta vreme, cât băncile neromânești continuau a acorda țăranimei noastre credite de ducere voită în ruină.

Timpu stărpirei acelor focare primejdioase de slăbirea

vitalității neamului nostru a sosit deodată cu eliberarea noastră. Rând pe rând băncile neromânești arborează drapelul predării și pretutindeni Banca «Crișana» e prezentă, preluând și lichidând Casele de păstrare neromânești din Gurahont, Halmagiu, Baia de Criș, Băița, lăsând în locul fiecăreia câte o sucursală de a sa.

d) Disciplina debitorilor e primejduită!

Odată desființate aceste bănci, Banca «Crișana» rămâne singură pe teren și de îndată începe organizarea aparatului propriu în vederea disciplinării debitorilor. Aceștia pot fi acum mai bine supravegheați cu privire la felul cum gospodăresc: sunt mai deaproape controlați pentru care scop cer și întrebuințează banii și dacă dau ori nu ascultare îndrumărilor părintești, ce li se dă din partea Băncii «Crișana». — Țăranii văzând toate acestea vrând nevrând s'au supus acestor intervenții binevoitoare și s'au dedat a duce o viață mai serioasă.

Efectele bune nu întârzie a se arăta. Deoparte tutela ocrotitoare a Băncii «Crisana», de altă parte bunăvoința părintească cu care se îngrijea Societatea minieră «Mica» de muncitorii ei, sunt îndemnuri la o viață rodnică, la întrebuințarea constructivă a timpului liber. Rând pe rând încep a a apare case de locuit tot mai îngrijite, acoperite cu țiglă, imprejmuite cu garduri estetice. Curțile lor sunt populate de tot felul de paseri și animale de casă și se înzestrează cu tot mai multe edificii laterale, încurajând emularea, în spre tot mai bine, spre economisiri și sporirea patrimoniului!

Încă nu se încheiase aceasta îndreptare a lucrurilor, când apare propaganda demagogică pentru conversiunea datoriilor, propagandă, care a produs un profund dezechilibru moral în rândurile țărânilor. Elementele dojenite de noi și constrânse a trăi ordonat, trec de partea demagogilor politici și se întorc împreună împotriva noastră. Vedem o seamă de intelectuali trecuți în rândul plevei sociale, ca și în vremuri revoluționare și din acel mediu tipă și amenință, ca și niște descreierați.

Nu vă putem descrie amărăciunea noastră, când ne-am

văzut puși în fața aceluia tablou de necrezut. Câtă inconștiență, câtă ingraturitudine!

În primele faze ale aplicării conversiunii, noi eram pe cale de a face aranjamente cu toți debitorii rurali. Ei nici nu erau înglodăți în datorii, pe cari să nu le poată suporta, fiindcă după desființarea băncilor streine, Banca »Crișana« rămânând singură în regiune, ajunsese în situația atât de mult dorită și atât de binefecătoare pentru debitorii ei, de a-i putea controla ca să nu se poată angaja în datorii, cari să întrecă puterile lor de plată. Apariția neașteptată a Legii conversiunii datoriilor, a dat încurajare acelor elemente dintre debitorii băncii, cari se simțeau mai mult stingheriți de disciplina organizată de Banca »Crișana« între ei. Ce a urmat atât din punct de vedere materiale, cât și moral, a avut un efect distructiv. Oamenii desechilibrați în cele financiare, au fost luați în ocrotirea Legii, în paguba creditorilor, cărora nu li se putea imputa nici măcar aceea atât de trâmbitată »cămătărie« și în paguba acelor elemente valoroase ale vieții sociale și economice, cari sunt depunători la Bănci; acei oameni cu spirit de prevedere și de economie, cari în loc să risipească, adună zi de zi, ban lângă ban, pentru a avea rezerve pentru zilele negre, ori la bătrânețe.

Trecuți peste emoțiile și pagubele conversiunii, Banca »Crișana«, a reluat firul educațiunii debitorilor și a realizării disciplinei, ținându-i în frâu, ca să nu facă datorii, decât pentru scopuri productive și constructive. *să sperăm, că cel puțin acum această operă va putea fi terminată*, înainte de vre'o nouă conturbare.

Pentru demonstrarea inoportunității conversiunii datoriilor în regiunea noastră amintim aci, faptul, că în 1930, adică în pragul conversiunii, Banca »Crișana« nu avea în suferință decât 1.5% din creanțele sale! Ea a rămas credincioasă normei, de a nu vinde forțat averea nici unui debitor, pentru esconțentarea creanței, căci știe să recurgă la alte mijloace de chemarea la datorie a debitorilor întârziți, pe cari i-a ajutat în strâmtoare, dar nu i-a lăsat să se încurce în datorii.

Membri Consiliului de Administrație în funcțiune
la 31 Decembrie 1940

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Dr. Nerva Oncu

Ing. Valer Ambruș

Dr. Cornel Glava

Membrii Comitetului de Censori în funcțiune
la 31 Decembrie 1940

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Alexandru Draia

Dr. Iacob Oncu

Viorel Incicău

VIII. Momente remarcabile.

1) Epocele cele mai promițătoare.

În timpul dinainte de eliberarea noastră (1918), Banca »Crișana« trebuia să fie foarte prudentă și precaută în desfășurarea activității ei. — Cea mai mică greșală ar fi fost folosirea de autoritățile politice ungare drept pretext pentru a se amesteca în Administrația băncii, și a teroriza pe conducătorii ei. De atâtea ori a ridicat presa maghiară contra băncilor românești acuze, că desvultă a activitate primejdioasă pentru »idea maghiară« că fac iredentism, etc. Regiunea Zărandului se bucură în general de o deosebită atenție a vigilenței maghiare, atât de ostilă nouă românilor. Tocmai din cauza înfățișării etnice atât de românești (județul avusese prefect și subprefect român și știuse să-și afirme, mai mult decât oricare alt județ de dincoace de Carpați, caracterul românesc), — a fost desființat de Guvernul unguresc din Budapesta acest cel mai românesc județ din Ungaria antetrianonică, județul Zărandului!

Banca »Crișana« a avut norocul de a avea totdeauna conducători înțelepți și dibaci, cari au știut cârmui cu succes banca printre toate primejdiile. În administrație a întronat ceea mai desăvârșită corectitudine, în activitate a fost condusă de cel mai notoriu altruism, acordând credite tuturor solicitanților cu cereri juste. Din câștigul realizat a cheltuit sume importante pentru interese obștești, dând ajutoare bisericilor și școalelor, ba chiar și singuraticelor persoane, cari aveau motive binecuvântate.

Cu ajutorul banilor primiți împrumut dela Banca »Crișana« de către părinții lor intelectuali ori țărani, și-au terminat studiile atâți cărturari; cu creditele acordate de Banca »Crișana« s'au scos din încurcături bănești și și-au salvat averea atâți români năcăjiți, ajunși pe mâinile cămătarilor sau pe al băncilor ungurești, înființate în aceasta regiune numai pentru a practica cămătăria și a aduce la ruină populația românească atât de obidită!

Condusă de astfel de principii, cu toate începuturile sale atât de modeste, Banca »Crișana« a continuat a se desvolta an de an și a progresat spre bucuria românilor și spre ne-cazul ungarilor, cari sub ocrotirea autorităților ungare se infil-traseră în unele părți ale Zărandului, acaparând și câteva averi destul de importante.

În era maghiară, Banca »Crișana« a ajuns culmea progre-sului în anul 1912, când își sporise capitalul la 400.000 Cor. aur. (circa 20.000.000 în lei de azi), avea peste 200.000 Cor. aur rezerve și un total de active de Cor. aur 2,788.384.35 (circa 139,419.217.50 Lei de azi).

În anul 1913 după pacea dela București. în cercurile di-plomatice ale Europei apar deja simptomele unei neliniști, care prevestea catastrofa războiului continental, izbucnit în 1914. Mersul afacerilor e staționar. apoi se restrânge pe măsură, ce ne apropiem de război.

În era de după eliberarea noastră, adică în era româ-nească, Banca cu toate sacrificiile fatale, pe care a avut de a le suporta pe urma decăderii coroanei (moneda austro-ungară), își revine și înregistrează an de an cele mai evidente progrese. Ajunge apogeul dezvoltării în anul 1930, când reușește să-și sporiască la Lei 10,000.000 capitalul social; avea 5,899.841. Lei fonduri de rezervă și își augmentase la Lei 1,765.232 fondul de pensii al salariaților; avea Lei 37,957.885 depozite spre fru-ctificare; Lei 69,584.303. totalul activelor; distribue un profit net de Lei 1,636.464; din care se ajunge și pentru binefaceri 65.232 Lei.

În 1931 se pune într'un sens demagogic problema con-versiunii datoriilor, care are apoi urmări dureroase. Sub efec-

tul ei să reduc apoi an activele până în sfârșit ele ajung nivelul de Lei 31,506.545 în anul 1935, cu toate celelalte consecințe.

2) Pagube și amerăciuni

În năzuința noastră de a schița cât mai succint istoria primilor 50 de ani ai existenței Băncii noastre, poate că cititorului, care nu cunoaște și din alte informații trecutul Băncii »Crișana«, să-i facem impresia, că rândurile acestea nu sunt decât apologie din cap până la sfârșit.

Ca și unul, care am trăit în cadrele acestei Bănci, majoritatea timpului despre care e vorba, deci am cunoscut spiritul altruist, care a stăpânit aici, — azi când arunc o privire asupra acestui trecut, sunt stăpânit nu numai de o explicabilă emoție, ci și de un profund sentiment de admirație pentru fondatorii și pentru cei ce au pus în funcțiune acest organ economic atât de important după destinație și prin realizările lui.

Voiu arăta acum și unele lucruri neplăcute:

În decursul primilor 50 de ani, Banca »Crișana« a avut de suportat și unele pagube și neplăceri.

Între aceste enumerăm următoarele:

a) Prin războiu, scăzând valoarea valutei austro-ungare, capitalul de numerar al Băncii »Crișana« a scăzut și el în aceeași proporție. Aceasta scădere a căpătat expresie prin schimbul Coroanelor în Lei, în proporție de 2:1, deci fiecare Coroană prin însăși aceasta preschimbare a pierdut mai mult de jumătate din valoare.

b) Nici Leul nu a fost stabilizat până în anul 1929 și astfel timp de 10 ani după preschimbarea Coroanelor, capitalul de numerar aflat în Lei a suferit altă pierdere în proporție de 100:3,2 adică aceea a stabilizării Leului la baza de aur.

c) La aplicarea Legii reformei agrare, cu concursul unor persoane, care ajunseseră a avea roluri politice peste limita valorii lor individuale, am fost deposezați în mod ilegal de unele proprietăți urbane și rurale. Cele urbane au fost parcelate și

cu locurile de casă au fost improprietărite unele persoane, care nici nu aveau de gând să-și construiască pe acele intravilane case, ci de îndată ce au ajuns proprietari liberi peste ele, le-au vândut, realizând câștiguri nemeritate. Iar proprietatea rurală a fost expropriată pentru improprietărirea unor țărani, dintre cari o parte făcuseră tovărășie cu bolșevicii unguri. Contravaloarea acestei averi nici azi, după 20 ani trecuți dela data exproprierii, nu s'a plătit.

d) Cea mai mare nedreptate ni s'a făcut prin aplicarea Legii conversiunii datoriilor din 1931 resp. 1932, apoi 1934. Aceasta năpastă e generală; au suportat-o toate băncile.

După cum am arătat la alt loc, noi trăim în cele mai bune raporturi cu debitorii și după ce scosesem din regiunea, unde ne desfașuram activitatea, toate băncile neromânești, fapt care ne îndreptăția la recunoștință publică, — ne-am pomenit cu Legea conversiunii, care a cauzat nedreptăți strigătoare la cer, a'conturbat raporturile noastre cu debitorii și a răcit relațiile atât de bune cu depunătorii. Intelectualii, cari în cadrele partidelor politice practicau trafic de influență, în scopul realizării unor venituri ilicite, devenite apoi averi prea ușor câștigate, — au eșit în mijlocul țărâtimei agitând-o și indemnând-o la pornire și ură împotriva noastră, sfătuindu-o să ceară ștergerea datoriilor, fără nici-o plată.

Prin aplicarea Legii conversiunii, ni s'au redus creanțele cu Lei 25,997.807.—, din care Banca »Crișana« a achitat din fondurile proprii suma de Lei 13,413.268.—, iar restul de Lei 12,584,539.— a fost redus din depunerile spre fructificare în baza unui acord încheiat în acel fel cu depunătorii.

e) Am stat aproape permanent în raporturi rele cu politica de partid, pe care am detestat-o, din tot sufletul.

Demagogii și toți agenții electorali, au turburat sufletul bun, blând și cinstit al țăranului, pe care l-au învățat la tot felul de șmecherii și machinațiuni, pentru a-i capta în schimb votul la alegeri. Propaganda electorală, — sub durata căreia matadorii vieții politice atât de destrăbălate, se ponegriau reciproc, fără să și deie seamă, că prin acele maniere compromit situația cărturarilor în fața țăranului, — a făcut adevă-

rate ravagii morale și spirituale. Răsturnarea guvernelor făcându-se prea des, aceste rușinoase și regretabile spectacole se repetau și ele atât de des, iar urmările se agravau.

Ne-am văzut puși față în față cu aceste canalii, pentru care nu era nimic sfânt, în calea ajungerii ambițiilor lor politice și ne-am pomenit acuzați și terfeliți de indivizi certați cu cele mai elementare reguli de bun simț și binecuvință. Noi, care nu avem de înregistrat, decât considerațiune și recunoștință publică dela toți cei ce cunosc trecutul și prezentul acestei Bănci, — ne-am pomenit într-o bună zi acuzați cu fapte imaginare de către indivizi fără nici o calitate ori îndreptățire, de a judeca faptele cuiva.

f) Refuzul creditului de reescont, cerut dela sucursala din Arad a unei mari bănci românești din capitală, a fost prima decepție.

Începusem a ne pregăti pentru sezonul de toamnă. În Iulie 1925 aceea sucursală ne-a oferit un credit de rescont. Peste o lună, când începeau pregătirile pentru valorificarea fructelor, — produs important în regiunea noastră, — ne-am prezentat la numita Sucursală, ca să facem uz de amabilitatea ei, pe care ni-o arătase cu o lună în urmă. Mare ne-a fost surpriza, când am auzit, că oferta spontană nu mai este valabilă. Și cum nu ne mai despărțiau decât 4—5 zile până la începerea campaniei valorificării prunelor, interval de timp insuficient pentru a călători la Sibiu, ori în capitală pentru obținerea aceluia împrumut de 1½—2 milioane Lei, ne-am văzut nevoiți a recurge la serviciile unei sucursale a unei Bănci minoritare din Arad, care după tratative de 10 minute ne-a pus acel credit la dispoziție.

Refuzăm să facem comentare.

g) Cea mai mare amărăciune ne-a cauzat-o tratamentul sumar, de care ne-a împărțășit la un moment dat Banca Națională a României.

După dezastrele, cari s'au abătut peste capul celei mai mari părți a băncilor, sub durata inflației monetare, timp în care unele din ele s'au prăbușit ducând în prăpastie mulți deponenți, — s'a redactat și promulgat Legea reglementării comerțului de bancă, care urmărea sanarea pieței financiare.

De fapt în aceea epocă de incertitudine financiară, s'a dezvoltat spiritul speculativ, care a prins în mrejele lui prea multe bănci, doritoare de a profita de ocazie sau de a-și crea rezerve, cari să le desdauneze pentru pierderea valorii capitalului lor de numerar. Rezultatul acelor experimentări, când directorii băncilor nu erau destul de pregătiți pentru examenul pe care aveau să-l dea, — a fost foarte dureros, pentru unele din băncile noastre ardeleni.

Peste acestea anemierea cauzată de aplicarea tot atât de sumară și neechitabilă a Legii conversiunii datoriilor, — a contribuit la agravarea stării băncilor. De fapt băncile noastre ardelenesti au ieșit și mai slăbite din toate aceste situații.

Intervenția legiuitorului, care urmărea restabilirea ordinii și apărarea posesorilor de numerar economisit, în general, cu mai multă ori mai puțină trudă, — era perfect justificată. Dar, a făcut multă nedreptate acestor bănci, cari după ce au fost condamnate a suporta pagubele greșelilor bărbaților politici, cari cauzaseră prin lipsa de unitate de vedere haosul monetar, și în plus băncile au ajuns și victimele demagogiei partidelor politice.

În aplicarea Legii s'au comis însă greșeli, ca și aceea a cărei victimă era să fie și Banca »Crișana«, care nu are de a-și imputa nici-o vină, pentru a fi condamnată la fuziune forțată cu bănci, cari nu au dat dovadă de suficientă prudență. Atunci am fost chemați și noi la Banca Națională, unde după ce sărăcisem pe urma devalvării monedei, ni s'a spus fără nici-un motiv concret, că nu mai avem dreptul la existență, decât dacă fuzionăm cu alte bănci și ni s'a pus în vedere, că dacă nu dăm ascultare acelui sfat, nu vom mai putea conta la creditul de reescont! Scurt și categoric!

În fața acestui crud ultimatum, Banca »Crișana«, creată din puterile proprii ale românilor zărândeni, nu a stat un moment pe gânduri, ci a ales alternativa a doua a ultimatumului sumar. Ea a renunțat de bună voie la creditul de reescont al Băncii Naționale care ni se dăduse cu atâta sollicitudine între anii 1928-1933! Și ne-am menținut, ne-am recules din nou numai prin noi înși-ne, încât azi reamintim pe scurt faptele, convingându-ne că nu noi avem să ne jenăm de cele întâmplate.

h) În sfârșit ultima noastră nemulțumire se adresează partidelor politice, cari pentru interesele lor electorale au desfășurat și în părțile zărandene o demagogie demoralizatoare, care a distrus o bună parte din opera constructivă realizată de noi decenii dearându-l, cu multă trudă și atâtea gânduri bune. Aceasta afurisită viață politică, ce a desaxat atâți intelectuali români, ne-a cauzat nemărginită durere, de a vedea fețe bisericești, dascăli de toate categoriile, avocați și alte feluri de intelectuali, înhâmați la carul demagogiei criminale și agitând împotriva Băncii „Crișana», care a făcut atâta bine pentru acest colț de pământ românesc. Dușmanii maghiari nu au cutozat a formula împotriva noastră acuzele, pe cari le-au articulat unii dintre acești »cărturari» români, cari din fericire sunt o minoritate neînsemnată.

Dacă cu toate aceste ne ocupăm de ei, o facem pentru a le trimite dela praznicul sărbătorii noastre, mustrarea colectivă pe care a meritat-o într'o formă cu mult mai aspră. Școlile și bisericile românești, pe cari Banca »Crișana» le-a sprijinit din ziua înființării ei, nu au putut crește astfel de elemente descreerate! Noi avem încredere în biruința ordinii morale și suntem siguri, că asemenea oameni vor fi puși la locul lor și nu li se va mai da credit și putere de a comite atentate la ordinea și disciplina obștească.

3) Cine a sprijinit activitatea Bănci „Crișana”

Iniințarea Băncii »Crișana» nu a fost rezultatul unor planuri de speculațiuni financiare ori de inavuțire comercială, ci ea a fost expresia elanului altruist, care a caracterizat și caracterizează și azi viața publică din aceste părți ale țării. fondatorii nu erau economiști, ci preoți și dascăli, profesori și câțiva intelectuali liberi profesioniști.

Scopul urmărit de toți era acela, de a veni într'ajutorul obiditului țăran român, a meșteșugarilor și negustorilor români începători, precum și a modestei pături de intelectuali români, de toate categoriile. În vederea ajungerii scopului atât de măreț, mijloacele modeste, cu care începuseră fondatorii activitatea, erau atât de puține, încât numai colaborarea tuturor, pu-

tea face ca acești bani puțini sa ajungă acolo unde era necesar. În locul priceperii profeșionale s'a înscăunat strădania de a face bine, de a ajuta, de a fi de folos.

În ajungerea acestui scop, au fost adunați în jurul Băncii toți intelectualii și toți oamenii de bine, căci Banca »Crișana« era considerată a fi a tuturor românilor din regiune, indiferent că sunt ori nu acționari. Aproape toți preoții și dascălii dela sate erau reprezentanții locali ai Băncii »Crișana«, colaboratorii conducătorilor ei, animați cu toții de aceleași gânduri și scopuri laudabile.

De aceea atunci când recapitulăm întâmplările mai importante din trecutul Băncii, simțim datoria de a aminti cu recunoștință rolul atât de important și de valoros pe care l-a avut colaborarea acelei familii mari de preoți și dascăli români zărăndenii, în desvoltarea, consolidarea și ridicarea la un loc de frunte între celelalte bănci, a Băncii »Crișana«. Prinosul nostru de laudă și recunoștință nu poate fi îndeajuns de mare, pentru a constitui o suficientă recompensă morală. Devotamentul și fidelitatea, cu care ne-au ajutat cei mai mulți dintre ei, face să uităm greșelile celor puțini, căzuți victime a unei mentalități din zilele noastre, atât de subredere, destrăbătoare de de suflet și distructivă pe teren obștesc.

* * *

☞ Cu o prețioasă prietenie ne putem mândri azi, când cântărim legăturile ce le avem cu societatea minieră »Mica«, a

*Ing. Ioan P. Gigurtu,
Directorul general al Soc. »Mica«.*

cărui înțelept conducător și mare român *dl Ing. Ion Gigurtu* ne-a înțeles și sprijinit într'o măsură atât de largă, încât găsim necesar să-i exprimăm și d-sale în mod special recunoștința noastră.

Grație atențiunei, ce a dat dsa, din toate punctele de vedere regiunei de unde minele Soc. »Mica« își recrutează minierii, întreaga înfățișare a acelei regiuni s'a schimbat. Muncitorii minieri s'au ridicat dela starea de robie socială, în care erau sub regimul, când minele erau exploatate de streini, — la starea de înflorire, cu gospodării de model, pe cari le vedem azi la atâția dintre ei, și pentru a căror mai bună și îmbelșugată înzestrare noi acordăm atât de bucuros toate împrumuturile, ce ni se cer.

IX. Binefaceri și Contribuții pentru interese obștești.

Iniințată nu pentru a reprezenta și susține interesele materiale ale fondatorilor ori acționarilor, ci pentru a servi interesele obștești românești, Banca „Crișana“ nu a urmărit o politică de dividende crescânde, ci conducătorii ei au fost conduși de ideea de a servi de aproapele. Ei aveau numai regretul, că nu pot face atâta bine, cât ar fi voit, știind prea bine, că ținutul, în care activau, avea nevoie de atâta ocrotire !

Banca „Crișana“ a sprijinit nu numai pe debitorii ei prin creditele acordate, ci era bucuroasă să ajute bisericile (în serviciul Băncii erau doar atâția preoți, în frunte cu marele român Protopopul Vasile Damian, unul din principalii ei fondatori), și școlile confesionale românești (în serviciul Băncii erau înregimentați bravi descăli români, care își serviau neamul înzecit pentru modestele salarii, ce le putea da el din sărăcia lui) persecutate de autoritățile ungurești, cari urmăreau desființarea lor pentru a ne obliga să învățăm carte ungurească, spre a ne uita limba și a ne renega,

În sprijinirea acestor două instituții naționale românești (Biserica și Școala), care susțineau în noi sufletul și nădejdea într'un viitor mai bun, — Banca »Crișana« a jertfit cu mult mai mult, decât am putea noi arăta în cifre, căci ajutoarele nu puteau fi date pe față, pentru a nu fi acuzați de asupritorii noștri unguri de iredentism. Nu ne-ar fi desonorat aceasta »stigmatizare« ea cuprindea însă în sine primejdia desființării Băncii, și de aceea se impunea prudența.

Ca și cunoscători ai trecutului românilor din Transilvania, putem afirma. că proporțional cu puterile financiare, numai Cassa de păstrare din Săliște a jertfit mai mult pentru interesele vecinice românești, decât Banca »Crișana« dintre toate băncile românești de dincoace de Carpați.

Timp de 25 ani, până la sfârșitul primului războiu european, care a unit neamul nostru sub acelaș sceptru, Banca »Crișana« a contribuit an de an cu sume importante din modestele sale fonduri, pentru echilibrarea bugetului gimnaziului gr. or. român din Brad, apoi pentru complectarea salariilor dela 18 școli primare profesionale românești, amenințate cu închiderea de către autoritățile ungurești, prin faimoasa Lege Apponyi. Banca »Crișana« a contribuit cu sume importante la construirea edificiului Liceului român din Brad, — a contribuit cu sume însemnate la zidirea și repararea de biserici și edificii pentru școale primare, — contribuții, pe cari a continuat a le face și după 1918, — și în sfârșit a acordat burse tinerilor săraci, doritori de a învăța carte și a se cultiva.

Liceul românesc din Brad a primit pentru echilibrarea bugetului, până la sfârșitul anului 1918, în total 100.902.80 Cor. aur (la valoarea de azi a Leului circa Lei 5,045.140.—), care Liceu a primit în numerar pentru construirea edificiului (pentru 8 clase) încă înainte de izbucnirea războiului mondial Cor. aur. 50.000.— și un teren în valoare de Cor. aur 20.000.— (la un loc 31½ milioane Lei de azi!) Ce fel de valoare avea această contribuție, raportat la situația de atunci, amintim aci, că întreg devizul pentru zidirea noului edificiu al Liceului făcea cor. aur 190.000.— și că donațiunea în numerar a Băncii »Crișana« era egală cu jumătate din capitalul ei social (avea atunci un capital social de Cor. 100.000.—)!

Până la finea anului 1914, Banca »Crișana« a contribui pentru interesele obștești cu suma de Cor. aur 182.722.— (egal cu Lei 9.136.100.— de azi) până la 31 Decembrie 1914, apoi Cor. 53.141.— (egal cu 53.141.— Lei de azi) până la 31 Decembrie 1919 și dela 1920 incoace până la 31 Decembrie 1940 cu Lei 819.973.—!

În anul 1920 a creat un fond cultural de Cor. 60 000.— în amintirea prea vrednicului ei președinte mult regretatul protopop V. Damian; iar în anul 1929 cu ocazia sărbătoririi jubileului de 25 ani, de activitate a directorului ei Ioan Ghișa.

Ion Ghișa

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Adunarea Generală crează un fond de lei 1.000.000.— Care între timp s'a sporit la lei 1.200.000.—) pentru întreținerea unei cantine pe seama elevilor dela »Avram Iancu« din Brad unde elevii saraci, dar sârguincioși să capete masă de amiază cu totul gratuit.

Lăsăm ca expertul — sau chiar și opinia publică după criteriile laice, — să aprecieze aceste contribuții pentru interesele neamului !

X. Date statistice.

În decursul activității sale de 50 de ani, Banca »Crișana« a acordat următoarele credite :

a) *Scont* până la 1914 Cor. aur 16,603.024 (à 50 Lei egal în valoarea de azi Lei 830,151.200), dela 1915 până la 31 Decembrie 1919 Cor. 3,352.372 (egal Lei 3,352.372), iar dela 1920 până la 31 Decembrie 1940 Lei 1,025,123.694, deci total Lei 1.858,627.266.

b) *Imprumuturi ipotecate*, a acordat până la 31 Dec. 1914 Cor. aur 8,614.139 (à 50 Lei, egal în valoare de azi Lei 430,706.950), iar dela 1 Ianuarie 1915 — 31 Decembrie 1919 Cor. 3,419.809 (egal cu Lei 3,419.809) și dela 1920 până la 31 Dec. 1940, Lei 318,222.448, deci total Lei 752,349.207.

c) *Imprumuturi cu garanții personale (obligațiuni cu garanți)*, s'au acordat până la 31 Decembrie 1914 Cor. aur 1,781.956 (egal în valoarea de azi cu Lei 89,097,800), dela 1915 până la 31 Decembrie 1919 Cor. 63,148 (egal cu Lei 63.148), iar dela 1920 — 1940 Lei 189.150 la un loc Lei 89,350.098.

d) *Imprumuturi pe gaj (Lombard)*, s'au acordat dela 1911—1914 în suma totală de Cor. aur 12.466 (egal în valoarea de azi Lei 623.300), dela 1915—1919 Cor. 76.910 (egal cu Lei 76.910) iar dela 1920 — 1940 Lei 1,219.658, deci la un loc Lei 1,919.868. Acest ram de operațiuni bancare a început a fi cultivat numai din 1917 și a atins culmea în anul 1927, când totalul acelor credite acordate se cifra cu Lei 653.250.

e) Din anul 1922, Banca »Crișana« a început a cultiva și operațiunile acordării de *credite în cont-curent*, cu acoperiri de polițe, mărfuri sau altfel de garanții bancare. Acest fel de operațiuni au dat un total de Lei 1.017,233.505 dela 1922—1940.

f) dela 1891—1914 Banca »Crișana« a primit *spre fructificare* 6,486.662 Cor. aur (egal cu 324,333.100 Lei în valoarea de azi); dela 1915—1919 a primit Cor. 4,575.903 (egal cu circa Lei 4,675 903), iar dela 1920—1940, a primit total Lei 167,197.021, Totalul depozitelor spre fructificare în cei 50 ani a fost de Lei 496,206.024 socotit la valoarea de azi.

g) În acelaș interval de timp a plătit după *depozite spre fructificare* următoarele dobânzi: până la 31 Decembrie 1914 Cor. aur 891.101 (echivalentul da azi în Lei 44,555.050); dela 1915 până la 1919 Cor. 308.296 (egal cu circa 308.296 Lei), iar dela 1920 — 1940, s'au plătit Lei 23,635.119 dobinzi după depuneri. Adunate aceste sume dau un total de Lei 68,498.465 în valoarea de azi.

h) *Capitalul social* și fondurile de rezervă au evoluat în modul următor:

	<i>Capital social</i>	<i>Fond de rezervă</i>
1891	14.456 Florini	—
1896	45.200 Coroane	20.506 Coroane
1900	46.400 „	65.028 „
1905	94.500 „	102.658 „
1910	200.000 „	150.868 „
1915	400.000 „	245 353 „
1920	500.000 Lei	452.038 Lei
1925	1,000.000 „	1,258.926 „
1930	10,000.000 „	5,789.841 „
1935	10,000.000 „	4,000.000 „ *)
1940	10,000.000 „	6,741.090 „

*) Fondul de rezervă a scăzut dimpreună cu unele rezerve latente pentru a putea amortiza pierderile cauzate de dispozițiile „Legii conversiuni dateriilor“.

i) S'au distribuit următoarele *profituri nete*: Dela 1891 până la 1914 Cor. aur 690.500 (egal cu 34,525.000 Lei, valoarea de azi. Dela 1915 — 1919 Cor. 264.847 (egal cu Lei 264.847), iar dela 1920—1840 Lei 16,267.775, deci la un loc Lei 51,057.622 în valoarea de azi.

S'au plătit următoarele *salarii*: din 1893—1914 Cor. aur 241.799 (Lei 12,089.950 în valoarea de azi); dela 1915—1919 Cor. 113.055 (echivalând cu circa Lei 113.055) și dela 1920—1940 Lei 14,284,096, deci un total general de Lei 26,487.101.

k) *Impozite* s'au plătit pe răstimpul 1892—1914 Cor. aur 252.138 (Lei 12,606.900 valoarea de azi), dela 1915—1919 Cor. 102,289 (echivalează circa Lei 102.289) și dela 1920—1940 Lei 9,283.132, deci total general Lei 21,992.321.

XI. Situația economică a regiunii.

a) Considerațiuni generale.

Populația întregului ținut al Zărandului este compusă din țărănime săracă și cu copii mulți. Pământul este slab și parcelat în suprafețe mici. Țăranul oricât de sărac ar fi, vrea să lase moștenire fiecărui copii câte un petec din pământul moștenit ori agonisit. Astfel chiar dacă aceste suprafețe fărâmițate ar fi cultivate, mai rațional decât permit mijloacele rudimentare ale țărănimei locale, nu ar da randamentul cuvenit și nu ar asigura o rentabilitate satisfăcătoare. Produsul lui nu remunerează munca agricultorului și nici nu e în stare a acoperi nevoile locale. Producția în general este deficitară, încât an de an trebuie aduse importante cantități de cereale din alte părți ale țării.

Se produc în unele părți fructe, mai ales nuci și prune. Nucile se pun în comerț ba se și exportează. Prunele, deși unele ar fi bune pentru uscat, sau de transformat în magiun, — încercările de a indica o astfel de industrializare, nu au dat rezultate mulțumitoare! Cea mai mare parte a lor se adună în buți mari, se fermentează și se fierbe țiucă. Aceasta întrebuințare, moștenită din strămoși, este și azi principala valorificare a prunelor.

Nici valorificarea acestor produse agricole nu constituie un izvor de venit abundent și are și desavantajul, că recolta este capricioasă și numai bienală.

Fierberea țiucei mai are o urmare rea: contribuie la întreținerea unui alcoolism, pentru care predispune și ocupația de minier.

Alcoolismul a și făcut pe vremuri mari ravagii, mai ales în epoca mai îndepărtată, când munca din mine era rău plătită. Acest lucru se întâmpla atunci, când minele de aur din regiune erau exploatare de capitaliști streini. De când însă ele sunt în proprietatea S. A. »Mica«, situația s'a îmbunătățit radical.

În vremurile exploatărilor streine, o zi de târg de săptămână la Brad, îți oferia cea mai jalnică priveliște. Toate cârciumile erau pline de oameni, cari beau alcool de cea mai proastă calitate. Apoi de aici spre toate satele învecinate, drumurile erau încărcate cu grupuri de țărani beți, cu soții și copiii lor cu tot, — la reîntoarcerea spre căminul lor.

În afară de exploatarea neomenoasă a brațelor de muncă, mai era pacostea băncilor evreo-ungurești, cari acordau în mod ușuratec împrumuturi, fără să aibă remuscări, când debitorii țărani români se înglodau în datorii și ne mai putându-le plăti, li se scotea întreaga avere la mezat. De multe ori aceste trudnice averii ale țăranilor se vindeau la un preț de batjocură și se cumpărau fie de acele bănci creditoare, fie de speculanți fără scrupule. Iar bietul țăran român se prăbușea în brațele mizeriei!

Creșterea vitelor nu s'a putut desvolta într'ăsa măsură ca să devină un izvor de venit remarcabil. Iar exploatarea forestieră se făceau sporadic și numai în unele părți. De altcunici aceea muncă nu era din belșug plătită.

Aceasta e situația economică locală, și posibilitățile de a munci. Își poate face oricine din ea o idee despre sărăcia, care pânea regiunea.

b) Câteva date concrete.

Dela serviciul nostru de informațiuni avem următoarele date:

În regiunea Zărandului, adică în acel colț al țării, unde ne desfășuram activitatea, există 71,725 jug. pământ cultivabil, având o populație de 80.322 locuitori. Asemănând aceste

cifre rezultă, că abia să ajung 9 jug. de pământ la 10 oameni. Dacă mai avem în vedere calitatea slabă a pământului, care nu oferă un randament îndestulător și remuneratoriu, ne putem da seama și de puținătatea unei atari proprietăți agricole. Și cu toate acestea împrejurări, fiindcă strădania de a ajunge în posesiunea unui petec de pământ este atât de mare, acest pământ, care deși nu asigură o rentabilitate rațională, este iubit de Zărândeni, care îl plătesc mai scump, decât este prețul pământului de excelentă calitate din regiunile șesoase, cum e jud. Arad și Timiș-Torontalul. Aici se plătia pentru un jugăr de pământ 40.000 Lei în anul 1940.

Din cauza acestei cereri mari de pământ și a năzuinței de a deveni proprietar de pământ, care calitate e în sine o dovadă de cetățean ordonat, Zărândeni vreau să lase moștenire fiecărui copil câte un petec din moșioara lui, — proprietățile s'au fărâmițat atât de mult, încât ele nu se mai pot cultiva rațional. Dar țăranii nu fac calcule de rentabilitate. Modestele lor proprietăți risipite prin toate părțile comunei, cari proprietăți rurale în totalul lor nu dau o suprafață mai mare decât ar face o grădină, — sunt cultivate cu porumb, grâu, ovăz, cânepă și diferite legume și tot omul e mulțumit cu rodul, pe care-l dă Dumnezeu. Dacă recolta nu acoperă trebuințele la unii, decât până în Februarie, pentru restul timpului până la noua recoltă cumpără cereale din economiile făcute, sau muncind în plată la alții cu ziua, ori făcând căraușie, sau altă muncă cu animalele. Dacă nici acestea nu ajung, atunci se recurge la împrumuturi. Când împrumuturile se făceau la cămătari, cari luau prin anii 1890 10% dobinzi pe săptămână, se putea închipui în ce situație de mizerie tânjea sărmanul român din Zărând.

După o ocrotire financiară de 50 de ani, pe care le acordat-o Banca »Crișana« și mai târziu societatea minieră »Mica« care a plătit muncitorilor proprii, salarii omenești, — abia atunci a ajuns aceasta țăranime a avea la un loc, 6677 boi, 2098 juncani, 19.447 vaci, 1536 cai, 21.279 oi și capre. Când comunicăm aceste date autentice, culese de Serviciu de informații al Băncii »Crișana«, arătăm un progres!

Pentru a demonstra sărăcia ținutului, facem acum o repartitie matematică a acestui inventar de animale domestice pe cei 80.322 de locuitori. Tot al 24-lea român are o păreche de boi; tot al 76-lea are o păreche de juncani; tot al 4-lea are o vacă și cam tot al 4-lea are câte o oaie ori o capră! Aceasta medie este numai una matematică, fiindcă sunt unii dintre ei cari au mai mult decât o vacă și mai mult decât o oaie, și atunci proporția se rărește și mai mult, — sărăcia capătă o expresie și mai dureroasă căci sunt prea mulți aceia, cari nu au nici un animal, nici macăr o pisică pe lângă casă.

Comparând numărul total al debitorilor, care era în anul 1940 de 3803 și al deponenților de 1033, cu totalul locuitorilor căpătăm următoarea proporție: Tot al 21-lea locuitor al Zărandului era debitorul și al 77-lea era deponentul Băncii »Crișana«.

XII. Concluzii.

Am schițat pe scurt situația economică de azi atât de sărăcăcioasă a regiunii întregi, unde Banca »Crișana« își desfășure activitatea de 50 de ani. Dacă aceasta situație constituie un progres, — și este cu certitudine un progres evident, — ne putem închipui, care a fost starea lucrurilor cu 5 decenii în urmă, și vom înțelege ecoul ce l'a produs în sufletul fondatorilor, apelul pentru ajutarea acestei prea chinuite populații românești. De aceea ei s'au grăbit să înceapă activitatea cu un capital de numai 5.860 Florini, cât adunaseră din prima rată a acțiunilor subscrise. A fost o faptă vrednică de toată lauda noastră și a posterității!

Banca »Crișana« a contribuit la îmbunătățirea situației prin creditele și sfaturile părintești, și mai ales prin felul educativ, cum a distribuit acele credite, cari creșteau în proporție cu dezvoltarea a însă-și Băncii »Crișana«. Dacă progresul nu este mai evident și mai satisfăcător, vina nici la un caz nu o poartă Banca »Crișana«, care a făcut tot, ce i-a stat în puteri. Întreaga activitatea ei a fost desfășurată într'un spirit altruist, care îi dă autoritatea de a-și exprima unele nemulțumiri, față de cei ce au tratat prea sumar problemele Moșilor și a organelor lor de reprezentare și ocrotire.

Singure comunele de munte nu au propășit îndeajuns. Ele erau prea distanțate de căile de comunicație, de cari se servește viața economică. În celelalte comune însă, s'a produs evidente schimbări înspre bine. Casele de locuit sunt construite mai igienic. În apropierea lor se găsesc: grajduri, șuri,

șoproane, cocini și hambare; cotărți și alte edificii laterale, cari fac dovada unei prosperități în desvoltare.

În timpul din urmă casele de locuit se construiesc din piatră și nu din lemn, se acopăr cu țiglă, ori șindrilă ici-colea, și numai arareori cu paie. Casele mai noi au câte două camere, bucatărie, cameră de alimente, iar unele au chiar ceardacuri, (filagorii). Intrecerea în construirea de case cu un confort oarecare, se poate constata mai ales în satele, din care se recrutează muncitorii mineri. Azi ei sunt destul de bine plătiți, ca să poată face economii și cari tocmai prin venitul lor superior aceleia al țăranilor agricultori, — sunt capabili de a obține credit pentru a face astfel de investiții.

Pentru minerii bine plătiți, timpul liber după reîntoarcerea dela munca subterană, nu'l mai folosesc pentru petreceri în cârciume, ci pentru ei este o distracție înzestrarea grădinei cu pomi și flori și orânduirea curții ori înfrumșetarea casei. Cine le-a văzut cu 20—30 ani în urmă și va vizita azi comunele: Țărățel, Crișcior, Ormindea, Zărapți, etc., va rămâne plăcut surprins văzând case atât de bine îngrijite. Grădini vesele, pline cu pomi, legume și flori; se văd paseri de casă și animale domestice în continuă sporire. Aici a început a scădea alcoolismul, care bântue mai ales în comunele de munte sărace, unde prunele ce se produc nu altă valorificare, decât aceea a transformării lor în țuică, obicei moștenit și practicat și azi în ciuda atâtor propagande de vorbe goale ce s'au făcut și se mai fac și azi de către oamenii fără simțul realității, sau de către demagogii superficiali.

La îmbunătățirea situației, Banca »Crișana« a colaborat nu numai prin faptul de a fi salvat regiunea din ghiarele cămătarilor, ci și prin acordarea de credite pentru procurarea de vite de rasă, de material pentru construire de case ori edificii laterale; apoi pentru acapararea de pământ dela streini. În anul 1909 a încurajat chiar formarea unei pepinerii în comuna Mihăleni și a împărțit an de an în mod cu totul gratuit altoi (meri, nuci, etc.), populației din comunele, unde pomăritul avea șanse de desvoltare. Pentru orice scop productiv, Banca »Crișana« a acordat credite și a sprijinit toate acțiunile

constructive, în toate domeniile, dând pildă de felul cum trebuie să servești deaproapele, neamul și țara. Nu s'a lăsat târâtă în mocirlă luptelor politice, ci și-a menținut neutralitatea și și-a întărit autoritatea pe deasupra capetelor zăpăcite a oportuniștilor camaleoni, cari s'au refugiat prin toate partidele, cu scopul de a-și suplini insuficiențele pregătirii profesionale și lacunele unei culturi sumare, — cu protecția vremelnică, pe care li-o puteau oferi partidele politice. Pește aceste frământări becisnice s'a ridicat Banca »Crișana«, care între satisfacțiile, cu cari se poate mulțumi azi, e și aceea să vadă trântite la pământ toate acele curente destructive și să vadă reduși la nuda lor valoare pe toți ceice au urmat drumuri rătăcite.

Construirea liniei de cale ferată Arad-Brad, a contribuit mult la înviorarea economică a văii Crișului Alb. Sperăm, că legarea Bradului cu linia de cale ferată principală Arad-Teiuș-București peste Mintia-Deva și apoi cu ceea din ținutul carbonifer din Valea Jiului și în continuare cu cealaltă linie principală Timișoara-Craiova-București, vor contribui la îndreptarea situației economice a Zărandului. Poate că atunci vor lua sunoștință și factorii centrali de vrednicia zărăndenilor și a moșilor în general.

Noi făcând popas la recapitularea unei activități de 50 de ani, avem juste motive de a fi mulțumiți nu numai în ceea ce am realizat întru consolidarea acestei cetăți economice românești care e Banca »Crișana« ci și de binele ce l'am făcut cu mijloace puține și de opera constructivă ce am înfăptuit-o. Lăsăm urmașilor noștri obligația să continue ce am început noi și să desăvârșească. Inceputul a fost mai greu, căci s'a făcut în condiții materiale extrem de grele și între împrejurări politice și economice atât de dușmănoase nouă românilor. Acum când aparținem pe veci României Mari, libere și independente, continuarea operei începute de noi se poate face în condiții cu mult mai prielnice. Dacă nu am isbit să oprim îndeajuns atenția factorilor centrali asupra mizeriei locale și dacă nu am putut câștiga concursul lor pentru combaterea ei mai eficace, vina este în primul rând a noastră,

pentru că nu am știut fi destul de elocvenți și convingători și nu am fost solidari în staruințele noastre de a obține ocrotirea, de care are nevoie regiunea.

În pragul unei lumi noi, să privim viitorul cu curajul și încrederea în sine, specifică zărăndenilor și atunci cu certitudine vom ajunge zilele, pe cari susținem, că le merită din plin falnicul Zarand.

Pentru ilustrarea fidelă a atitudinii și mentalității conducătorilor de totdeauna a Băncii »Crișana« reproducem de încheiere câteva cuvinte înțelepte ale scriitorului cu renume mondial T. Carlyle :

»Dacă vă e încredințat un post, stați acolo cu credință și cu hotărîre, ca un adevărat soldat; mistuiți în tăcere suferințele, care nu vor întârzia să se năpustiască asupra voastră; cu toți suntem expuși la grele încercări în viața, însă totdeauna să fim ferm hotărîți a nu părăsi însărcinarea noastră, oricare ar fi ea, — înainte de a fi încheiat-o pe deplin«.

Acesta a fost și crezul conducătorilor Băncii »Crișana«.
Iar urmașilor noștri le zicem:
Cu Dumnezeu înainte!

Funcționarii Băncii »Crișana« în funcțiune la 31 Dec. 1940.

XIII. Lista membrilor din Consiliul de Administrație și Comitetul de Cenzori, precum și lista funcționarilor

(În ordinea succesivă).

1. Membrii din Consiliul de Administrație:

Vasile Damian protopop al Zărandului cu domiciliul în Brad, ales în Adunarea constituantă din 19 Martie 1891. A funcționat în calitate de președinte și membru în Consiliu, până la moarte, întâmplată în vara anului 1919. Lui îi datorăm nețărmurită recunoștință pentru tot ce a făcut pentru neamul nostru în general și pentru Banca »Crișana« în special.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dr. Silviu Moldovan avocat în Baia de Criș, ales de către Adunarea generală constituantă din 19 Martie 1891. A funcționat până la Adunarea generală din anul următor.

Nicolae Stanca proprietar în Băița, ales în Adunarea generală constituantă din 19 Martie 1891, A funcționat până la Adunarea generală din anul următor.

Aron Feier proprietar în comuna Brad, ales de Adunarea constituantă din 19 Martie 1891. Din motive sanitare (bătrânețe) a renunțat la mandat în anul 1903.

Toma Oșel maestru zidar, în comuna Brad, ales în Adunarea generală din 20 Martie 1892. A funcționat până la anul 1902.

Gheorghe Bogdan paroh în comuna Brad, ales în Adunarea Generală constituantă din 1891, a funcționat până în anul 1898.

Gheorghe Împărat proprietar în comuna Brad, ales în Adunarea Generală constituantă. A funcționat până în anul 1903.

Nicolae Obădău comerciant în Brad, ales în Adunarea Generală constituantă din 19 Martie 1891. A funcționat până la moarte, întâmplată în anul 1911.

Ioan Roman preot în comuna Luncoiul de Sus, ales în Adunarea Generală din 20 Martie 1892. A funcționat până la moarte, întâmplată în anul 1903.

Vasile Boneu profesor în Brad, ales în Adunarea Generală constituantă din 19 Martie 1891. A funcționat până în anul 1903.

Ioan Câmpian preot în comuna Rovina, ales în Adunarea Generală constituantă din 19 Martie 1891. A funcționat până în anul 1907.

Ioan Stanciu comerciant în Brad, ales în Adunarea Generală din 20 Martie 1892. A funcționat până în anul 1908.

Ioan Cutean sen. comerciant în Brad, ales în Adunarea Generală constituantă din 19 Martie 1891. A funcționat până în anul 1899.

Dr. Pavel Oprea profesor la Gimnaziul din Brad, ales în Adunarea Generală constituantă din 19 Martie 1891. A funcționat până în anul 1908, când în urma ordinului Consistorului Archiepiscopiei din Sibiu a trebuit să demisioneze împreună cu ceilalți profesori membri în Consiliul de Administrație și Comitetul de Cenzori. Incepând din anul 1904 și până la eșirea din Consiliu, a avut și atribuția de vicepreședinte al Băncii.

Nicolae Bedea vice-notar în comuna Mihăleni, ales membru în Consiliu în Adunarea Generală din 18 Martie 1900 și a funcționat până în anul 1924,

Sida Dionisie notar în comuna Băița, ales în Consiliul de Administrație de către Adunarea Generală din 18 Martie 1900 și a funcționat până în anul 1911, când a decedat.

Gheorghe Părău director al gimnaziului din Brad, ales în Adunarea Generală din 1900, și totodată proclamat vicepreședinte a Băncii. A funcționat până în anul 1904.

Alexandru Draia învățător în comuna Crișcior, ales membru în Consiliu de către Adunarea Generală din anul 1901, a funcționat până la 1 Aprilie 1903, când a renunțat, fiind ales casar al Băncii, în locul răposatului Ioan Rusu. În anul 1922

a revenit din nou membru în Consiliu de Administrație, și a funcționat până în anul 1925.

Aron Roman preot în comuna Luncoiul de Sus, ales de către Adunarea Generală ordinară din 1904, și a funcționat până la moartea sa întâmplată în luna Martie 1939. Incepând din anul 1928 a deplinit și funcția de Președinte al Băncii.

Ștefan Albu profesor la gimnaziul din Brad, ales membru în Consiliu de către Adunarea Generală în anul 1904 și a funcționat până în anul 1908.

Ioan German învățător la Școala Primară de pe lângă Gimnaziul din Brad. Ales membru în Consiliu de către Adunarea Generală în anul 1905. A funcționat până la moartea sa întâmplată în anul 1916.

Romul Coțioiu comerciant în Baia de Criș, ales în Adunarea Generală ordinară din 1908. A funcționat până la moarte, întâmplată în anul 1915.

Ioan Cutean iun. comerciant în Brad, ales în Adunarea Generală din 1908. A funcționat până în anul 1940, când reducându-se prin Lege numărul membrilor în consiliile societăților anonime a demisionat.

Cornel Lazar protopop al Hălmagiului, ales în Adunarea Generală ordinară din 1908. A funcționat până în anul 1928, când a demisionat.

Dr. Teodor Pop avocat în Hălmagiu, acum în Arad ales în Adunarea Gen. din anul 1908. A funcționat până în anul 1918.

Dr. Nicolae Robu medic în Baia de Criș, ales în Adunarea Generală din 1908. A funcționat până în anul 1919.

Petru Rimbaș preot în Brad, ales în Adunarea Generală din 1908. A funcționat neîntrerupt până la moarte, întâmplată în luna Decembrie 1918.

Vasile German învățător pensionat în Gurahonț, ales în Adunarea Generală ordinară din 1911. În cursul aceluiași an a renunțat, fiind numit casar al Sucursalei din Gurahonț.

Ioan Mera preot în Honțisor, ales în Adunarea Generală din 1911. A funcționat până în anul 1914.

Virgil Albescu farmacist în Gurahonț, ales în Adunarea

generală din anul 1912. A funcționat până în anul 1918, când a demisionat.

Virgil Bulz preot în comuna Gurahonț, ales în Adunarea Generală din anul 1915. A funcționat până în anul 1940 când în urma unui Decret-Lege a trebuit să demisioneze, având calitate de funcționar public.

Dr. Nerva Oncu avocat în Baia de Criș, ales în Adunarea Generală din anul 1919. Funcționează și azi având calitate de președinte al Băncii.

Dr. Cornel Glava, avocat în Brad, ales în Adunarea Generală din 1919. A renunțat în anul 1920, fiind numit magistrat. Reintorcându-se la profesiunea de avocat, în anul 1928. a fost reales și funcționează și azi.

Iuliu Papp cassar la Soc. Minieră Ruda 12 Apostoli Brad ales în Adunarea Generală din anul 1919. A funcționat până în anul 1923.

Gheorghe Damian preot în Brad, ales în Adunarea Generală din anul 1920. A decedat în anul 1921 Cluj.

Dr. Teodor Băbuția medic în Gurahonț, ales în Adunarea Generală din 1922. A funcționat până în anul 1940, când în urma unui Decret Lege a trebuit să demisioneze, având calitate de funcționar public.

Porfiriu Boila comerciant în Brad, ales în Adunarea Generală din anul 1922, a funcționat până în anul 1925.

Dr. Teodor Bănicu primpretor în comuna Hălmagiu, ales în Adunarea Generală din 1922. A funcționat până în anul 1925, când a decedat.

Nicolae Pop în comuna Ormindea, ales în adunarea Generală din anul 1922. A funcționat până în anul 1925, când a decedat.

Ioan Impărat proprietar în comuna Brad, ales în Adunarea Generală din 1923. A funcționat până la moarte întâmpinată în anul 1930.

Ing. Valer Ambruș, director la Minele Ruda 12 Apostoli din Brad, ales în Adunarea Generală din anul 1925, funcționează și azi.

Andron Bogdan preot în Brad, ales în Adunarea Generală din anul 1925. A funcționat până în anul 1940, când a demisionat având calitatea de funcționar public.

Ilie Papp director la Banca Victoria din Arad, ales în Adunarea Generală din anul 1926. A funcționat până în anul 1928.

Dr. Iacob Oncu avocat Baia de Criș, ales în Adunarea Generală din anul 1927. A funcționat până în anul 1940, când prin reducerea membrilor din Consiliu, a demisionat.

Carol Schenk maestru tăbăcar în Hălmagiu, ales în Adunarea Generală din anul 1927. A funcționat până în 1940, când prin reducerea membrilor din Consiliu, a demisionat.

Dr. Florian Ștefănică pretore în Sebiș, ales în Adunarea Generală din anul 1929. A funcționat până în anul 1930, când a demisionat, fiind mutat în altă reședință de plasa.

Dr. Ioan Groza medic în Sebiș, ales în Adunarea Generală ordinară din 1930. A funcționat până în anul 1936.

Ing. Ioan Gigurtu directorul general al Societății »Mica« București, ales în Adunarea Generală din anul 1936. A funcționat până în anul 1939.

2. Comitetul de Censori:

Teodor Pop avocat în Baia de Criș, ales în Adunarea constituantă din 19 Martie 1891. A funcționat până în anul 1900, când a decedat.

Petru Gligor portărel în Baia de Criș, ales în Adunarea constituantă din 19 Martie 1891. A funcționat până în anul 1906.

Simion Băcilă preot în Ormindea, ales în Adunarea Generală constituantă din 19 Martie 1891. A funcționat până în anul 1903.

Ioan German preot-învățător în Brad, ales în Adunarea Generală din anul 1900. A funcționat până în anul 1904, când a fost ales membru în Consiliul de Administrație.

Ioan Perian preot în Crișcior, ales în Adunarea Generală din 1903. A funcționat până în anul 1927, când a decedat.

Dr. Ioan Radu profesor în Brad, ales în Adunarea Generală din anul 1904, a funcționat până în anul 1908, când a demisionat în urma ordinului primit dela Consistorul Arhiepiscopal din Sibiu.

Vasile Boneu profesor în Brad, ales de Adunarea Generală din anul 1904. A funcționat până în anul 1908, când a demisionat în urma ordinului primit dela Consistorul Arhiepiscopal din Sibiu.

Enea A. Joldea diacon în comuna Hălmagiu, ales de către Adunarea Generală din anul 1904. A funcționat până în anul 1908, când a renunțat și a primit postul de cassar al filialei din Hălmagiu.

Dr. Ioan Papp fost avocat în Brad, azi primpreședinte al Curții de Apel din Cluj la Sibiu ales în Adunarea Generală din 1907. A funcționat până în anul 1908, când a demisionat.

Gheorghe Părau director gimnazial în pensie Brad, ales în Adunarea Generală din 1908. A funcționat în calitate de președinte al Comitetului de cenzori până la moarte, întâmplată în anul 1913.

Andron Bogdan preot în Țărățel, ales în Adunarea Generală din 1908. A funcționat până în anul 1925, când în Adunarea Generală din acelaș an a fost ales membru în Consiliul de Administrație.

Nicolae Pop preot în Ormindea, ales în Adunarea Generală din 1908. A funcționat până în anul 1922, când a fost ales de către Adunarea Generală membru în Consiliul de Administrație.

Savu Stănilă preot în Ribița, ales în Adunarea Generală din anul 1908. A funcționat până în anul 1915, când a decedat.

Dominic Rațiu dirigintele filialei din Lugoj a Băncii »Albina«, ales în Adunarea Generală din anul 1908. A funcționat până în anul 1923.

Ioan Impărat proprietar în Brad, ales în Adunarea Generală din anul 1914. A funcționat până în anul 1923, când a fost ales membru în Consiliul de Administrație.

Ioan Fugătă preot în comuna Luncoiul de Jos, ales de Adunarea Generală din anul 1918. A funcționat până în anul 1933, când a demisionat.

Ioachim Ivan, preot în comuna Podele, ales de către Adunarea Generală Ordinară din anul 1923. A funcționat până în anul 1940, când a trebuit să demisioneze, având calitatea de funcționar public.

Iosif Comsa preot în Ribîța, ales în Adunarea Generală din 1924. A funcționat până în anul 1940, când a trebuit să demisioneze, având calitatea de funcționar public.

Petru Câmpianu preot în Rovina, ales în Adunarea Generală din anul 1924. A funcționat până în anul 1940 când a trebuit să demisioneze, având calitatea de funcționar public.

Alexandru Draia proprietar Brad, ales în Adunarea Generală din anul 1926. Funcționează și azi.

Brutus Păcuraru primsecretar la Camera de Comerț din Arad, ales de către Adunarea Generală din anul 1928. A funcționat până în anul 1940, când în urma unui Decret Lege a trebuit să demisioneze, având calitatea de funcționar public.

Nicolae Turuc primpretore în Baia de Criș, ales în Adunarea Generală din anul 1934, a funcționat până în anul 1940 când în urma unui Decret Lege a trebuit să demisioneze, având calitate de funcționar public.

Viorel Incicău funcționar la Societatea »Mica«, contabil autorizat cooptat în luna Noembrie 1940. Funcționează și azi.

3. Lista funcționarilor Băncii „Crișana” dela întemeiere până azi.

Vasile Damian ales director al Băncii în ziua de 14 Maiu 1891, în care calitate a funcționat până în ziua de 18 Sept. 1904, când a renunțat la acest post din motive sanitare.

Petru Rimbaș învățător la Școala Primară depe lângă Gimnaziul din Brad, a luat cursuri de contabilitate în scris,

respective prin corespondență dela un profesor german de specialitate din Berlin, iar cunoștințele practice și le-a însușit făcând o practică de 3 luni la Banca Ardeleană din Orăștie.

Petru Rimbaș abdice la îndemnul Consiliului de Administrație din postul său de învățător, și în ziua de 14 Maiu 1891, este ales contabil al Societății »Crișana« în care calitate funcționează până în anul 1903, când este numit vicedirector, iar la 18 Septembrie 1904 este numit director al Societății. Intre timp a fost ales paroh al comunei Brad. Agendele Băncii înmulțindu-se și fiind ocupat și cu parohia, în ședința dela 7 Februarie 1907, a cerut un secretar pentru bancă. Direcțiunea a refuzat aceasta cerere și cu data de 1 Iulie 1907, l-a pus în disponibilitate alegând un alt director în locul său.

Ioan Rusu medic, a primit postul de cassar al Societății conform hotărârii Consiliului luată la 14 Maiu 1891. În aceasta calitate a funcționat până la moarte, întâmplată în 1 Aprilie 1903.

Direcțiunea a creat în anii primi și alte două posturi secundare de funcționari, unul de controlor și altul de secretar, dând astfel ocașie la doi profesori din localitate să poată primi un salariu fix lunar, pe lângă salariul prea modest dela Instituția care o serviau. Posturile acestea au durat până în anul 1903. Aceste posturi au fost ocupate alternativ de către profesorii *Ștefan Albu și Dr. Ioan Radu*.

Traian Turcu, a fost primit practicant salariat în luna Septembrie 1899. La 11 Noembrie 1900 a părăsit postul.

Romul Ciugudean a fost angajat în luna Noembrie 1900, în calitate de »oficial«. În aceasta calitate a servit până la 1 Decembrie 1903, când a renunțat de bună voie la postul său.

Adam Damian a fost ales contabil al Soc. »Crișana«, în luna Maiu 1903. În aceasta calitate a funcționat până la moarte, întâmplată în luna Octombrie 1909.

Alexandru Draia fost membru în Consiliul de Administrație, ales la 1 Aprilie 1903, cassar al Societății »Crișana« și a funcționat până la 7 Iulie 1916, când este trecut la pensie.

Ioan Ghișa numit funcționar în luna Septembrie 1904. Își începe funcțiunea la 1 Noembrie 1904. La 11 Octombrie 1909 este înaintat la gradul de contabil-procurist, iar la 1 August 1914 (numit) Director, în care calitate funcționează și azi.

Dr. Pavel Opreșa profesor, este numit în ședința dela 8 Februarie 1906, de vice-director, în care calitate servește până la Adunarea Generală din anul 1908.

Emanoil Comșa, ales director executiv al institutului la 9 Mai 1907, a funcționat până la 20 Iulie 1914, când a fost mobilizat și a plecat în războiu. La sfârșitul războiului nu s'a mai prezentat la postul său, trecând la Banca Românească S. A. București.

Emil Rusu ales contabil-conducător la sucursala din Hălmagiu. A intrat în serviciu la 1 Iunie 1908 și a servit până la sfârșitul anului 1914, când din cauză de boală s'a retras.

Enea Joldea diacon și învățător pensionat în Hălmagiu, este numit la 14 Mai 1908, cassar la sucursala din Hălmagiu. Servește până la data de 1 Ianuarie 1933 când este trecut la pensie din cauză de bătrânețe.

Ioan Safta numit în ziua de 3 Septembrie 1908, cancellist, pentru lucrările de Carte Funduară. A servit până la 15 Iulie 1921, când din cauză de boală s'a retras.

Ioan Henteș numit practicant salariat, la 6 August 1908. Funcționează până la data de 30 Septembrie 1909.

Ermin Stanca angajat la 15 Aprilie 1909, ca practicant și în aceasta calitate a funcționat până în 15 Iulie 1912.

La 22 Mai 1913 revine din nou, în calitate de contabil conducător la sucursala din Gurahonț, unde a funcționat până la izbucnirea războiului din anul 1914.

August Mazzuchi ales ajutor contabil la 1 Octombrie 1909 și a funcționat până la 1 Noembrie 1912.

Petru Turca numit practicant la 1 Noembrie 1910 și a servit până la 1 Februarie 1912. A revenit în calitate de contabil la 1 Martie 1924, iar la 15 Iulie 1925 a părăsit funcțiunea.

Vasile Muntean angajat la 30 Martie 1911, conducător al Sucursalei din Gurahont, în care calitate servește până la 25 Aprilie 1913. când părăsește postul.

Vasile German angajat casier la Sucursala din Gurahont, la data de 2 Martie 1911, iar la data de 1 Septembrie 1913 se retrage din funcțiune.

Emilia Safta angajată la 15 Mai 1911, în calitate de funcționară și servește până la 15 August 1919.

Alexă Berglezan ales practicant la Sucursala din Hălma-giu în ziua de 28 Martie 1912, părăsește funcțiunea din cauza de boală la 5 Iunie 1913.

Elena Zârna angajată funcționară la data de 1 August 1912, în care calitate servește până la 1 Septembrie 1918.

Nicolae Turuc ales practicant la Sucursala din Gurahont la data de 1 August 1912, repășește la 30 Septembrie 1913, înrolându-se la armată.

Alexă Sfăt ales funcționar la 1 August 1912, servește până la 15 Iunie 1916. Revine din nou în calitate de contabil la 1 Iunie 1919 și servește până la 15 Decembrie, când părăsește postul.

Ioan Branga ales practicant la 5 Iulie 1913, și servește până la Aprilie 1914.

Valer Todoran ales practicant la Sucursala din Gurahont în ziua de 27 August 1913, și părăsește postul la 1 Octombrie 1914, când intră în armată.

Ioan Simtion ales practicant. Intră în serviciu la 1 Iulie 1914 și servește până la 15 Aprilie 1916.

Vasile Vlad angajat la 1 Iulie 1916, părăsește postul la 1 Februarie 1918.

Moise Riscuția ales cassier la 15 Septembrie 1919, ese din serviciu la 15 Octombrie 1921. La 1 Mai 1931 reîntră din nou, în aceeaș calitate și servește și azi.

Gherasim Furdui angajat funcționar la Martie 1920. A servit până la moarte, întâmplată la 6 Aprilie 1931.

Ioan Giurgiu angajat ca practicant la 1 Ianvarie 1921. iese din serviciu la 15 August 1921, reîntră din nou la 1

Februarie 1922 și servește până la 30 Octombrie 1923, când intră la armată.

Ioan Pisău angajat practicant la 1 Noembrie 1921 și servește până la 31 Ianuarie 1923.

Maria Vecserdi intră în serviciu băncii în calitate de funcționară, la data de 1 Iunie 1922. Din anul 1925, i s'au încredințat lucrările de contabilitate ale Băncii, cari lucrări le săvârșește și azi.

Isaia Valentir ales practicant la 15 Octombrie 1923, servește până la 15 August 1925, când părăsește postul; reales din nou la 1 Septembrie 1926, și funcționează până la 15 Aprilie 1927, când iese din serviciul Băncii.

Ioan Mișca, contabil-conducător la Sucursala din Hălmagiu, a intrat în serviciul Băncii la 15 Noembrie 1925. Funcționează și azi.

Traian Macavei intrat în serviciul Băncii în luna Noembrie 1927, cu ocaziunea fuzionării Cassei de Păstrare Baia de Criș și Jur S. A. cu »Crișana«, — în calitate de conducător al Sucursalei din Baia de Criș. Eșit din serviciul Băncii la 15 Februarie 1933.

Nandor Fothi contabil-procurist la Sucursala din Baia de Criș. Intrat în serviciul nostru în luna Noembrie 1927, cu ocaziunea fuzionării Casei de Păstrare Baia de Criș și Jur S. A. cu Banca »Crișana«. A servit până la 4 Septembrie 1930, când a decedat.

Elena Fothi funcționară la Sucursala din Baia de Criș, intrată în serviciul nostru în luna Noembrie 1927 cu ocaziunea fuziunii Casei de Păstrare Baia de Criș S. A. cu Banca »Crișana«. Servește și azi.

Aurelia Crucin funcționară, intrată în serviciu la 15 August 1928. În aceasta calitate servește și azi.

Cornelia Lungu, intrată în serviciul Băncii în calitate de funcționară, la 1 Octombrie 1929, în care calitate a servit până la 15 Octombrie 1940, când s'a retras.

Constantin Torneanu funcționar, a intrat în serviciul Băncii la centrala din Brad, la data de 7 Maiu 1931, de unde în

luna Martie 1933 a fost numit contabil-conducător la Sucursala din Baia de Criș, în care calitate servește și azi.

Diverșii practicanții cari au servit timp mai scurt, fie să-și primiască diploma, fie să-și însușiască oarecari cunoștințe de bancă: Petru Maniu, Silviu Moldovan, Romeo Ionescu, Nicolae Vodă, Elisabeta Nazadt, Elisa Mureșan, Elisa Esch, Elisabeta Lacsco, Gheorghe Valentir, Viorica Șerban, Elisabeta Florea, Ghizela Csutak, Aurel Rațiu, Doina Macavei, Ioan Faur, Traian Damian, Ioan Betea, Ioan Galea, Virgil Draia și Elena Sirca.

4. Jurisconsultii Societății.

Agendele de jurisconsult a fost încredințate, dela 1 Iunie 1891 și până în Mai 1903 la diverși avocați fără stabilitate cum au fost *Teodor Pop* și *Gherasim Candrea* avocați în Baia de Criș și *Ioan Baumgarten* avocat în Brad. În luna Mai 1903 Societatea și-a ales jurisconsult stabil, în persoana tânărului avocat *Dr. Ioan Papp*, actualul primpreședinte a Curții de Apel din Sibiu, care a servit până în anul 1919, când a intrat în serviciul Ministerului de Justiție.

Din 1920 lucrările s'au încredințat avocaților *Dr. Nerva Oncu* și *Dr. Cornel Glava* care servesc și azi societatea.

Lista acționarilor Crișanei la 31 Decembrie 1940

Banca Agricolă din Hunedoara, Albescu Virgil Deva, Ing. Ambruș Valer Brad, Ambruș Letiția Brad, Albu Ștefan Brad, Biserica ort. rom. din Brad, Biserica ort. rom. din Crlșan, Biserica ort. rom. din Băița, Biserica ort. rom. din Hălmagiu, Bota Silviu Tebea, Bulz Virgil Gurahonț, Dr. Bătuția Teodor Gurahonț, Birău Ioan Buceș, Boneu Cantemir Brad, Bălu Alexă Luncoiul de Sus, Bocan Gheorghe Crișcior, Birău Eugenia n. Bebeadin Mihăleni, Boila Victoria Brad, Boila Porfiriu Brad, Bulz Ioan Steia, Banca Vultur s. a. din Deva, Bogdan Andron Brad, Bredicean Maria Sibiu, Biserica ort. rom. din Luncoiul de jos, Biserica ort. rom. din Valea-Brad, Bucur Ioan I. Gheorghe Buceș, Banciu Ionel Săliște, Banciu Axente Săliste, Bedea Silvia Jibot, Bedea Hortenzia Baia de Criș, Bedea Dora din Mihăleni, Blum Sigismund Deva, Biserica ort. rom. din Trestia, Borza Petru Hălmagiu, Banciu Sabin Arad, Biserica ort. rom. din Tărățel, Biserica ort. rom. din Podele, Biserica ort. rom. din Rovina, Biserica ort. rom. din Gurahonț, Dr. Bolboca Ioan Lugoj, Bran Atanasie Crișan, Biserica ort. rom. din Căinel, Comșa Iosif Ribița, Câmpean Ioan Stănița, Dr. Câmpian Simion Deva, Ciocan Candin Brad, Crainic Toma Vârfurile, Cutean Ioan Brad, Condor Armida Călățele, Cosma Mateiu Brad, Cassa de Păstrare din Săliște, Cristea Ilie Lunșoara, Casa de Pensuni Mica Brad, Criștiu Romulus Brad, Crainic Amos Hălmagiu, Damian Gheorghe Brad, Dăscău Toma Gurahonț, Draia Alexandru Brad, Dr. Draia Ioan Șiria, Doboi Eugenia Sibiu, Dr. Damian Ioan Biled, Dr. Emanoil Doctor Blaj, Dr. Deleanu

Olivia Cluj, Dan Tanase Uibărești, David Ioan Brad, Debrețeni Iosif Brad, Dan Iosif Ribîța, Evuțian Gelu Timișoara, Engler Francisca Baia de Criș, Fugătă Alexandru Luncoiul de jos, Fondul protopopesec din Brad, Fundațiunea D. Negreanu din Beiuș, Florea Alexandru Cărăstău, Florea Nicolae Baia de Criș, Florea Maria Baia de Criș, Fugătă Tudor Marin Brad, Furdui Octavian Brad, Furdui Joe Brad, Feier Lucreția Brad, Fugătă Valer Brad, Faur Ioan Crișcior, Fundațiunea Visarion Damian din Hodoș Bodrog, Fondul Gimnazial Brad, Fothi Gizela Baia de Criș, Florea Elisabeta Cărăstău, Dr. Feier Ștefan Brad, Firtulescu Cristea Brad, Grădina Cornel Brad, Gherman Nicolae Brad, German Ștefan Timișoara, Dr. Glava Cornel Brad, Glava Doina Brad, Glava Dorica Brad, Ghișa Ioan Brad, Ghișa Ioan jun. Brad, Ghișa Lia Brad, Ghișa Cornel Furcșoara, Ghișa Simion Beiuș, Ghișa Amos Hațeg, Dr. Groza Ioan Sebiș, Golea Ioan Baia de Criș, Dr. Gherman Joe Brașov, Gligor Valeria Hălماغel, Greiff Elvira București, Hențiu Nicolae Brad, Haiduc Todor Gurahonț, Hopârtean Veronica Răsboieni, Hanzeros Geza Hălماغiu, Jude Florentina Tebea, Indreiu Ioan Brad, Incicău Viorel Brad, Iula Gheorghe Brad, Ianza Monica Petroșani, Ianza Vasile Petroșani, Insoțirea de credit din Orăștie, Ivan Traian Brad, Köllner Iosefina din Gotha, Köllner Oscar din Gotha, Knot Adel din Corund, Lazăr Pavel Brad, Lazar Constantin Gurahonț, Lungu Todor Țărățel, Lungu Cornelia Țărățel, Matei Nicolae Uibărești, Moldovan Silviu Hălماغiu, Micluța Agata Rișculița, Moldovan Marcel Ploești, Dr. Moldovan Cornel Băița, Moldovan Valeria Băița, Masca Alma Brad, Macavei Traian Baia de Criș, Mannheim Armin Paris. Mazzuchi Octavia Brașov, »Mica« Soc. An. Rom. Min. București, Dr. Nemeș Victor din Baia de Criș, Dr. Nicula Mihai Hălماغiu, Olinescu Elena București, Olariu Fani Brad, Dr. Oprișa Pavel Brad, Oncu Maria din Rișca, Dr. Obădău Nicolae Brad, Dr. Oarcea Aurel Gurahonț, Dr. Oncu Iacob Baia de Criș, Dr. Oncu Nerva Baia de Criș, Pârva Gheorghe Brad, Pârva Olimpia Brad, Petrișor Rozalia Ocni, Dr. Popa Teodor Arad, Popovici Ioan Almaș, Dr. Papp Ioan Sibiu, Dr. Pleșa Ioan Timișoara, Păicuț Gheorghe Bănești, Dr. Popa Roman Bontăști, Perian Virgil Brad, Popa Petru Uibărești, Păcuraru Brutus

Timișoara, Pop C. Todor Orăștie, Pop Victor Turda, Dr. Rișcuția Antonie Hălmagiu, Dr. Rișcuția Nerva Timișoara, Rișcuția Petru iun. Rișca, Rusu Silvia Blăjeni, Dr. Radu Ioan Brad, Roșca Iordache Săliște, Rusu Alexandru Sigethul-M., Rimbaș Mariana Pecica, Rimbaș Volumnia Pecica, Dr. Rimbaș Romulus Pecica, Ing. Radu Anghel Brad, Ing. Roman Cornel București, Dr. Rișcuția Sabin Baia de Criș, Safta Cornelia Brad, Știrbu Ioan Rostoci, Sirban Ioan din Mermăști, Stănilă Valeria Brad, Stanciu Maria Brad, Sida Dionisie din Băița, Spitzer Ana Arad, Sieber Adolf Brad, Schenk Carol Hălmagiu, Tulea Teofil Hunedoara, Dr. Eugen Tulea Hunedoara, Tisu Iosif Tebea, Toderăș Octavian Orăștie, Toderăș Maria Crișcior, Tebieș Nicolae Sesuri, Todoran Petru Curechiu, Titus Mircea Brad, Turuc Nicolae Baia de Criș, Turcu Amos Vața de jos, Urbancik Carol Valer Vușdea Aciua, Vesa Francisc iun. Corund, Vraciu Pavel Stănița, Vecserdi Maria Brad, Zărna Ilie din Brad.

XV. lista tuturor barbaților de încredere și reprezentanților locali, pe cari i-a avut Banca „Crișana” până în ziua de azi

a) La Centrala din Brad:

Ioan Anghel învățător, Lazăr Pârva agricultor și Julia Gheorghe învățător în Brad; Ioan Felea și Petru Cioară agricultori în Valea-Brad; Gheorghe Rîșcuția, în Mesteacăn; Iosif Costea preot și Anastasie Brana în Crișan (Vaca); Todor Lungu învățător în Țărățel; Nistora Alexandru agricultor, în Potingani; Gheorghe Bocan, agricultor în Crișior; Almășan Avram agricultor în Zdrapți; Azarie Circo învățător în București; Gheorghe Glava și Nicolae Tebieș preoți în Șesuri; Petru Todoran preot în Curechiu; Petru Câmpian preot în Rovina; Pavel Vraciu preot în Stănița; Ioan Ardău primar După-Piatră; Ioan Birău preot în Buceș; Miron Popovici preot în Mihăleni; Petru Stanciu preot în Blăjeni-Sat; Ioan Sortan preot în Blăjeni-Grosuri; Solomon Rusu preot în Blăjeni-Criș; Ștefan Hărăguș preot în Blăjeni-Plai; Faur Gherasim agricultor în Ruda; Alexa Băl agricultor în Luncoiul de Sus; Alexandru Fugăță preot în Luncoiul de Jos; Trifu Benea preot în Stejărel (Scroafa); Ioachim Ivan preot în Podele și Dealul Mare; Nicolae Pop preot și Ioan Borza șuțu agricultor, în comunele Ormindea și Vălișoara; Pavel David agricultor în Căinelul sup.; Mina Groza agricultor, în Peștera; Lazar Perian primar în Băița; Ioan Mihăilă învățător în Săliște; Moga Avram a filărului agricultor în Hărățani; Ioan Gabor agricultor în

Trestia; Alexandru Stoica preot în Fizești; Ilie Cozma preot în Crăciunești.

b) La Sucursala din Baia de Criș:

Petru Rișcuția agricultor, Florea Amos preot în Rișca; Ioan Jurca preot și Tisu Iosif I. Iosif agricultor în Tebea; Boloțiu Ioan preot în Caraciu; Savu Stănila și Comșa Iosif preoți în Ribița; Ioan Rusu preot și Miheț Nicolae agricultor în Juncu; Nicolae Matei preot și Mihăescu Nicolae în Uibărești; Roman Nicolae primar în Grohot; Popovici Axente învățător în Rișculița; Ioan Draia preot și Mărcuși Iosif în Tomnatec; Miclea Axente în Baldovin; Nicolae Dârvă preot și Indrieș Todor agricultor în Dobroțiu; Leucean Iosif, în Leauțiu; Nicolae Tămaș și Tămaș David preoți în Obârșia; Bulz Todor și Indrieș Gheorghe preot în Steia; Bud Ilie primar în Strâmba; Feier Ioan preot în Târnava; Ivașca Petru în Tiulești; Ioan Oncu și Oncu Nichifor I. Iosif în Tomești; Bufta Chiuțu în Valea Mare; Petrucean Ioachim în Birtin; Ioan Mihut preot și Senaciu Nicolae în Cărăstău; Șipoș Ioan preot în Lunca; Loliș Petru în Prihodiște; Colf Nicolae preot și Iula Dumitru agricultor în Tătărești; Crepcea Gheorghe agricultor în Basarabasa; Crepcea Mihai agricultor în Brotuna; Iula Avram și Petrean Ioan primar în Căzănești; Frățila Simion agricultor în Ciungani; Micluța Gheorghe agricultor în Prăvăleni; Neagu Iov agricultor în Vața de Sus; Turuc Amos notar în Vața de Jos; Nicolae Aslău în Bulzești; Popa Petru învățător în Ribicoara.

c) La Sucursala din Hălmaگی:

Petru Vușdea preot și Valeriu Vușdea învățător în Avram Iancu (Aciuța); Teodor Popovici și Adrian Popovici învățător în Bănești Cristești; Traian Nicodim învățător și Gavrilă Terente preot în Brusturi; Nicolae Popescu și Gligor Alexandru preoți în Hălmaگی; Giurgiu Victor preot în Ionești Țarmure; Corciu Ioan preot în Lazuri Groși; Alexandru Teaha preot și Traian Sirban preot în Leasa Leștioara; Cristea Ilie preot și

Teodor Lucaciu învățător în Luncoșoara-Voșdoci; Juga Laurenție preot și Pavel Petrișan agricultor în Măgulicea-Vidra; Ioan Sirban preot în Mermești-Bodești; Giurgiu Vasile și Giurgiu Remus preoți în Ocui; Petrișor Ioan preot și Petrișor Aurel învățător în Ocisor; Petru Micluța preot și Dușan Pavel I. Pavel agricultor în Poenari; Corcea Traian învățător în Sârbi; Traian Alexandru și Marian Alexandru agricultori în Târnăvița; Sinesie Șerban și Stefan Șerban preoți și Arpaș Ioan învățător în Tisa; Goia Gheorghe I. Nicolae agricultor în Țohești; Crainic Toma învățător și Aurel Crainic în Vârfurile.

d) La Sucursala din Gurahonț:

Ioan Popovici preot și Ioan Ianciu învățător în Almaș; Cornel Micluța preot în Guravăii; Dr. Roman Popa preot în Bontefști; Victor Faur preot și Nicoale Toma preot în Cil; Sabin Stănijan preot și Pavel Hălmașean agricultor în Crocna; Ioan Galea agricultor Dieci; Ioan Seracu și Adam Micluța preoți în Feniș; Bulz Virgil preot în Gurahonț; Savu Dorca învățător în Hontșor; Serb Terențiu agricultor în Honț; Alexandru Florea și Gheorghe Costina preoți în Iosași Iosășel și Baltele; Miclean Maximilian preot în Mădrijeș I, Secaș, Buceava; Anastasiu Popa preot în Mustești; Ioan Ștefan învățător și Ioan Hărduț notar în Rostoci și Dumbrava; Constantin Lazar protopop în Saturău și Zeldiș; Pavel Hărduț în Aciuța, Pleșcuța.

e) La Sucursala din Sebiș:

Vraciu Traian preot în Aldești; Anca Ioan agricultor în Bârsa; Ienci Gheorghe agricultor în Berindia; Cociu Pinteă agricultor în Buhani; Ghiura Ioan agricultor în Buteni; Hada Vasile agricultor în Cărand; Oprea Zaharie agricultor în Chisindia; Chers Dumitru agricultor în Dezna; Onaga Florea agricultor în Donceni; Urs Silvestru agricultor în Ignești-Minead;

Pui Pavel agricultor în Laz; Bădescu Ioan preot în Nădălbăști, Susani; Oprea Zaharie agricultor Păiușeni și în Chisindia; Brădean Gheorghe agricultor în Paulian; Lazar Florea agricultor în Prăjești; Bălaș Terenie agricultor în Prunișor; Iacob Terenie agricultor în Rănușa Moneasa; Neag Gheorghe preot în Cociuba și Revetiș; Lazăr Veselie agricultor în Roșia; Bogdan Ioan preot în Sebiș; Ioja Lazar preot în Selăjeni; Bucatoș Miron agricultor în Hodiș; Comșa Iosif preot în Răpsig.

XVI. Statutele vechi, votate în adunarea generală constituantă ținută la 19 Martie 1891.

Scopul societății.

§. 1.

Sub numele de: »Crișana«, societate de economii și credit în Brad: — unguresce: »Crișana« takaré- és hitelszövetkezet Brádon, — se constituie o societate de membri, a căreia scop este: a da împrumuturi bănești, și a primi bani spre fructificare și prin aceasta a contribui la deșteptarea și dezvoltarea simțului de economie și păstrare în sinul poporului.

§. 2.

Reședința societății este comuna Brad, pretura Bradului.

§. 3.

Societatea are un sigil cu înscricțiunea: »Crișana«, societate de economii și credit în Brad.

§. 4.

Societatea se înființează pe timp nedeterminat.

Capitalul.

§. 5.

Capitalul societății constă:

- a) din părțile fundamentale ale membrilor societății;
- b) din capitalele depuse spre fructificare;
- c) din fondul de rezervă.

§. 6.

Numerul cel mai mic al părților fundamentale a societății este: 100 (o sută).

M e m b r i i.

§. 7.

Membru al societății poate fi:

a) Ori-care om cu viață nepătată — fără privire la etate și gen,

b) Carele depune cel puțin o parte fundamentală de 50 fl. v. a.

c) Persoane, cari stau sub tutelă ori curatelă pot numai cu concesiunea respectivei autorități să intre ca membri. Pe aceste persoane în afacerile societății le reprezintă tutorii, respective curatorii lor.

§. 8.

Fiecare membru primit de adunarea generală subscrie la intrare statutele societății în original, și prin aceasta de o parte se supune tuturor deobligamentelor, de altă parte câștigă toate drepturile, ce compet unui membru în sensul acestor statute.

Asemenea valoare are și subscrierea proprie pe coala originală de subscriere.

§. 9.

Fiecare membru la intrarea în societate plătesce ca taxă de înscriere odată pentru totdeauna — după fiecare parte fundamentală câte 1 fl. v. a.

Părțile fundamentali se pot plăti sau odată sau în rate lunari de câte 2 fl. v. a.

Ratele lunari se plătesc la începutul fiecărei luni, se pot plăti însă înainte și pe mai multe luni.

§. 10.

Până când vre-un membru nu a plătit întreagă partea fundamentală satorită de 50 fl. v. a. nu i-se dau dividende și procente. După plățirea deplină a părților fundamentale însă îi stă în voie a scoate procentele și dividendele.

§. 11.

Un membru nu poate depune mai mult de 20 părți fundamentale. A conto părților (fundamentale) nu se poate contrage împrumut, pentru-că ele servesc de garanță.

Membrii însă nu garantează decât cu părțile lor depuse.

De cumva un membru stă în ceva obligațiune față de societate, sau ca împrumutat sau cavent sau sub orice titlu, și va fi atacat cu proces de a treia persoană, părțile fundamentale vor servi în prima linie pentru împlinirea obligămintelor față de societate.

§. 12.

Intrarea în societate se poate întâmpla ori-când. Pe membrii societății îi primesce Consiliul și-i aduce la cunoscință Adunării generale spre aprobare.

Causele neprimirii nu se spun nici odată.

§. 13.

Fiecare membru e îndreptățit :

a) A luat parte în aducerea deciziunilor societății, și la votare cu ocaziunea alegerilor.

b) A lua împrumuturi din cassa societății, conform statutelor.

c) A primi interese după părțile fundamentale ce posedă.

d) A trage dividende din câștigul curat anual.

§. 14.

Calitatea de membru înceată:

a) În caz de moarte.

b) Prin transcrierea părților fundamentale pe o altă persoană. În acest caz se recere învoirea consiliului administrativ.

c) Prin repășire.

§. 15.

Fiecare membru e îndreptățit a ieși din societate de tot, sau dacă posedă mai multe părți fundamentale, cu unele din aceste, pe lângă abzicere prealabilă. Terminul abzicerei se statorcesce la 3 ani, și numai după terminul acesta poate repăși. Cine nu-și anunță ieșirea din societate până în finea anului al 3-lea se consideră ca membru încă 3 ani următori.

Partea fundamentală se poate ridica numai după absolvirea adunării generale ordinare.

§. 16.

Ori-care membru, ce iese din societate poate conta numai la părțile sale fundamentale și la procente; eară nu și la dividende; cu atât mai puțin, nu va putea formula pretențiuni la fondul de rezervă.

§. 17.

În caz de moartea unui membru, sau la cas de cesiune a părților fundamentale, noii proprietari au toate drepturile împreunate cu calitatea de membru a societății, cu aceea condițiune, că sunt datori a-și anunța la Direcțiune dreptul de ereditate sau cesiune spre a se putea face transcrierea părților fundamentale pe numele lor.

§. 18.

Din societate se poate esclude:

- a) Membrul, contra căruia societatea pentru satisfacerea pretensiunilor sale, a dus execuție judecătorească.
- b) Carele nu voiesc să se supună dispozițiilor societății.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

§. 19.

Fiecare membru cavează cu părțile sale fundamentale în linia primă pentru obligamentele sale, apoi pentru a aceloră pentru care stă bun.

Deci în caz când e deciz, ca societatea să extradee cuiva părțile fundamentale ce le are în fondul societății, atunci numai ce rămâne după acoperirea obligamentelor mai sus memorate, este a i-se da (§. 11).

§. 20.

Dela împlinirea condițiilor cuprinse în aceste statute nu se poate absolve nici un membru.

Depuneri și împrumuturi.

§. 21.

Societatea primește și depuneri de bani și solvește interese după acele, după cum va staveri Consiliul administrativ din când în când.

Suma cea mai mică a depunerii e 50 cruceri. Calcularea de interese se începe însă numai dela 1 fl. v.a. în sus.

§. 22.

După depunerile făcute în prima jumătate a lunii se solvesc interese numai dela a 15 zi a lunii respective; eară după depunerile făcute în a doaua jumătate numai din 1-a zi al lunii următoare. Interesele însă înceată cu 1-a zi a lunii în care se ridică suma depusă.

§. 23.

Interesele se plătesc decursiv atât membrilor cât și deponenților anume din 16—31 Iulie și din 1—15 Ianuarie a fiecărui an; eară la scoaterea capitalului deodată cu capitalul.

Interesele neridicate la termin se capitalizează la fiecare semestru.

§. 24.

Fiecare depunător primește un libel, în care au a se însemna sumele depuse, precum și solvirile intereselor și a capitalului.

Ori-ce elocare sau solvire se întărește în libel prin subscrierea cassarului și a controlorului.

§. 25.

Ori-ce solvire a sumelor elocate sau a intereselor urmează numai prelângă producerea libelului sunător despre cele elocate.

Arătătorul unui atare libeleste prin posesiunea lui îndreptățit a primi solvirea, de nu cumva acea e împedecată prin amortizarea libelului sau prin vre-un mandat judecătoresc, sau de nu cumva proprietarul sumei depuse și-a rezervat dreptul, ca banii depuși să se solvească numai dînsului, cesionarului ori plenipotențiarului său.

Aceasta rezervare se înseamnă în cărțile societății, precum și în libelul respectiv de elocare.

§. 26.

Prezentatorul unui libel, ce conține rezervarea amintită în §-ul precedent are a se ligitima despre persoana sa și despre modul câștigărei libelului.

Cesiunea astorfel de elocate precum și plenipotențierea pentru ridicarea lor se face în însuși libel, prin subscrierea proprie atât a proprietarului, și a celuiia, căruia se cedează sau pe care îl plenipotențiază, cât și a celor doi martori.

§. 27.

Amortizarea libelelor de elocare pierdute are a se face în sensul legilor, ce sunt în vigoare.

§. 28.

Elocate de bani până la suma de 10 fl. v. a. se pot ridica dela cassa societății ori-când; până 50 fl. v. a. cu abzi-cere de 17 zile, dela 50 până la 100 fl. după abzicerea de o lună, până la 500 fl. v. a. de două luni.

De cumva concede starea cassei se pot solvi îndată și sume mai mari, însă numai pe lângă subtragerea intereselor pe o jumătate de lună.

Unul și același elocator nu poate pretinde a i-se replăti în curs de 3 luni una după alta mai mult ca 2000 fl. v. a. din cassa societății.

§. 29.

După capitalul abzis, dar neridicat nu se mai calculează interese din ziua expirării termenului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

§. 30.

Reprimirea elocatelor dela cassa societății se adevăresce prin subscrierea părții respective.

§. 31.

În privința prescripțiunii elocatelor la cassa societății, și a intereselor lor au valoare termenele de prescripțiune stato-rite în legea comună.

§. 31.

Pretențiuni prescrise cad în favoarea fondului de re-zervă.

§. 33.

Societatea dă împrumuturi în prima linie membrilor săi, eară dacă permite starea cassei și altora.

§. 34,

Împrumuturile se fac pe lângă :

a) cambiu ;

- b) obligațiuni cu cavenci;
- c) imobile;
- d) amanete.

§. 35.

Imprumuturi se dau pe timp de o lună până la trei ani și se pot prelungi după împrejurări încă până la doi ani.

§. 36.

Asupra cererilor de imprumut hotărâsc în sensul statutelor consiliul administrativ sau afirmativ, sau condiționat sau negativ.

§. 37.

Interesele ce sunt a se plăti pentru imprumuturi se statorcesc cu 8%, și se plătesc pe 3 luni sau pe o jumătate de an înainte.

§. 38.

Când o datorie nu se plătește la termenul pus, atunci debitorul este dator a plăti în favorul fondului de rezervă, preangă, interesele stabilite pentru aceasta, societății încă 2% ca penale, care este a se considera dela termenul de platire ca interese de amânare.

§. 39.

Interesele după depuneri, dacă se scârțează aceasta se aduce la cunoștință în o foaie publică, precum și în Monitorul Oficial din Budapesta, pentru-ca cei interesați în un timp anumit să-și poată retrage capitalurile, la caz de a nu se învoi cu interesele de nou stabilite.

§. 40.

Cambiile nu pot să sune pe timp mai mult de cât pe 6 luni; eară locul plătirii lor să fie pus la cassa societății: „Crișana“ în Brad.

§. 41.

Societatea poate abdice debitorilor săi Imprumuturile și înainte de termin.:

a) când arătările din cererea de imprumut sunt neadevărate;

b) când debitorul își neglija gospodăria întru atâta, încât plățirea regulată a capitalului și a intereselor se vede periclitată;

c) când prețul ipotecei a scăzut astfel încât capitalul nu se mai vede a fi asigurat;

d) când debitorul nu-și împlinește punctual obligamentul său față de societate.

Bilanțul, împărțirea câștigului curat și fondul de rezervă.

§. 42.

Anul de comput începe în 1 Ianuarie și se finește în ultima Decembrie. La finea fiecărui an, se compune inventarul despre averea societății, se încheie rațiociniul și se face bilanțul peste timpul trecut, care după adunarea generală se așterne la Tribunalul competent.

§. 43.

Câștigul curat constă din suma ce rezultă după subtragera tuturor intereselor, a contribuțiunii, cheltuielilor și pierderilor. Din acest câștig 10% merg în fondul de rezervă; eară celelalte procente se impart între membri cu titlu de dividende după proporțiunea următoare:

Pentru una până la 5 părți depuse odată se compută dividende numai după o lună dela ziua depunerii; dela cinci până la zece numai după două luni, și dela zece până la douăzeci după 3 luni.

§. 44.

Fondul de rezervă se compune din 10% al câștigului curat, și din alte sume, ce cad în favorul lui, și crește până ce ajunge maximul, ce-l va satori Adunarea generală. După-ce a ajuns mărimea statorită prin Adunarea generală ordinară, înceată toate acursele precum și interesele lui, și aceste se impart între membrii societății,

§. 45.

Fondul de rezervă e proprietatea membrilor și se întrebuințează pentru acoperirea tuturor daunelor societății. El se administrează separat și în fiecare bilanț e a să arăta și starea lui.

Firma societății.

§. 46.

Aceasta societate poartă firma: »Crișana« societate de economii și credit în Brad — ungurește: »Crișana« takarékpénzes hitelszövetkezet Brádon — care se înprotocolează judecătorește. În numele acesteia subscrie directorul eventual vice-directorul, mai departe cassarul și secretarul. Totdeodată se apasă și sigilul societății.

Direcțiunea societății și supravegherea ei.

§. 47.

Organele societății sunt:

1. Adunarea generală,
2. Consiliul administrativ.
3. Directorul.
4. Funcționarii.
5. Comisiunea de supraveghere.

1. Adunarea generală.

§. 48.

Drepturile ce le au membrii față de societate se exercită prin totalitatea lor în adunarea generală. Aceasta e ordinară și se convoacă la propunerea Consiliului administrativ prin director, prelângă anunțarea obiectelor de pertractat, prin o publicațiune în foile, care le vă designa Adunarea generală din când în când.

§. 49.

Adunarea generală ordinară se ține în tot anul odată în primul pătrar al anului. Adunarea extraordinară se convoacă de câte ori o pretinde Consiliul administrativ, sau o adunare generală-ordinară, sau în urmă de câte ori cere în unanimitate comisiunea de supraveghere, sau un anumit număr de membri a căror părți fundamentale fac a zecea parte din întreg capitalul societății, — prelângă arătarea scopului și a motivelor.

În caz dacă organul competente întrelasă în timp de 8 zile de a satisface cererii lor atunci ei pot cere convocarea dela tribunalul competent.

§. 50.

Convocarea unei adunări generale, fie acea ordinară sau extraordinară are să se întâmple cel puțin cu o lună înainte de ținerea ei, prin zierele designate de însăși Adunarea generală pentru publicările sale.

Afară de acea mai e a se invita fiecare membru special.

Concluse valide se pot lua numai despre obiectele publicate pentru pertractare.

Excepțiune dela aceasta fac numai propunerile referitoare la convocarea unei adunări extraordinare.

§. 51.

Pentru-ca adunarea generală să poată aduce concluse obligatoare, trebuie să fie de față cel puțin peste jumătate din voturile totale. In lipsa acestui număr se convoacă altă adunare, dar numai cu 8 zile înaintea ținerei.

In această adunare aduc cei de față concluse valide — luând afară cazurile din § 60. — O atare adunare poate delibera și decide numai despre obiectele publicate pentru întâia adunare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

§. 52.

Un membru are după fiecare parte un vot. Nu poate însă nimeni exercita mai mult de cât 10 voturi după părțile sale și 10 voturi ca plenipotențiat.

Dreptul de vot se poate exercita sau în persoană sau prin plenipotențierea altui membru al societății.

Muierile se pot prezenta prin bărbații lor, pruncii minori prin părinții sau tutorii lor și interzișii prin curatorii lor.

§. 53.

Presidiul în adunările generale îl poartă directorul eventual vice-directorul societății. El defige ordinea obiectelor pertractante și ordonă votarea.

§. 54.

Agendele ordinare ale Adunării generale sunt:

a) Alegerea directorului și a vice-directorului societății pe timp de 3 ani, carele e totodată și președintele consiliului, și al adunării generale.

b) Alegerea a doi secretari, și a celor doi bărbați scrutinători pe un an.

c) Alegerea alor 11 membri în Consiliul administrativ pe timp de 3 ani, precum și alegerea cassarului, controlorului, contabilului și a secretarului Consiliului.

d) Alegerea comisiunei de supraveghere.

e) Raportul direcțiunei referitor la activitatea Consiliului de pe anul trecut; și în legătură cu aceasta examinarea și aprobarea eventual neaprobarea dispozițiunilor făcute de Consiliu în decursul anului trecut.

f) Raportul cassarului despre starea cassel societății și raportul Comisiunei de supraveghiere, așternerea bilanțului original și arătarea câștigului curat.

g) Deciderea despre cumpărarea de realități ori hârții de preț (efecte).

h) Aprobarea de împrumuturi preste 1000 fl.

i) Exchiderea vre-unui membru din societate.

l) Statorirea bugetului anual.

m) Decide asupra apelațiunilor intrate în contra vre-unui decis a Consiliului administrativ.

n) Statorirea tantiemei sau a remunerațiunei și a cauțiunei manipulanților.

o) Decide asupra venitului curat și statorirea dividendelor.

p) Modificarea statutelor.

r) Deciderea despre disolvarea ori fuziunea societății.

s) Incuvințarea cheltuielilor neprevăzute.

t) Pertractarea propunerilor eventuale comunicate prin consiliu.

u) Aducerea altor concluse obligatoare pentru întreaga societate.

§. 55.

Propuneri referitoare la modificarea statutelor, la disolvarea ori fusionarea societății, ori altfel de propuneri, trebuie să se predea Consiliului administrativ în scris, cel puțin cu 45 zile înainte de Adunarea generală, și să fie subscrise de către cel puțin 20 membri — adică reprezentanții a 20 părți fundamentale. — Dacă aceasta nu s'a întâmplat, ori dacă propunerea a venit numai în Adunarea generală, atunci aceasta are numai a decide, că oare pentru pretractarea acestei propuneri să se convoace o Adunare extraordinară în timp de 30 zile, sau să vină la dezbateri numai în proxima Adunare generală.

§. 56.

Modificări în statute sunt însă totdeauna a se așterne la locul competent spre aprobare.

§. 57.

Toate concluzele și alegerile se fac, exceptând casurile din §. 60, prin majoritatea absolută de voturi; când voturile sunt egale, decide votul presiului. De cumva nu este majoritate absolută, atunci se face alegere restrinsă între cei doi, cari au căpătat la întâia alegere mai multe voturi; asemenea dacă la alegerea restrinsă ies ambii cu voturi egale, atunci decide între ei posesiunea de părți mai multe a unuia ori a celuilalt membru, și dacă și așa e egalitate de voturi — decide soarta.

§. 58.

In ori-ce afacere dacă e vorba de votare, la cererea a lor 10 membri — posesori a 10 părți fundamentale — e a se ordona votarea secretă.

§. 59.

Dacă în o chestiune președintele adunării este personal interesat, atunci adunarea desbete sub conducerea unui președinte ales anume spre acest scop.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

§. 60.

La concludul pentru modificarea statutelor, pentru disolvarea ori fusiunea societății, se recere prezența a cel puțin jumătate din numărul părților; eară conclusele să se aducă cu majoritatea de cel puțin două terțilități.

§. 61.

Concluziile adunării generale sunt obligatoare.

§. 62.

Despre pertractările din ședința adunării generale e a se lua protocol, în care să induc numele membrilor prezenți, și suma părților fundamentale reprezentate de ei.

Protocolul adunării generale în original sau în copie legalizate se așterne fără amânare judecătorei competente (k. t. 180 §.)

In protocol se induc numai concluzele primite.

2. Consiliu administrativ.

§. 63.

Consiliul administrativ constă din 11 membri aleși de

Adunarea generală pe 3 ani, din director și vice-director. Membrii eșiți pot fi realeși.

Consiliu desbate și decide în toate afacerile societății, cari nu sunt anume rezervate Adunării generale, ori directorului.

Fiecare membru al Consiliului trebuie să fie proprietar de cel puțin patru părți fundamentale, eară directorul de minimul 5 părți fundamentale.

În Consiliu nu pot fi membri persoane, cari nu dispun liber de averea lor, sau cari se află sub cercetare criminală, precum nici funcționarii societății.

Dacă devin atari relațiuni în decursul timpului, în care cineva e ales în Consiliu, atunci are a se retrage numai decât din postul, ce-l ocupă.

Afară de aceăa Adunarea generală poate să-i dimită ori-și-când fără alterarea eventualei pretențiuni de desdunare.

Funcționarii plătiți au de a fi de față la ședințele Consiliului și a da deslușirile de lipsă.

§. 64.

Dacă vre-un membru din Consiliu moare sau repășește înainte de termin, atunci locul lui se suplineste provisor din partea consiliului administrativ; alegerea definitivă urmează în cea mai de aproape Adunare generală.

§. 65.

Consiliul administrativ ține ședințe ordinare și extraordinare de câte-ori cere trebuința, dar cel puțin odată în lună, și adevă la începutul lunei ședința ordinară, iar extraordinară când propune directorul sau doi membri ai Consiliului. Ședințele se convoacă prin director respective prin vicedirector.

Membrii Consiliului sunt datori a lua parte la ședințe.

§. 66.

Conclusele Consiliului se aduc totdeauna prin majoritate absolută de voturi; președintele votează în urmă și în cas de împărțire egală a voturilor, se ridică la conclud părărea, la care s'a alăturat dinsul. Pentru-ca să se poată aduce concluse valide, e necesară prezența de cel puțin șese membri afară de presidiu.

§. 67.

Obiectele, cari se țin de sfera de activitate a consiliului sunt:

1. Inspecțiunea preste întreaga administrațiune a societății; de aceea poate revede ori-când cărțile, scrisorile, cassa societății, precum și compturile și bilanțele, și cât ce observă oare-cari neregularități sau abusuri, are a convoca o Adunare generală.

2. Statorirea speselor ordinare și de administrațiune pentru fiecare lună.

3. Darea de instrucțiuni pentru director.

4. Votarea de împrumuturi dela 50 până la 1000 fl. v. a. și primirea membrilor.

5. Compunerea regulamentului său de afaceri.

6. Consultarea asupra propunerilor de făcut în adunarea generală a societății referitoare la plățile și renumerațiunile funcționarilor, și a personalului de serviciu, la primirea de membri noi, la cumpărarea de realități și alte efecte, la destinarea venitului curat și modul de împărțire a dividendelor, la budget, precum și asupra altor propuneri, cari are a le face Consiliul Adunării generale.

7. Statorirea zilei pentru adunarea generală. Dacă cineva nu e mulțumit cu vre-un decis al Consiliului, poate apela la Adunarea generală.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

§. 68.

Despre ședințele Consiliului se conduc protocoale, care se subscriu de director, de un membru al Consiliului și de secretar, care funcționează totdeauna ca notar la ședințe. În protocol sunt de indus propunerile făcute și conclusele aduse; eară la cererea vre-unui membru, și votul seu separat, dat în scris.

§. 60.

Consiliul denumeste personalul de serviciu, tot el îl poate și demite.

§. 70.

Consiliul e răspundător pentru daunele cauate societății din vina sa.

3. Directorul.

§. 71.

Directorul e organul executiv al societății, el e și președintele adunărilor generale, și se alege de către adunarea generală pe timp de 3 ani

§. 72.

Funcțiunile directorului sunt :

a) el conduce afacerile societății cu stricta observare a a statutelor și a concluserilor Adunării generale și a Consiliului, care are a le și executa ;

b) el supraveghează cursul lucrului și felulcum își împlinesc funcționarii serviciul lor ; pentru aceea dânsul e dator a propune pe acei funcționari, cari nu-și împlinesc datorința și-și negliă oficiul, Consiliului spre demisionare și înlocuire provisoră cu alți indivizi apti ; de asemenea el are a substitui provisor pe vre-un funcționar morbos, prin altă persoană aptă, având a face arătare Consiliului despre aceasta ;

c) el convoacă și conduce adunările generale ale societății și ale Consiliului ;

d) în Adunarea generală a societății raportează despre cursul afacerilor și întâmplămintele mai momentoase ale societății ;

e) el reprezintă societatea în toate afacerile ei, atât în referință cu judecătoriile, autoritățile politice, precum și față de alte persoane, în fine în toate procesele și pertractările judecătorești, pentru cari de cumva afla de lipsă, poate lua și un avocat și a-l provide cu plenipotența validă ;

f) asignează tot felul de operațiuni ;

g) are de a scontra cassa societății, împreună cu doi membri ai Consiliului, de câte-ori se află de bine, dar cel puțin în fiecare pătrar de an odată ;

h) are a face în adunările Consiliului tot felul de propuneri, ce le afla în urma experienței sale folositoare în administrațiune, sau de lipsă pentru societate.

§. 73.

În cas de absență ori de împedecare a directorului îl substitue vice directorul cu toate drepturile și datorințele celui de întâiu.

§. 74.

Semnătorii de firmă au a se anunța numai decât la tribunalul competent, pentru înducerea în Registrul Comercial, având ei totodată sau a-și subsemna numele în persoană înaintea Tribunalului, sau a-și subșterne subscrierea legalizată. Aceasta are să se întâmple totdeauna, când se schimbă semnătorii firmei.

§. 75.

Directorul este obligat cu finea fiecărui pătrar de an a arăta Tribunalului competent numărul membrilor intrați de nou și eșiți din societate; eară în luna Ianuarie a fiecărui an a așterne conspect alfabetic despre numărul membrilor și despre sumele, ce acestia represintă.

§. 76.

Directorul este dator a se îngriji pentru purtarea corectă a cărților societății și are a publica cu 8 zile înainte de Adunarea generală Bilanțul examinat de Consiliul administrativ ori de Comisiunea de supraveghiare. In aceasta publicare e a se spune cât de mare a fost numărul membrilor societății la data încheierii bilanțului.

§. 77.

Directorul e dator a așterne numai decât Tribunalului competent un exemplar al bilanțului original, aprobat de Adunarea generală.

Intr'acest bilanț poate lua evidență ori cine. Pentru ade-vărata compunere a acestui bilanț cavează solidar atât directorul cât și întreg Consiliul și Comisiunea de supraveghiare.

§. 78.

Toate documentele și cărțile societății, prin cari ia oare-cari obligamente asuprași, au să fie subscrise de director, cas-sar și controlor; eară corespondențele simple de director și secretar.

§. 79.

Inmanuări de tot felul de scrisori la societate se fac cu valoare numai la unul din cei-ce subscriu firma.

§. 80.

Dacă cumva se constată că jumătate din averea socie-tății s'a pierdut, atunci directorul are numai decât a convoca o Adunare generală, care are a decide despre existarea mai departe ori disolvarea societății; eară de cumva se vede că averea societății nu mai acopere datoriile ei, atunci directorul are să facă numai de cât arătare la Tribunalul competent pen-tru deschiderea concursului.

§. 81.

Directorul își poate da dimisiunea Adunării generale sau Consiliului; absolvarea definitivă în tot cazul cade în competența Adunării generale.

4. Funcționarii.

§. 82.

Funcționarii societății sunt: cassarul, controlorul, contabilul și secretarul Consiliului.

§. 83.

Cassarul și controlorul au să depună o cauciune statorită de Adunarea generală și până la solvirea părților fundamentale.

§. 84.

Cassarul cu controlorul au :

1. A primi banii ce încurg eliberând chitanță ori adeverință, precum și a extrada, tot contra adeverință, toate sumele ce se asignează prin director în sris, sau ca împrumuturi sau ca spese.

2. A raporta în fiecare ședință a Consiliului despre starea casei.

4. A subșterne Consiliului rațiociniile încheiate de contabil pe fiecare lună; ear la capătul anului socotelile detaliate, despre toate venitele și erogațiunile și a le documenta cu documente.

§. 85.

Atât cassarul, cât și controlorul au câte o cheie a casei și acest din urmă controlează pe cel dintâiu.

§. 86.

Contabilul are a purta toate cărțile și conspectele precise despre venitele și erogațiunile societății,

§. 87.

Secretarul poartă protocolul ședinței Consiliului și toate corespondențele societății și le subșcrie dimpreună cu directorul.

5. Comisiunea de supraveghere.

§. 88.

Aceasta comisiune constă din 3 membri și se alege prin Adunarea generală, pe timp de un an; membrii pot fi realeși.

§. 89.

Comisiunea aceasta are să cerceteze și examineze strict, cel puțin de două ori în an, toate cărțile și conspectele de comput ale societății precum și să sconteze cassa, să examineze socotelile anuale și să raporteze despre aceasta Adunării generale.

§. 90.

Când Comisiunea aceasta cere cu unanimitate convocarea unei adunări generale, Consiliul are a o convoca.

Controverse.

§. 91.

Ori-când se naște între societate de o parte și între vre-un membru de alta parte, sau numai între membri o diferență în vre-o cauză relativă la referințele societății, acea se decide prin judecătoria de arbitri, pentru a cărei compunere și procedură are a servi articolul de lege 54 din 1868, Titlul IX. capit. III-lea sau aceea lege ce va urma în locul acesteia.

Disolvarea societății.

§. 92.

Societatea se disolvă :

1. Prin concludul adunării generale.
2. Prin fusiunea cu alta societate.
3. Prin deschiderea concursului.

§. 93.

Despre disolvarea societății în cazul 1 și 2 are directorul a face erătare la Tribunalul competent pentru inducerea în Registrul comercial, și a o publica în Buletinul Oficial cu provocare la creditorii ei, să-și valideze în timp de 6 luni pretenziunea lor,

§. 94.

În cazul disolvării, luând afară concursul, Adunarea gene-

rală hotărăște modul lichidării și alege lichidatorii, cari au a se anunța la Tribunalul competent spre înregistrare; aceștia au a subscrie firma societății, însă numai ca firmă lichidatoare.

§. 95.

Din averea societății desființate se escontentează mai întâi creștorii, apoi membrii societății. De cumva rămâne încă ceva avere curată, atunci din aceea două părți se împarte între membri în proporțiunea capitalului lor, eară a treia parte se dă fondului gimnasiului român greco-oriental din Brad, eventual școalei române gr.-or. din Brad.

Din ședința adunării generale constituante ținută la 19 Martie 1891 în Brad.

Vasiliu Damian m. p.,
președinte.

Pavel Oprișa m. p.,
secretar.

Ioan German m. p.,
secretar.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Greșelile de tipar, cu toată strădania noastră și truda culegătorului de a le elimina, — s'au strecurat prea multe spre cel mai mare regret al autorului acestei broșuri. Lipsa brațelor de muncă este atât de simțită și în meseria tipografică, — cu toții ne facem datoria față de țară, care poartă războiu:

Voiam să le arătăm la urmă, îndreptându-le. Dar am renunțat, văzând că ele nu conturbă înțelesul frazei. Cetitorul le va putea descoperi și îndrepta fără greutate. li cerem scuze pentru inconveniențele cauzate.

(Corectorul)

DATE STATISTICE

CONSPECTUL OPERAȚIUNILOR DIN 1 Iunie 1891—31 DECEMBRIE 1940

	Cu 31 Dec. a anului	Cambii		Cambii cu acoperire hipotecară		Oblig. asig. cu hipotecă		Obligațiuni cu covenți		Credit de cont curent		Efecte		Imobile		Capital societar		Fondul de rez. general		Fondul de rez. special		Rezervă pt. cre- anțe dnbioase și conversiune		Fondul de pensiune		Depoz. spre fructificare		Reescompt		Profit net		Donațiuni ptr. scopuri cult. și filantrop.		Activa		Pasiva		
		Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.	Cor.	f.			
a) la însoțir. »Crișana«	1891	19502	—	—	—	—	—	7870	—	—	—	—	—	—	—	14456	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14580	56	—	—	610	16	—	—	30285	54	29675	38	
„	1892	72757	18	—	—	400	—	44307	98	—	—	—	—	—	—	28926	—	64	54	—	—	—	—	—	—	63190	82	20828	68	3426	82	521	40	120255	28	116828	46	
„	1893	103499	60	—	—	380	—	50494	34	—	—	—	—	—	—	35500	—	1344	20	—	—	—	—	—	—	88631	84	26118	—	8856	68	360	—	162871	48	154014	80	
„	1894	162924	36	—	—	8376	—	50872	10	—	—	—	—	—	—	40000	—	7278	08	—	—	—	—	—	—	142848	64	20000	—	9561	66	600	—	224577	24	215015	58	
„	1895	226470	02	—	—	15178	60	60971	12	—	—	—	—	—	—	41900	—	12568	24	—	—	—	—	—	—	209027	16	24740	—	15004	57	1810	—	309226	86	294222	30	
„	1896	321202	32	—	—	18966	80	71439	14	—	—	—	—	—	—	45200	—	20506	26	—	—	—	—	—	—	307948	32	30000	—	1879	52	2420	—	431272	50	412474	98	
„	1897	432833	46	—	—	20720	10	75044	06	—	—	—	—	—	—	46300	—	32871	—	—	—	—	—	—	—	395060	02	40000	—	20776	84	4000	—	545183	28	524406	44	
„	1898	473265	22	—	—	23136	99	81657	64	—	—	—	—	—	—	46300	—	43200	—	—	—	—	—	—	—	462545	04	27477	—	21675	92	4130	—	610849	50	593193	42	
„	1899	480070	26	—	—	30079	—	98588	46	—	—	—	—	—	—	46400	—	51951	98	—	—	—	—	—	—	480070	26	—	—	21507	92	4130	—	648693	80	625185	88	
„	1900	469663	14	—	—	44863	44	157738	58	—	—	—	—	—	—	46600	—	65028	26	3000	—	—	—	—	—	599593	18	6170	—	21994	22	4205	—	749271	42	727277	20	
„	1901	435748	32	—	—	50432	14	216483	38	—	—	—	—	—	—	46600	—	74200	—	3400	—	—	—	—	—	632896	84	—	—	19133	93	3693	—	786577	64	767443	71	
„	1902	390191	96	—	—	64576	40	267032	88	—	—	—	—	508	35	46600	—	82690	—	3257	60	—	—	—	—	660167	02	—	—	16653	58	2596	90	815513	72	798860	14	
„	1903	341060	40	—	—	77183	14	265625	85	—	—	—	—	53288	40	46600	—	89554	—	6000	—	—	—	—	—	613827	02	13800	—	17008	88	4000	—	823359	04	816350	20	
„	1904	319247	84	—	—	84079	88	340035	53	—	—	2000	—	64093	62	46600	—	91332	89	3435	22	—	—	—	—	678006	84	24000	—	14617	24	3146	—	872914	29	858297	05	
„	1905	309855	30	—	—	97563	93	512425	14	—	—	2000	—	62773	84	94500	—	98370	91	4287	93	—	—	—	—	748230	12	89000	—	23955	04	4000	—	1079220	07	1055264	99	
„	1906	319172	80	—	—	134613	52	621006	09	—	—	2000	—	126761	38	100604	—	103548	08	7772	48	—	—	—	—	847138	63	140000	—	40491	07	9805	52	1265959	45	1225563	43	
b) la Crișana soc. pe acții	1907	390808	70	—	—	156839	01	730311	81	—	—	12180	—	94572	16	101516	—	111306	39	5109	23	—	—	—	2396	42	1007144	45	126780	—	46617	14	10700	—	1427110	20	1380493	05
„	1908	582599	90	72745	—	205261	54	673910	88	—	—	18917	50	97000	—	200000	—	127070	69	4004	52	—	—	—	7906	21	1017918	21	258266	—	48455	38	11700	—	1696639	53	1648184	11
„	1909	660818	70	265454	—	315016	06	542268	08	—	—	24767	50	87598	25	200000	—	134304	04	8197	24	—	—	—	12242	63	1110041	31	372931	—	59050	16	10700	—	1940046	49	1886996	33
„	1910	705577	20	405408	—	415419	29	425593	06	—	—	30367	50	106000	—	200000	—	140873	64	9985	06	—	—	—	19649	21	1363936	49	287492	—	57404	97	11300	—	2128175	94	2070770	91
„	1911	937121	01	651978	—	592672	30	360247	18	—	—	40350	50	109000	—	200000	—	150483	02	10692	20	—	—	—	28427	01	1508065	64	740164	—	60025	86	11300	—	2755283	78	2695257	92
„	1912	912182	60	753361	—	581023	04	312031	88	—	—	82943	50	106000	—	338762	—	189195	16	11374	63	—	—	—	37689	44	1415997	29	603701	—	61454	42	11500	—	2788384	35	2726929	93
„	1913	870499	40	772166	—	527302	23	263885	08	—	—	93399	11	19700	—	400000	—	212897	92	11626	63	—	—	—	47912	64</												

XVII/a Tabloul principalelor operațiuni în cei 50 de ani

Cifrele sunt cele originale și anume: 1891—1914 coroane aur, 1915—1919 coroane hârtie, iar dela 1920—1940 în moneda noastră națională Lei

Perioadă de timp	S'au acordat împrumuturi					S'au primit depozite spre fructificare	Dobânzile plătite după depozite spre fruct.	Diverse impozite plătite	Salarii plătite	Profit net distribuit
	Scont de polițe	Cu garanție ipotecară	Obligațiuni cu garanții	Gaj (lombard)	În cont curent					
Cor. aur din 1891—1914	16603024	8614139	1781956	12466	—	6486662	891101	252138	241799	Cor. aur 690500
Cor. hârt. „ 1915—1919	3352372	3419809	63148	76910	—	4675903	308296	102289	113055	Cor. hârt. 264847
Lei „ 1920—1940	1025123 94	3182224 18	189150	1219658	1107233505	167197021	23635119	9283132	14284096	Lei 16267775

XVII/b Tabloul principalelor operațiuni în cei 50 de ani

Calculat în moneda română (coroanele a. u. până la 31 Decembrie 1914 sunt considerate coroane aur, socolind 1 cor. aur egală cu 50 Lei de azi; Coroanele 1915—1919 egal 1 cor. cu 1 Leu iar operațiunile dela 1920 încoace sunt trecute în cifrele originale

Perioadă de timp	S'au acordat împrumuturi					S'au primit depozite spre fructificare	Dobânzile plătite după depozite spre fruct.	Diverse impozite plătite	Salarii plătite	Profit net distribuit
	Scont de polițe	Cu garanție ipotecară	Obligațiuni cu garanții	Gaj (lombard)	În cont curent					
Lei din 1891—1914	830151200	430706950	89097800	623300	—	324333100	44555050	12603900	12089950	Lei 34525000
„ „ 1915—1919	3352372	3419809	63148	76910	—	4675903	308296	102282	113055	264847
„ „ 1920—1940	1025123694	318222448	189150	219658	1017233505	167197021	23635119	9283132	14284096	16267775
	1858627266	752349207	89350098	1919868	1017233505	496206024	6849846	21992221	26487101	51057622

Totalul operațiunilor principale pe 50 ani: **Lei 3.719.479.944.**

Activitatea a început-o cu **5,860. Florini** în Iunie 1891.